

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

25e jaargang nr. 6

15 november 1996

Stichter: Gaston Hebbelynck †

Voorzitter: Hugo Collumbien

Onder-Voorzitter en Penningmeester: André Verbeke

Secretaris: Mevr. Angèle Eggermont, Maïsstraat 235, 9000 Gent

Archief en ruildienst: Idem.

Redactie-Adres: Lijnmolenstraat 149, 9040 Sint-Amandsberg - Gent

Administratie: Koggestraat 14 - 9000 Gent

Postrekening: 000-105.04.73-60, Heemkundige en Historische Kring Gent,
9000 Gent

Lidgeld: 400 fr. per jaar. Steunende leden: 600 fr. per jaar. Beschermleden:
1000 fr. per jaar. Buitenland: 200 fr. extra voor portkosten

INHOUD

- Huisnamen in de Waterwijk.	285
- Inventaire Archéologique: Verzameling Huizenplans.	307
- Het Gents Kerkepad. (Vervolg). Sint-Jacobskerk.	309
- Duitse Pantsertrain te Gent in 1946.	329
- Gensche Woorde en Uitdrökkijngé. Deel XXXII.	335
- De Stam Audenaerde. (Vervolg). Franciscus Joannes van Audenaerde.	339
- Gentse Memoriedagen: 28 februari - 1-2-3 maart.	341
- Gent elders ontmoet.	344
- Beschermleden - Steunende leden - Steunfonds.	346
- Puzzel 1996.	351
- Bibliografie.	355
- Vraag en Antwoord.	359
- Lezers schrijven ons.	361
- Gênsche Prâot.	362
- Inhoud 1996.	363

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten: in het Documentatiecentrum voor
Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-
Amandsberg: elke zondag van 10 tot 12 uur (uitgenomen op feestdagen);
Gesloten in juli en augustus. Bibliothecaresse: Mevr. A. Eggermont.

Verantwoordelijke uitgever: Hugo Collumbien, Lijnmolenstraat 149, 9040
Sint-Amandsberg - Gent.

AAN ONZE LEDEN

Met dit nummer eindigt ook al weer onze 25e jaargang.

Wij denken dat wij met voldoening mogen terugblikken op deze jaargang, 364 bladzijden, dat is niet mis, al zeggen wij het zelf. Dat hebben wij te danken aan een schare enthousiaste en belangloze medewerkers. Dat wij u dit alles konden geven voor 400 fr. grenst aan het ongelooflijke, maar de meesten onder u zullen inmiddels dit geheim kennen. Wij hebben een sterk vermoeden dat onze vereniging een record slaat op het gebied van het aantal mecenasen onder haar leden.

Dachten wij in 1994 een hoogtepunt bereikt te hebben met 354 leden die spontaan meer betaalden dan ze moesten, dan was dit getal in 1995 opgelopen tot 361. Een niet te kloppen record, dachten wij.

Maar wij hadden onze leden onderschat: in 1996 heeft dit getal een piek bereikt van 370! Ongelooflijk! 370 mensen die er voor zorgen dat wij u 6 nummers kunnen leveren aan een prijs die aanzienlijk beneden de kostprijs ligt.

Het is, zoals steeds, met een groot gevoel van dankbaarheid dat wij deze erelijst publiceren op pp. 346-350. Een gedroomde beloning voor al onze medewerkers.

Lidgeld voor 1997? Vanzelfsprekend ongewijzigd 400 fr. Steunleden: 600 fr. Beschermleden: 1.000 fr. Voor onze buitenlandse leden rekenen wij enkel een supplement van 200 fr. als tussenkomst in de extra hoge portkosten, zij betalen dus 600 fr.

Wij vragen u slechts één tegenprestatie: u vindt in dit nummer een betaalformulier. Compris? Driekwart van onze leden maken het ons gemakkelijk, zij betalen onmiddellijk met vermelding van hun lidnummer. Zo hoort dat. Aan het resterende kwart zouden wij de vraag willen stellen: waarom wacht gij? Als ge dan toch van plan zijt te betalen, waarom dan niet onmiddellijk? Wachten brengt bijkomende kosten mee en bijkomend werk voor onze ledenadministratie. Denk ook eens aan het enorm werk dat belangloos uitgevoerd wordt door mensen in hun vrije tijd. Probeer hen eens te helpen.

Dames, u weet wat wij u gaan vragen: wijzig niets aan het systeem dat u tot hiertoe gebruikte.

HUISNAMEN IN DE WATERWIJK

Inleiding

In de voornaamste straten van het Gentse stadscentrum werden vroeger de meeste huizen met namen aangeduid. Sommige namen van monumentale huizen en degene men uitgebeeld ziet op uithangborden en gevelstenen of aangeduid met opschriften, zijn ook nu nog algemeen bekend. De meeste geraakten in de vergetelheid. Zelfs het geïnteresseerde publiek of de bewoners van de huizen zelf kennen ze niet meer. Dat is wel jammer want huisnamen vormen tot de verbeelding sprekende getuigenissen van het verleden. Die getuigenissen kunnen echer voor problemen zorgen. Het is immers in de meeste gevallen niet zo eenvoudig deze meestal sinds lang in onbruik geraakte namen op te sporen en precies te lokaliseren. Bovendien veranderden sommige huizen in de loop van de eeuwen verschillende keren van naam en kwamen dezelfde namen meerdere malen voor in verschillende straten.

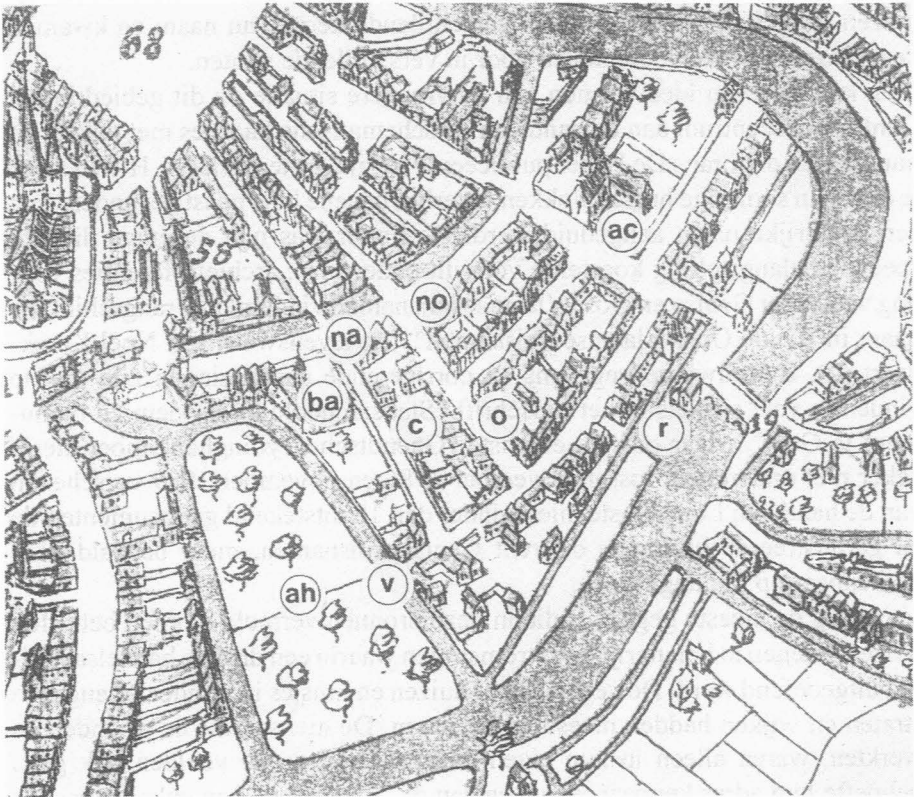
Men kan zich een idee vormen van de vroegere situatie op dit gebied in het Gentse stadscentrum aan de hand van de schematische kaartjes met huizen en huusnamen die Frans De Potter publiceerde in zijn grote werk (1). Hierin merk je er hoe in sommige huizenblokken letterlijk het ene huis naast het andere met een beeldrijke naam aangeduid werd. De Potter was niet de enige die een speciale belangstelling koesterde voor dit onderwerp: archiefreferenties voor nog veel meer Gentse en Oost-Vlaamse huisnamen vindt men gerangschikt per naam in "Oude Oost-Vlaamse huisnamen", het levenswerk van Noël Kerckhaert (2). Betrouwbare gegevens en corrigerende aanwijzingen zijn ook te vinden in vele artikels in het tijdschrift "Stadsarcheologie. Bodem en monument te Gent". Maar ook dit eigenste "Ghendtsche Tydinghen" moet hierin zeker niet onderdoen: tussen november 1986 en november 1989 verschenen van de hand van Lode Hoste, niet minder dan 18 uitstekend gedocumenteerde en geïllustreerde bijdragen omtrent Gentse huisnamen, meer bepaald deze herkenbaar op uithangborden.

Verreweg de meeste gegevens die in deze bronnen vermeld worden betreffen huizen gelegen in belangrijke centrumstraten waarin een drukke handelsactiviteit uitgeoefend werd. De veel talrijker huizen en huisjes in minder belangrijke straten en wijken hadden meestal geen naam. De mensen die er woonden en werkten, waren alleen in hun eigen buurt bekend en ze voelden ook geen behoefte hun adres kenbaar te maken aan de "vreemden" van enkele straatjes verder. Alleen degenen onder hen die niet zozeer leefden van eigen nering maar rechtstreeks van andermans tering, vormden hierop een uitzondering. Ook al was hun clientèle grotendeels lokaal, ze vonden toch dat hun huis goed herkenbaar moest zijn. De huisnummering die aan het eind van de Oostenrijkse periode ingevoerd werd, veranderde daar toen niet zo veel aan. Ook nu nog

willen horecazaken, winkels en handelshuizen graag met naam bekend zijn. In de bijdrage die hierna volgt, wordt aandacht geschonken aan enkele huisnamen in zo'n meer perifeer gelegen gebied, de Waterwijk. Hoewel de wijk al sinds de 13de eeuw deel uitmaakt van het Gentse grondgebied en met zekerheid in de 14de eeuw reeds een belangrijk aantal huizen telde, behoort hij niet tot het veel meer bestudeerde stadscentrum. Slechts twee huisnamen, "de oranjeboom" in de Gelukstraat en "de pelikaan" in de Sint-Katelijnestraat, zijn hier algemeen bekend.

De Waterwijk

Eerst een kort woordje over die wijknaam die heden relatief weinig gekend is. Met de naam Waterwijk duidde men vermoedelijk vanaf de 16de en tot in de 20ste eeuw (3), het gebied aan gelegen tussen Ottogracht en Minnemeers. In de oudste bronnen (13de en 14de eeuw) werd deze zone aangeduid als "in vico

1. Fragment uit het panoramisch zicht van Horenbault uit 1619 (litho A. Heins). Ter oriëntatie: de Vrijdagmarkt (nr. 68), de Leiebocht, het Arme-klaren klooster (ac) aan de Goudstraat en de Baudelo-abdij (ba) aan de Ottogracht met de abdijhof (ah) tussen de waterloopjes naar de Leie toe. Men herkent de "venus loovie" (v) achter de hof van Baudelo, "de naelde" (na) en "de noble" (no) aan de Ottogracht, "sinte kahterine" (c), "schip st. hernuyt" en "de oranjeboom" (o) in de Gelukstraat en "den rattennest" (r) tussen de Minnemeersgracht en de Leie.

dicitur qui Hoec" of "inden Ouc over de Marct", "inden Ouc over de Gracht" en "upte Gracht". Met de Gracht was de Ottogracht bedoeld en met de Hoec werd het gebied (Fig. 1) over de Ottogracht binnen de Leiebocht aangeduid (4).

Archivalische bronnen

Dit artikel is hoofdzakelijk op een drietal bronnen gebaseerd: bouw aanvragen, fiscale registers betreffende huizen en gronden, en een lijst van herbergnamen uit de Franse tijd. De originele archivalia aanwezig in het Gentse stadsarchief werden hiervoor geraadpleegd (5). De resultaten van dit onderzoek werden hier en daar aangevuld met gegevens afkomstig uit de werken van de in de inleiding vermelde auteurs. In de wijk zelf werden alle hier besproken huizen precies gelokaliseerd op het moderne kadaster volgens de methode van het Gentse huizenonderzoek (6).

Op een enkele uitzondering na, vangt onze beschrijving aan met gegevens uit 1495. Van dat jaar zijn er twee stadscijnsboeken bewaard (7). Het ene boekdeel bevat een momentopname van dat jaar, terwijl aan het andere veranderingen van eigenaars en rentelasten genoteerd werden tot 1563. Daarop aansluitend volgen dan verdere delen met gegevens tot aan het einde van het ancien régime. Alle huizen van de Waterwijk die in 1495 bestonden, kunnen gelokaliseerd worden op onze moderne kadasterplannen. Verder onderzoek moet nog uitwijzen of dat ook voor nog vroegere tijden mogelijk zal blijken.

Het onderzoek werd afgesloten met de "lijsten van bestaande herbergen, hotels en bordelen uit de periode 1807-1812" (8). We maakten hier gebruik van de lijst uit 1809 die in de Waterwijk zeven dergelijke instellingen vermeldt, hetzij niet eens één percent van het Gentse totaal in die tijd.

Brouwerijtjes "met eenen puttync" aan de Ottogracht

We vangen onze huisnamentocht doorheen de Waterwijk aan daar waar je vanuit het stadscentrum onvermijdelijk eerst terecht komt: aan de Ottogracht. Deze gracht met de straat aan de noordzijde er van werd in de stedecijnsboeken in de 15de eeuw Sint-Jacobsgracht genoemd. In de 18de eeuwse boeken van het huisgeld vinden we de naam Ottogracht, maar in de bouw aanvragen uit dezelfde tijd (9) werd meestal "Baudelooleye" of "Baudelooleyken" gebruikt. We vermoeden dat deze laatste naam buiten de officiële papieren de meest gebruikte was.

In de 16de eeuwse penningcohierien van het huisgeld begint de opsomming van de toenmalige huizen van de Waterwijk meteen al met een huisnaam "Inden waterwyc beghinnende an de *naelge*..." (10). Deze "naelge" (ook wel *de nailde* of *de naillie*) was een brouwerij die zich bevond op de huidige kadasternrs. B238f, B232g, B232h en B239 (huisnrs 1970-: 2, 4, 6, 8). Dit is op de hoek met het noordelijke "oude" gedeelte van de Baudelo-straat rechtover de voortuin van de vroegere abdij, het huidige atheneum.

Deze brouwerij was gemeten naar de huisbelastingsbedragen, het belangrijkste gebouw of gebouwencomplex uit de wijk. Lieven vanden Huulse was er eigenaar in 1495 van de brouwerij, van een "plaetsen" en een "puttinc". Bijna driekwart eeuw later, in 1563 (11), vinden we nog steeds verwanten van onze Lieven als eigenaars van dezelfde brouwerij en "plaetse", maar de zaak was gemoderniseerd: er was "een pompe waer de puttinc placht te staene". Zo'n "puttinc" hoorde bij een brouwerij, zoals we verder zullen zien. Nog later, in een tekst uit 1605, is er sprake van een "pomphouse upt watere" (12). Dat lijkt wel banaal, maar toch... De uitvinders van de stoommachine en de ontplofingsmotor zijn schatplichtig aan de schijnbaar eenvoudige zuigpomp, en nog geen klein beetje ook.

De brouwerij verdween als dusdanig in 1703 of enkele jaren voordien. Een aanzienlijke vermindering van de huisbelasting (huisgeld) werd toen toegestaan "en dit voor soo langen tyt als het niet en sal dienen gebruykt te worden voor gebrau" (13). Het bier- en wijnverbruik was niet alleen het voorwerp van de relatief allerbelangrijkste taks geheven door de stad, ook onrechtstreeks moesten de brouwerijen bijdragen tot de stadsfinanciën. De huisgeldvermindering van de voormalige "naelde" illustreert dit.

Verder van de Ottogracht verwijderd, maar er toch duidelijk van afhankelijk, vinden we een tweede brouwerijtje. In de Gelukstraat op het kadastrnr. B251 rechtover de Sint-Katelijnestraat (huidig huisnr. 20) werd Jan Bate aan het eind van de 15de eeuw vermeld als eigenaar van een "braueryen ghenaeamt d(-) *wiellkin* (...) nu een backerije" (14). In de hoger vermelde lijst van brouwerijen uit 1494 wordt inderdaad "int wielkin over de vrindachmaerct" vermeld bij een tekeningetje van een wiel. Jan Bate, of zijn voorganger, die zijn brouwersactiviteiten uitoefende een heel eind van het open water, was ook eigenaar van "eenen puttync stae(n)de up de gracht dien(en)de ter braueryen inde geluckstraete genaemd d(-)wielkin". Zo ziet men dat die oude brouwerijtjes blijkbaar niet zonder zo'n voorziening aan open water konden bestaan. Ze zijn mede daardoor ook als brouwerij herkenbaar en differentieerbaar in de oude huis- en gronddocumenten.

"De noble": ... "eenen groten steen" aan de Ottogracht?

Onder deze titel blijven we aan de Ottogracht, maar zitten we in heel andere sferen. Even voorbij de Gelukstraat op Kad. nr. 104b (huidig huisnr. 20), heden een auto-audio winkel, bevond zich het enige huis uit de wijk dat in 1495 in het stedecijsboek aangeduid werd als "eenen groten steen" (15). Wat hiermee bedoeld werd is niet direct duidelijk. De benaming "steen" werd (vooral of uitsluitend?) gebruikt voor huizen overwegend in Doornikse kalksteen gebouwd, maar de ligging van zo'n huis, buiten de 12de eeuwse stad, zou wel ongewoon zijn (16).

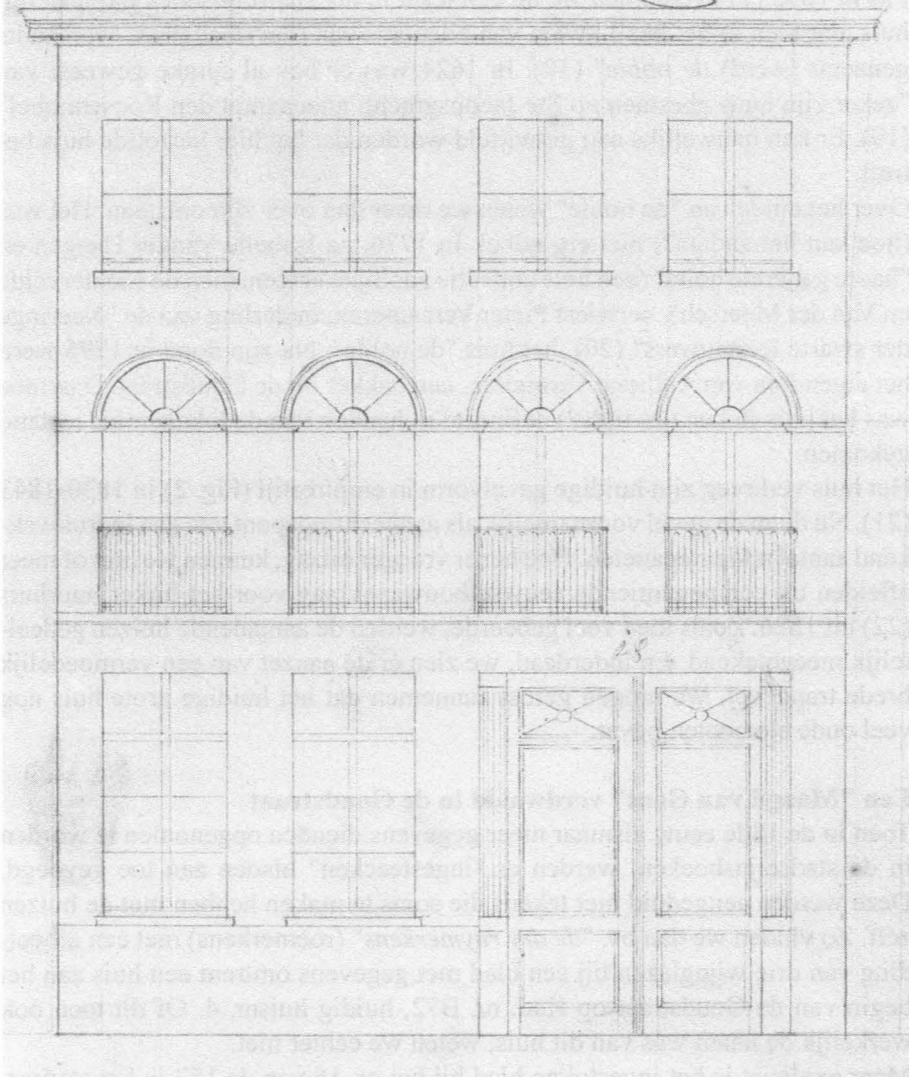
Dit vermoedelijk belangrijke huis was aan het einde van de 15de eeuw in han-

huys n°. 18 staande te Gent op den ottogracht, Eigendom
van Leo Dobbelaere Mevys, woonende hooftstraat.

Plan voor de verhooging van den bestanden ordynnen bond onder
de vierde openingen der eerste bovenstugie alsmede der balcone
aan de z. v. v. vierde openingen.

Dobbelaere mevys

4627

2. Gevelplan bij de aanvraag uit 1843 voor een verbouwing van "de noble" aan de Ottogracht (SAG, Reeks G12, nr. 4627).

den van de familie Van den (H)Ackere. Deze lieden bezaten gedurende de hele daarop volgende eeuw, naast een variërend aantal andere huizen in de wijk, de bijna volledige reeks (naast en achtergelegen) huizen in de Gelukstraat tot en met de hoek van de Sint-Katelijnestraat. Ze bleven heel lang eigenaar van het huis aan de Ottogracht (tot in 1645). Toen ging het over naar de familie De Vleeschauwer en daarna naar de Vander Haegen's.

Pas in 1692 (17) vernemen we uit een tekst in het stadscijnsboek dat juist dit, huis, dat toen in het bezit kwam van Nicolays van (der) Gaeghen, "van audts genaemt (werd) *de noble*" (18). In 1624 was er ook al sprake geweest van "zeker zijn huus ghestaen op Ste Jacopsgracht, ghenaeamt den Roosenobel" (19). Er kan nauwelijks aan getwijfeld worden dat het hier hetzelfde huis betreft.

Over het einde van "de noble" weten we meer dan over zijn ontstaan. Het was (hoe kan het anders?) niet erg nobel. In 1776, na Isabelle Vander Haegen en "haere generale hoirs" (een hele collectie adellijke erfgenamen de Lichtervelde en Van der Meersch), verwierf Pieter Vercauteren, ouderling van de "Neeringe der swarte leertaauwers" (20), het huis "de noble". Na zijn dood in 1795 werd het eigendom van Anthone Vermeiren, een bakker uit de Goudstraat. Daarmee was het huis (teken des tijds?) definitief in handen van de lokale middenstand gekomen.

Het huis verkreeg zijn huidige gevelvorm in empirestijl (Fig. 2) in 1830-1843 (21). Nu dient de gevel voornamelijk als aanhechtingspunt van een indrukwekkend aantal reclamepanelen. Hoe het er vroeger uitzag, kunnen we min of meer afleiden uit een negentiende eeuwse bouwaanvraag voor het linker buurhuis (22) uit 1826. Zoals toen veel gebeurde, werden de aanpalende huizen gedeeltelijk meegetekend. En inderdaad, we zien er de aanzet van een vermoedelijk brede trapgevel. We mogen gerust aannemen dat het huidige grote huis nog veel oude elementen bevat.

Een "Maagd van Gent" verdwaald in de Goudstraat

Toen in de 18de eeuw alsmaar meer gegevens dienden opgenomen te worden in de stadscijnsboeken, werden er "ingesteecken" bladen aan toe gevoegd. Deze werden aangeduid met tekens die soms te maken hebben met de huizen zelf. Zo vinden we dan bv. "*de dry ruymerskens*" (roemerkens) met een afbeelding van drie wijnglazen bij een blad met gegevens omtrent een huis aan het begin van de Goudstraat op Kad. nr. B72, huidig huisnr. 4. Of dit toen ook werkelijk de naam was van dit huis, weten we echter niet.

Meer expliciet is het ingestoken blad bij het nr. 16 van de 152 in het stadsarchief dat de vermelding draagt: "svolge van folio 28 verso en folio 29 recto van twee huysen aende aerme claeren t(-)eene genaemt *de maeght van gendt* alsnu competerende jw. florentia theresa maes wed. van laur(en)s luyttens". De twee huisjes op Kad. nr. B185-187 hebben zeer waarschijnlijk het uitzicht van toen

3. Eén van deze twee huisjes in de Goudstraat was "de maagd van Gendt".

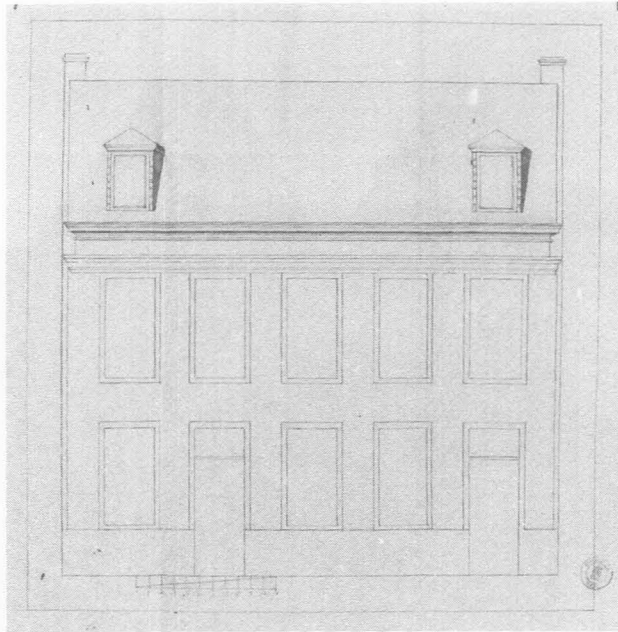
nog goed bewaard (Fig. 3). Eén ervan heeft nu een gevelsteen met de vermelding "Carpe diem". Of dit, dan wel het andere huisje met de Maagd van Gent was getooid, is ons niet bekend. Evenmin weten we wat die fiere maagd in de nederige Waterwijk kwam uitspoken en waarom ze haar naam leende aan een van die huisjes in de Goudstraat.

Overigens werd de maagd ook nog op andere plaatsen in de stad gesignaleerd: de onvermoeibare De Potter en Kerckhaert konden er meerdere op het spoor komen, o.a. de welbekende Maagd van Gent op de Korenmarkt naast het Borloutsteen (23). Die huizen droegen wel niet allemaal terzelvertijd dezelfde naam, zodat de 18de-eeuwers de Goudstraatmaagd niet konden verwarren met bv. die van de Korenmarkt.

"De gaublomme": van fatsoenlijke herberg tot "maison suspect"

Iets verder aan de overzijde van de Goudstraat, waar nu een bakkerijtje gevestigd is op Kad. nr. B13c, bevond zich de herberg "*de gaublomme*". De naam (24) ligt hier in de Goudstraat voor de hand, maar was allesbehalve uniek. We troffen hem aan in de bouwaanvraag (25) ingediend in 1779 door meester-metser Paulus De Schoenmaker voor de verbouwing als dubbelhuis (Fig. 4). Het huis heeft nu een sterk aangepaste voorgevel, maar is verder nog vrij intact behouden gebleven.

Aan het einde van de zeventiende eeuw hielden de leden van de nering van de "blauw ende rootververs", die een belangrijke activiteit uitoefenden aan de

4. "Modelle" van de gevel van "de gaublomme" in de Goudstraat (SAG, Reeks 535, bundel 197-7).

Minnemeersgracht (26) hun bijeenkomsten bij de tavernier Joos Martens in deze herberg (27). Ten tijde van Napoleon echter was "la fleur d'or" een "maison suspect" (cfr. inleiding) geworden. Hoe dat zo gewerd is ons niet duidelijk.

Een waarachtig "land van belofte" met een "rollebaane int drooge" op de Braecke

Net over de Minnemeersgracht, die toen gelegen was waar zich nu een schoolpoort bevindt, was er in de 18de eeuw een herberg met de prachtige naam "*het land van belofte*" op het oude Kad. nr. B9 of B8. De naam van dit "cabaret" vernemen we eveneens uit de napoleontische herbergenlijst. In 1773 werd de weduwe David t'Kindt hier o.a. eigenares van een huis "staende naest het brugsken van 't clooster d'arme claren wesende een herberghe daarin is ene gecalseyde plaatse daer op staende gemetste saetjens ofte cruckskens met eene rollebaane int drooge" (28). Dergelijke rollebanen (bolbanen), varianten van onze na-oorlogse bowlings, waren blijkbaar in de 18de eeuw erg populair. Ze functioneren hier en daar nog op het platteland. In de Waterwijk is er heden nog een te vinden die dienst doet als bergruimte en werkplaats (zie verder in deze bijdrage onder "de oranjeboom").

"Het land van belofte" werd in de periode 1706-1714 als herberg met bolbaan gebouwd door de verver Antgone Soetaert die toen drie huizen optrok op voor-

dien onbebouwde grond tussen de Minnemeersgracht en de Leie aan de noordwestelijke zijde van de straat. Deze laaggelegen zone, "de Braecke", die eigenlijk de voortzetting vormde van de Minnemeers aan de andere zijde van de Minnestraat, was voordien lange tijd gebruikt geworden als bleekweide en als schietbaan voor de zgn. "jonge gilde van Sint Sebastiaan". Dit gebied was, op een paar kleine gebouwtjes na, onbebouwd gebleven (29).

In 1779 kwam de herberg in handen van een blijkbaar zeer ondernemend heerschap, sieur Louis Goemaere. Die toverde de vroegere schietbaan om in een beluik met in 1778 eerst 6 en daarna in 1788 24 huisjes en een "houtlogie" (30). De houtloods werd verhuurd aan "de aermen van St Jacobs". Wanneer die armen of de beluikbewoners in "het land van belofte" wilden geraken, moesten ze niet ver lopen.

Het beluik op de Braecke was, samen met nog een vijftal die in dezelfde periode in andere wijken opgericht werden, een van de grootste van het laat-18de eeuwse Gent. Hoewel we niet over exacte gegevens beschikken, kunnen we veronderstellen dat de huisjes vermoedelijk erg klein en armtierig waren. Ze behoorden tot de allerlaagste categorie. De beluikhuisjes die toen aan de Oudevest gebouwd werden (zie verder), waren van een beter of ruimer type. Dit kunnen we afleiden uit de zeer lage huisbelastingen die er op geheven werden.

Dit beluik kende een ultra kort bestaan: het verdween reeds in de eerste jaren van de 19de eeuw bij de uitbreiding van de grote suikerraffinaderij die er naast aan de Leieoever gelegen was en ongeveer gelijktijdig ontstaan was. Hier kwam er nog voor 1810 een heden nog steeds bestaand groot bedrijfsgebouw (magasins & grenier servant à la raffinerie) tot stand. In het middengedeelte van dit gebouw werd in 1852 de eveneens nog steeds bestaande prachtige feestzaal ingericht door de kruisboogvereniging "Nemrod" onder leiding van baron Leon de Saint Genois (31).

Ook de bovengrondse sporen van de herberg zelf zijn nu verdwenen. Het terrein waarop ze stond, bevindt zich nu terug in zijn originele voor-18de eeuwse kale toestand als klein "landje van belofte" voor de toekomst.

Van een oud "rattennest" naar een nieuwen "hoed"

Nog verderop aan de voet van de vroegere Minnemeersbrug over de Leie komen we in een gebied waar het stratenpatroon sterke veranderingen onderging. Deze brug bevond zich eeuwenlang niet op de huidige plaats, maar bijna in het verlengde van de Goudstraat, tussen deze straat en de Groenstraat aan de overzijde van de Leie. Aan de voet ervan was er tot het einde van de negentiende eeuw een klein afzonderlijk gelegen huizenblokje (zie Fig. 1). Dezen "teirlinck", zoals men zo'n blokje toen noemde, bestond alleen maar uit het huisje van de bruggewachter, een kalkschuur en een huis dat alleszins aan het begin van de 19de eeuw als herberg functioneerde. Hoeveel vroeger en hoeveel later

er hier herberg gehouden werd, weten we niet. Een dergelijk etablissement is anders wel op zijn plaats bij een (ophaal)brug. Het bouwblokje verdween aan het begin van onze 20ste eeuw toen de Baudelo-kaai aangelegd werd en de brug stroomafwaarts verplaatst rechtover de Kongostraat.

In de 17de eeuw nu was het huis, de vermoedelijke herberg (oud Kad nr. B2 en B3), getooid met de mooie naam "*den rattennest*". Dit vernemen we uit een tekst neergeschreven in 1610 omtrent "een huus ende stede metten calcckhuuse ghestaen ende gheleghen bijde minnemeersbrugghe, ghenaeamt den rattennest" (32). Later werd men blijkbaar afkerig van zo'n onsmakelijke naam en begon men, om wat voor reden dan ook, de zaak als "*den hoed*" te betitelen (tenminste als we "le chapeau" uit de herberglijsten van 1809 aldus mogen vertalen). Nieuwe tijden, nieuwe zeden? Wij kunnen ons niet voorstellen dat men met een rattennest als uithangbord klanten kon aan trekken, of dat men in een rattennest zou willen wonen. Die 17de-eeuwers hadden daar blijkbaar geen enkel probleem mee.

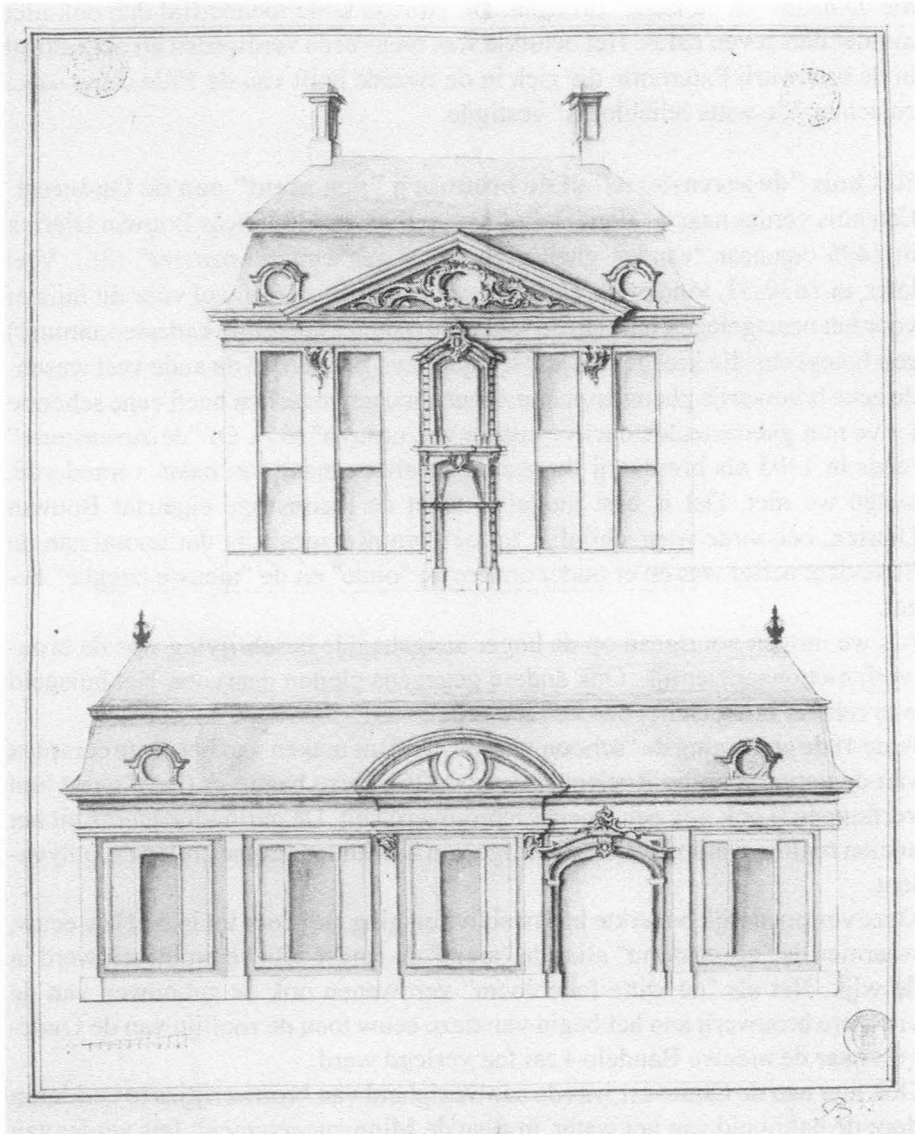
Een 18de eeuws "hôtel"

Bij wijze van tegenwicht bij dat rattennest, kunnen we vermelden dat het mooie gebouw in Lod. XV stijl dat de toenmalige eigenaar, de advocaat Van Overwaele, heer van Maldegem, in 1753 liet optrekken in de Goudstraat op de hoek met de Oudevest (Kad. nr. B189), volgens Guido Deseyn ook wel "*hôtel van Overwaele*" genoemd werd (33). Zoals men kan zien op Fig. 5, verdiende dit kleine stadspaleisje inderdaad zo'n naam. Deseyn toonde in zijn bijdrage aan dat het achttiende eeuwse gebouw in essentie nog terug te vinden is in het sobere nu nog bestaande huis uit 1823 dat deel uitmaakt van het NTG complex (het oude gedeelte aan de hoek met de Oudevest).

Een bloem op de mestvaalt aan de Oudevest

Het prijzij (taxatie) boek van 1785 (34) vermeldt "Sieur vande Vijver propriëtaris van vijf huizen nieuw uit den grond gebauwen op d'achtererve van een huys genaemt *de witte leliebloem* ten voorhoofde op de aude veste". Het was een van de vele beluikjes waarvan het meestal ruimere voorhuis functioneerde als herberg. Een afbeelding van het gevelplan van het huis "*de witte leliebloem*" dat zich bevond op Kad. nr. B224, werd door ons reeds eerder gepubliceerd (35).

Het getal van vijf piepkleine beluikhuisjes werd later nog uitgebreid tot acht. Het steegje of "poortje" dat toegang verleende tot de huisjes was geen twee meter breed. Het geheel mat ongeveer 210 m², alles samengenomen: steegje en huisjes, het voorhuis uitgezonderd. Dit kunnen we afleiden uit het "primitief" kadasterplan uit de periode rond 1830. Dergelijke huisjes en beluikjes werden massaal gebouwd in de periode 1775-1790 in de toenmalige perifere wijken (zie noot 30). Ze verschilden sterk van de beluikhuisjes van de "tweede gene-

5. Het "hôtel van Overwaele" in de Goudstraat met koetshuizen aan de Minnemeers (SAG, Reeks 535, bundel 221-6).

ratie" die we nu nog kennen: ze waren nog kleiner van grondoppervlak en dikwijls zonder verdieping. In de wijk "Garenplaats" (Anseeleplein) waartoe de Waterwijk toen behoorde, vertegenwoordigden ze in 1785-1789 nagenoeg 17% van het totaal aantal huizen. Daarmee was onze wijk er bijlange nog niet het ergst aan toe.

Ruim honderd jaar later, in 1905, waren er twee (!) herbergen in de Oudevest

die de naam "in de Lelie" droegen. Dit straatje telde toendertijd dan ook niet minder dan zeven cafés. Het beluikje was toen reeds verdwenen en opgeslorpt in de brouwerij Paternotte die zich in de tweede helft van de 19de eeuw naast en achter "de witte leliebloem" vestigde.

Het huis "de sevensterre" of de brouwerij "den arent" aan de Oudevest
Een huis verder naar de Baudelohof toe op Kad. nr. B235 was Bouwin Diericx in 1495 eigenaar "vanden gheheelen huuse genaemt *sevensterre*" (36). Veel later, in 1630-31, vinden we hier Jan van Gheluwe, die of wel voor dit huis of voor het naastgelegen huis (in de 19de eeuw onder hetzelfde kadasternummer) een bouwsubsidie kreeg "(om)dat hy syn huys gestaen op de aude vest wesende eene brauwerije ghenaempt *den Arent* ghedaen maecken heeft eene schoone loove met ghecanteelde dackveynstere van orduyn" (37). Of "de zevensterre" reeds in 1495 als brouwerij fungeerde en alleen maar van naam veranderde, weten we niet. Dat is best mogelijk want de toenmalige eigenaar Bouwin Diericx, behoorde waarschijnlijk tot een brouwersgeslacht dat vooral aan de Steendam actief was en er onder andere de "oude" en de "nieuwe cogghe" bezat.

Als we mogen voortgaan op de hoger aangehaalde beschrijving was de brouwerij niet onaanzienlijk. Ook andere gegevens pleiten daarvoor. Het huisgeld was relatief hoog en het perceel vrij groot.

In de 18de eeuw ging de "schoone loove" deel uit maken van het grote complex van de verversfamilie Roelants (zie noot 26). Deze baatte er (in of naast hun verfkuipen?) ook nog een "menagiebrouwerij" uit. De neringdoenderds uit het ancien régime waren, net als sommige van hun hedendaagse collega's, polyvalent.

Deze vermoedelijk beperkte brouwactiviteit ging nog door tot in de 19de eeuw, waarmee de "zevensterre" alias de "arent" de langst actieve brouwerij werd in de wijk. Net als "de witte leliebloem" verdwenen ook de gebouwen van de vroegere brouwerij aan het begin van deze eeuw toen de rooilijn van de Oudevest naar de nieuwe Baudelo-kaai toe verlegd werd.

Ook hier aan de Oudevest was de aanwezigheid van brouwerijtjes te verklaren door de nabijheid van het water, in casu de Minnemeersgracht. Iets verder aan de Leieoever, beschikten de paters van Boudelo uiteraard ook nog over een brouwerij, maar deze kon allicht floreren zonder naambekendheid, of had voldoende aan de kloosternaam. De paters waren in elk geval gesteld op proper water, geen evidentie in de 18de eeuw, toen de Minnemeersgracht door hen als "vaardeken der verwerers" kon aangeduid worden (zie noot 26).

Een "venus loovie" ofte "venus burgh" "aghter clooster van Bauwelo"
Het stadscijnsboek van 1495 vermeldt "an d()ander zijde vander zelve veste" ... "van an d()watere (de minnemeersgracht) tot () ten oucke vander bauweloe-

strate drie huusekins en eenen lochtync" (38). In de zestiende eeuw werden ze blijkbaar ineen gevoegd tot een enkel huis dat aangeduid werd als het "huus gestaent in de baudeloastraete genaemt *venus loovie*" en dat verder ook gesitueerd werd "aghter clooster van bauwelo" (39). Een fragment uit het panoramisch zicht op Gent en omliggende uit 1619 van Horenbault laat ons zeer goed zien waar die "venus loovie" zich bevond (Fig. 1).

Wat een loove of loeve is, valt moeilijk te omschrijven. Soms lijkt men er afzonderlijk gelegen huizen, in andere gevallen ook wel bijgebouwen of af-daken mee te bedoelen. Aan de Oudevest naar de Baudelohof toe, werden er nog meer "loven" genoteerd in de grondcijsboeken, maar geen enkel werd aangeduid met een naam, laat staan zo'n naam.

N. Kerckhaert (40) geeft nog een andere referentie aan uit 1650 met een fraaie variante van de naam "venus loovie". Ook deze beschrijving laat weinig twijfel bestaan omtrent de ligging van dit etablissement: "van eenen huuse, stede ende erfve eene herberghe wesende ghenaeamt *venus burgh* soo de selve met alle de toebehoorten ghestaen ende gheleghen is ten voorhoofde inde Baudeloastrate, synde het leste huus van Baudeloo sijde".

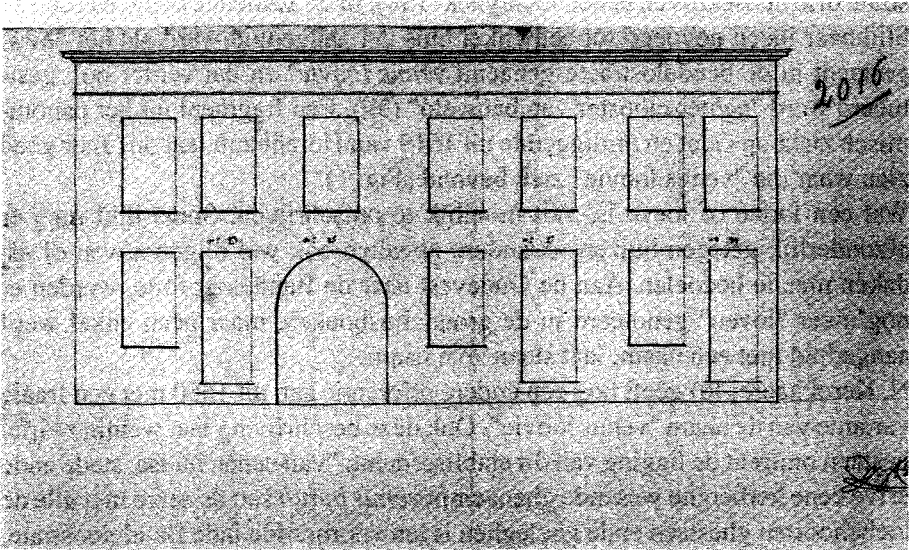
Mogen of moeten we uit die namen afleiden, hetgeen niet ver te zoeken connotaties laten veronderstellen, daar aan de achtertuin van de paters van Baudelo? Deze monniken waren blijkbaar niet wars van wereldse genoegens. Zo beschrijft M. Michiels jr. in zijn goed gedocumenteerde studie omtrent het Prelaatshuis van Baudelo aan de Steendam (41), dat de paters aan het einde van de 18de eeuw danslessen kregen in het vooruitzicht van de Mardi Gras. Of dat in de 17de eeuw, ten tijde van de "venus loovie", ook zo was, en of ze nog wat meer deden dan dansen, kunnen we betwijfelen. Lezen we immers niet in een besluit van 1391 "hebben gheconsenteert ende consenteren... (wij scepenen ende Raedt der stede van Ghendt)... den voorseiden abt ende convente van Bodeloe dat zij moghen doen maken eenen muer beghinnende van haerlieder huus, streckende neffens der (Baudelo)strate ter vesten waert an, tot eenen teeckene dat hem ghewijst es, achte voeten hooghe ende nyet hooghere vander straten...".

Gelukkig was het bestaan van de "venus loovie" niet bekend aan chevalier Charles-Louis Diericx, de zeer anticlericale eerste moderne geschiedschrijver van het oude Gent. Hij publiceerde de tekst van dit raadsbesluit in zijn welbekende "Mémoires sur la Ville de Gand" (42).

Hoe of wat het ook moge geweest zijn, in 1688 was het afgelopen met de venus loovie ofte venus burgh. Het huis werd aangekocht door de abdij en ingelijfd bij het domein dat daar achter lag (43).

Den oranjeboom... "daer een straetkin stont"

Met onze huisnamen blijven we de Gelukstraat weeral, overwegend maar toch niet helemaal, in herbergen plakken. Herinneren we er aan dat we aan het begin

6. Gevelplan van de voorhuizen van "de oranjeboom" in de Gelukstraat bij de aanvraag uit 1821 voor de "construction d'un étage au dessus des maisonnettes..." (SAG, Reeks G12, nr. 2016).

van ons verhaal ook al even de Gelukstraat introkken voor een bezoekje aan de reeds in 1495 ter ziele gegane brouwerij "het wielken". Dit straatje moet bijzonder rijk geweest zijn aan merkwaardige toestanden, zoals we zullen zien. Hier bevindt zich om te beginnen nog steeds het zeer interessante gebouwencomplex *De Oranjeboom* (Kad. nrs. B138 t.e.m. 146) rondom de resten van een straatje dat blijkbaar reeds aan het einde van de 15de eeuw niet meer als straatje, maar als toegang tot een huis en "lochtyns" (tuintjes) functioneerde. Het stadscijnsboek uit 1495 vermeldt hier inderdaad "daer een straetkin stont" (44). Pieter van den hackere (zie "de noble", die we vroeger al bespraken) en Andries vande he(e)cken betaalden elk cijns voor een deel van dit vroeger straatje. Ook heden nog is het een gezellig binnenerfje met open verbinding naar de straat toe, waar de overwegend jonge bewoners van het complex 'szomers buiten eten, lezen, blokken,...

Maar keren we terug tot 1495. Toen werden er drie huizen en lochtingen (tuinen) bij dit kleine straatje vermeld. Vermoedelijk waren er twee huisjes aan de Gelukstraat gelegen en een ander binnenin aan het (ex)straatje. Pas aan het einde van de 17de eeuw vinden we in onze stadscijnsboeken bij het hoger vermelde huis dat Andries vande hecken in 1495 bezat, de vermelding "synde tguus & herberghe den Oraenjeboom" met nog een uitgang en achterhuis op de Oudevest (45). Ook de vroegste aanhaling in N. Kerckhaert's "Oude Oostvlaamse Herbergnamen" dateert pas uit 1680 (46).

De geschiedenis van dit complex werd op heel andere bronnen steunend beschreven door G. Deseyn (47). De bevindingen komen overeen voor wat de meer recente tijden betreft, met name vanaf 1646 toen Joos Bruneel eigenaar

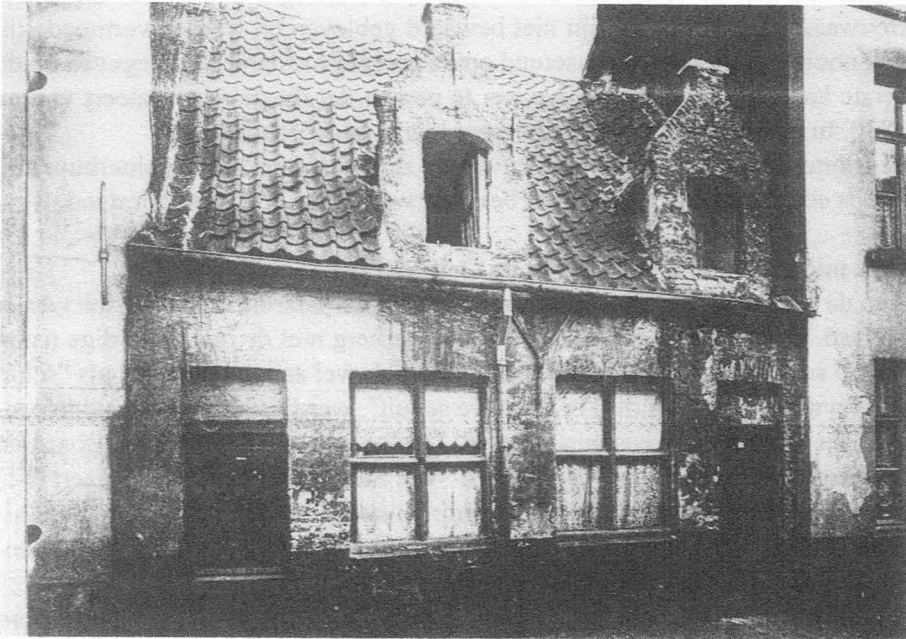

werd van het hele complex. Volgens onze gegevens was er geen sprake van een brouwerij, wel van een herberg.

Zoals reeds door G. Deseyn opgemerkt werd, dateert het oude nu nog bestaande achterhuis (heden in restauratie) van voor 1619: het is immers zeer goed herkenbaar op het panoramisch zicht van Horenbault (Fig. 1). Hoewel het oppassen geblazen is bij de interpretatie van dergelijke oude panoramische voorstellingen, lijkt het er sterk op dat het huidige gebouw nog hetzelfde bouwvolume en dezelfde vorm heeft als deze weergegeven op de bijna vier eeuwen oude afbeelding.

De voorhuisjes aan de Gelukstraat waren, merkwaardig genoeg, bijlange niet zo imposant als deze achterbouw, die duidelijk het hoofdgebouw van het complex was. Dit kunnen we afleiden uit het volgende: de bouwaanvraag van François Callens uit 1821 (48) voor de uniforme behuizing aan de straatkant die nu nog bijna ongewijzigd bestaat (Fig. 6), spreekt van de "construction d'un étage au dessus des maisonnettes" met "Franse" huisnr's. 23, 24, 25 en 26. Aan het begin van de 19de eeuw bestonden alle huisjes aan die zijde van de Gelukstraat tussen de Sint-Katelijnestraat en de Oudevest, op de hoekhuizen na, uit slechts één bouwlaag met dakkapellen (zie verder).

Tot aan het einde van de 18de eeuw bleef de toestand van het complex min of meer zoals die reeds bestond in 1495. Tussen 1672 en het einde van de tachtiger jaren van de 18de eeuw werd er wel een splitsing doorgevoerd in het

7. Huisjes in de Gelukstraat links van "de oranjeboom", omstreeks 1930. In een vermoedelijk vrijwel identiek huisje bevond zich het "maison de genièvre le singe".

voorhuis rechts van de ingangspoort (49). Vermoedelijk zonder ingrijpende verbouwing ontstonden hier twee onooglijke arbeidershuisjes met een grondoppervlak van nog geen 20 m² (Kad. nrs. B145 en B146).

Dit was symptomatisch voor de veranderingen die het complex nog te wachten stonden. In 1785 werden er door de eigenaar-herbergier van "de oranjeboom" Francies Monteyne op een aangrenzende eigendom met uitgang naar de Oudevest, een aantal huisjes gebouwd op het huidige Kad. nr. B166b. In tegenstelling tot de veel oudere eigenlijke "Oranjeboom", vormden deze nu verdwenen huisjes een typisch laat 18de eeuws arbeidersbeluik (zie noot 26 en 29). Ze waren verbonden met de herberg van de huisbaas door middel van een nauw gangetje. Net zoals het hogervermelde beluikje "de witte leliebloem" waren de huisjes erg klein. Het steegje was iets meer dan één meter breed. De acht huisjes en het steegje namen alles bij mekaar genomen ongeveer 180 m² in.

Maar dat was nog niet genoeg. Vermoedelijk korte tijd nadien werden nog twee beluikhuisjes aan de linkerkant van het "straetkin" op de Kad. nrs. B140a en B141a. Deze heden gelukkig gerestaureerde huisjes zijn de enige bewaarde getuigen van dit type behuizing in de Waterwijk. Uit het eerste of "primitieve" kadasterplan kan men afleiden dat ze dateren van voor 1830. In de periode 1785-1793 toen de grote "Oostenrijkse prijzij" en huisnummering doorgevoerd werd, waren ze er nog niet.

Ook aan de rechterzijde van het "straetkin" sloeg de 19de eeuwse opvullingsmanie toe met de bouw van een vrij groot T-vormig huis op Kad. nr. B144. Bouwaanvragen hiervan zijn niet bewaard gebleven en werden vermoedelijk ook nooit ingediend. Ons baserend op de perceelstoestand weergegeven op de eerste kadasterkaart, dienen we aan te nemen dat dit gebouw dateert van na 1830. In de 19de eeuw was de herberg hierin ondergebracht.

Tenslotte dienen we te vermelden dat er zich naast het grote achterhuis nog steeds een overdekte ex-bolbaan bevindt, weliswaar in kaduke toestand.

Ook nog een "narrenschip" in de Gelukstraat

Aan de overzijde van de Oranjeboom, iets verder naar de Oudevest toe was er op Kad. nr. B261 (huidig huisnr. 38) een herberg met de merkwaardige naam "*schip st. hermyt*" (50). Met dit schip dat ook wel aangeduid werd als "schip van reynuyt" (Sint Arnold) of "blauwe schuit", werd vanaf de late middeleeuwen het fameuze narrenschip bedoeld. Denken we maar aan Jeroen Bosch en het beroemde boek "Das Narrenschiff" van Sabastian Brant. Kerckhaert (51) schrijft omtrent herbergen met die naam: "(waren) verzamelplaats(en) van lui-aards en bedelaars, die veelal moesten worden gezocht onder verlopen studenten in de medicijnen en theologie" (Waarom juist die?).

Wellicht was er hier een narren Gilde gevestigd. Omtrent dit fenomeen werd door eminente auteurs als Herman Pley en Willem L. Braekman uitvoerig geschreven. Deze laatste vermeldt voor Gent het bestaan van een "ghezelschepe

van den Drooghen" en een gelijkaardige vereniging "den Catere" op Meerhem (52). Deze gilden waren vooral actief op feestelijkheden, zoals de beroemde jaarlijkse Gentse halfvastenparade, den "Auweet". Of ons Schip van Sint Arnold hierbij betrokken was, en vooral of het deel had in vijftiende en zestiende eeuwse toestanden, zoals beschreven door hoger vernoemde auteurs, weten we echter niet. Het zou kunnen, immers een "Staat van Goed", gedateerd op 9 Maart 1509 (nieuwe jaartijl), leert ons dat de naam veel ouder was dan de hogervermelde laat-18de eeuwse vermelding laat veronderstellen. Op die plaats was er toen al sprake van een huis genaamd "*tschuutkin*" (53). Dit oude schuitje is zonder twijfel te identificeren met het latere schip (54). Herinneren we er aan dat de eerste uitgave van "Das Narrenschiff" in 1494 verscheen. Het boek werd meteen vertaald en kende in onze streken onmiddellijk een enorm succes.

In de 19de eeuw was de herberg nog het toneel van heel andere activiteiten: E.C. Coppens (55) beschrijft dat tijdens de katoenstaking van 1849, de eerste grote staking te Gent, de meeste meetings toen gehouden werden in het "cabaret St. Arnould" in de Gelukstraat, dat toen eigendom was van de excentrieke advocaat De Souter.

Het "schuutkin" was vermoedelijk niet erg groot. Het huisgeld was laag. Als we mogen voortgaan op het zicht uit 1619 (Fig. 1) dan zou het in die tijd een tuit- of trapegevel gehad hebben. Het "schip st. hernuyt" kreeg een nieuwe voorgevel in 1776 of 1777 (56). Toen bouwde de meester timmerman Paulus De Schoenmaeker, die in de Goudstraat ook de "gaublomme" voor zijn rekening nam (zie hoger) er een fraaie sobere klokgevel. Het oude huis verdween in onze eeuw, toen men een hopeloze poging ondernam de Gelukstraat middels een rooilijnverschuiving te verbreden. Gelukkig is het bij die ene poging gebleven.

"Den Aap": jenever in een klein huizeken

In de Franse tijd bevond er zich in de Gelukstraat nog een jeneverschenkerij (maison de genièvre) op Kad. nr. B148 (huidig huisnr. 47) met als naam "*den aap*" (le singe). Dit gegeven is te vinden in de lijsten van herbergnamen uit de napoleontische tijd. Ook "l'oranger" stond toen als jeneverhuis bekend, terwijl "le bateau saint Arnould" als "cabaret" geregistreerd werd. Op ons reeds vertrouwd panoramisch zicht uit 1619 zien we ter plaatse iets wat op een muurtje lijkt. Zoals we reeds eerder zagen bestond in werkelijkheid de hele straatwand met onpare nummers, tussen de beide hoekhuizen resp. aan de Sint-Katelijnestraat en de Oudevest, aan het begin van de 19de eeuw uit aangegebouwde lage huisjes met dakkapelletjes (Fig. 7). Vermoedelijk was die toestand gedurende eeuwen onveranderd gebleven. De tekenaar uit 1619 kon die nietige huisjes echter maar moeilijk weergeven. Op de hoger beschreven 19de eeuwse bouwaanvraagtekening (Fig. 6) bij de voorhuizen van de Oranjeboom werd dit

uitzicht van "den Aap" schetsmatig aangegeven.

Het eerste of "primitief" kadasterplan dat opgemaakt werd omstreeks 1830, leert ons verder dat het grondoppervlak van dit "jeneverkot" nauwelijks meer dan 30 m² mat. Hiermee moest men het dus stellen om te wonen en te eten. Hetzelfde plekje moest bovendien nog als gelagzaal dienst doen (of hoe zou men zich dat moeten voorstellen?). Slapen deden de bewoners allicht onder de pannen bij hun dakvenstertje. Zo waren ze "in den aap gelogeerd". Misschien konden ze troost vinden in de gedachte dat hun talrijke buren er niet beter aan toe waren... of zochten ze flessengeluk in hun eigen jenever.

De huisvesting van "den aap" (misschien al lang overleden) en zijn geburen werd in 1846 (57) vervangen door de heden uitwendig nog vrijwel onveranderd gebleven uniforme huisjes op de huidige huisnr's 45, 47, 49 en 51. Deze moeten een hele verbetering in wooncomfort betekend hebben: er kwam een verdieping met verhoogde kroonlijst bij.

Het choraalhuis St. Catherine

Bij wijze van contrast met deze drankgelegenheden bracht Frans Verstraeten ons in zijn werk "De Gentse Sint Jacobsparochie" op het spoor van een veel vromere (alhoewel, zie verder...) huisnaam. Toen Theresia Isabelle Boeve in 1735 een huis in de Gelukstraat "in dode hand" (niet aan een levende persoon, maar aan een meestal geestelijke instelling) schonk aan de Sint Jacobsparochie, bekwam de kerk een ontheffing van de "dode hand" van de Oostenrijkse Keizer Karel VI. In deze amortisatieacte waarvan de tekst door Verstraeten gepubliceerd werd, heeft "Charles par la grace de Dieu Empereur des Romains, etc..." het over "...ladite maison, nommée ci-devant *Sainte Catherine* au commencement de la rue de Baudeloo...". De geestelijkheid van Sint Jacobs richtte er een choraalhuis in met verschillende koorknappen die er kost en inwoon kregen. Een eveneens inwonende zangmeester moest het jonge volkje de kunst aanleren en allicht ook nog een beetje opvoeden. Het boek van F. Verstraeten bevat tal van interessante gegevens omtrent het leven in dit choraalhuis, o.m. een beschrijving van de eerder armtierige inboedel.

Dank zij de methode van het huizenonderzoek kon het nu exact gelokaliseerd worden. Het bevond zich niet aan het begin van de Baudeloostraat, zoals des keizers administratie schreef, of aan het begin van de Gelukstraat zoals F. Verstraeten uit andere teksten meende te kunnen afleiden, maar verder naar de Oudevest toe op het Kad. nr. B255, huidig huisnr. 26. Het heeft nog steeds zijn toenmalige vorm behouden (Fig. 8), vorm die ook reeds herkenbaar is op het zicht uit 1619 (Fig. 1). Het was bij de schenking verbonden met een achterhuis aan de Baudeloostraat. Dit was trouwens reeds in 1495 het geval (58). Deze verbinding zorgde voor heel wat verwarring omtrent de lokalisatie.

Wat de bezigheden waren in Sinte Catherine, voor dat Juffrouw Bouve ingreep, weten we niet. Misschien ging het er wel minder vroom aan toe, want "aen

Approuvé par l'ingénieur
des Travaux de la Ville

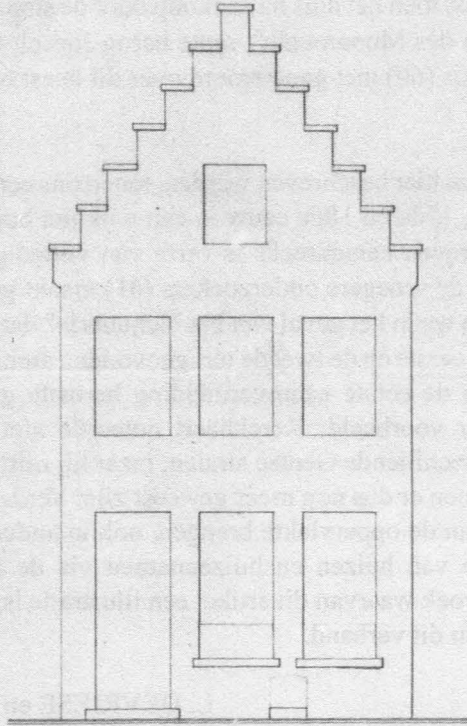
Phary

ADOPTÉ EN SEANCE DU 6 Novembre 1880
LE COLLÈGE DES BOURGEMESTRE & ÉCRIVAINS.

LE SECRÉTAIRE GÉNÉRAL

P. de Weert

Gelukstraat n. 28

Ind. BAT. 1880 LIII: B. N° 49
Le 8 Novembre 1880

Schaal. 1/50 mth.

Geroygd bij mijn verzoek van
den 8 November 1880.

Peter Van ~~der~~ *Wijck* ~~van~~ *Wijck*

8. Het huis Sinte Katherine in de Gelukstraat (Aanvraag voor verbouwing aan de vensters en kelder, SAG, Reeks G12, nr. 1880 B49).

het achterpoortken van St. Cathelyne tapt(e men) wijn, brandewijn ende bier" (59).

Het verdere onderzoek dat nu door de huidige eigenaar en bewoners gevoerd wordt, kan en zal nog heel wat aan het licht brengen omtrent dit huis.

De Pelikaan of Den Pelicaen?

We eindigen onze wandeling doorheen de Waterwijk in de Sint-Katelijnestraat met een probleemgevalletje. Merkwaardig genoeg was er in deze straat, die in de achttiende eeuw evolueerde naar een straat met relatief grote en rijke huizen, in onze bronnen geen enkele melding te vinden van de welbekende "*De Pelikaan*". Dit huis ontleende zijn naam aan een houten beeld dat een tijd lang de imposante hoofdingang sierde. Vermoedelijk is dit een nog vrij recente geschiedenis. In 1916 bv. toen het huis na aankoop door de stad toegewezen werd aan de "Commission des Monuments", repte baron Joseph Casier in zijn beschrijving van het huis (60) met geen woord over dit beest en deze naam.

Slot

De huisnamen zoals ze hier beschreven werden, tonen ons een heel klein beetje het leven in de 16de, 17de en 18de eeuw in een wijk net buiten het stadscentrum. De hier beschreven namenreeks is verre van volledig. Zelfs de meest systematische onder de vroegere onderzoekers (61) maakt geen aanspraak op volledigheid. Zo zien we in het geval van het "schuutkin" dat er bijna drie eeuwen liggen tussen de eerste en de tweede teruggevonden archivale vermelding. Het terugvinden van de eerste naamvermelding berustte gewoon op toeval (62). Nog een ander voorbeeld: Kerckhaert noteerde niet minder dan zes "zevensterren" in verschillende Gentse straten, maar hij miste de zevende aan de Oudevest. Er kunnen er dus nog meer geweest zijn. Verdere studie kan nog heel wat gegevens aan de oppervlakte brengen, ook in andere wijken. Vooral de exacte lokalisatie van huizen en huizenamen via de methode van het Gentse huizenonderzoek waarvan dit artikel een illustratie is, biedt aantrekkelijke vooruitzichten in dit verband.

L. DEVRIESE en D. BONCQUET

Met bijzondere dank aan Carlos Hourez, Christel De Saedeleer en Frank Cottenem.

NOTEN

1. De Potter, F., *Gent van den oudsten tijd tot heden*, 8 delen, Gent, 1883-1901.
2. Kerckhaert, N., *Oude Oostvlaamse huisnamen*, 6 delen, Gent, 1977-1993.
3. Onder andere John Flanders kende de Waterwijk maar al te goed, zoals blijkt uit zijn verhalen die door onze vereniging recent heruitgegeven werden onder de titel "Dat was een tijd". Bij hem was het gebied echter veel groter: ook de Ham en zelfs het Nieuwpoortje leken er bij te horen. Dat was voor het einde van de 19de eeuw zeker niet het geval.
4. Gysseling, M. *Gent's vroegste geschiedenis in de spiegel van zijn plaatsnamen*, Antwerpen, 1954, p. 46 en 48.
5. Tot op heden werden fiscale bronnen niet benut in de studie van de huizenamen. Zie de bron-

nenopgave bij N. Kerckhaert (Kerckhaert, N., o.c., bijlage). Verreweg de meeste bevindingen die in dit artikel verwerkt werden, zijn afkomstig van fiscale bronnen uit de periode 1495-1812. Zoals bij alle wijken die in die tijd bebouwd waren, bleven er ook hier nauwkeurige gegevens omtrent alle huizen in de zogenaamde "boeken van het huisgeld" bewaard (Stadsarchief Gent, Reeks 153, Prijzijen en kohieren van het huisgeld). Hoewel deze registers slechts uitzonderlijk huisnamen bevatten, zijn ze uiterst waardevol omdat ze ons toelaten de toen bestaande huizen vanaf 1672 precies te lokaliseren op moderne kadastraalkaarten volgens de methode Lievois - Charles. Bij de Waterwijk beschikken we bovendien nog over een nog veel rijkere bron, de "stedecijsboeken" (Stadsarchief Gent, Reeks 152) waarin de belastingen op de gronden waarop de huizen bebouwd waren, geregistreerd werden. De ganse wijk en ook nog andere grote gebieden in het noord-oosten van de stad, werd immers gebouwd op stadgrond (Devriese, L., Lokalisatie van stadscijnsgronden in Gent: een belangrijk stadscijnsgebied ten noordoosten van het stadscentrum, Stadsarcheologie, Bodem en Monument in Gent, Gent 1995, jg. 19, nr. 2, p. 4-9.). In de registers werden de opeenvolgende huiseigenaren ingeschreven samen met de be-rentingen van de huizen. Af en toe duiken hier particulariteiten van de huizen of andere eigendommen op. Deze kunnen erg belangrijk zijn voor de geschiedenis van de wijk. Enkele aanvullende gegevens werden ook nog gevonden in de ongelooflijk rijke collecties bouwaanvragen bewaard in de Reeksen 535 en G12 in het Gentse stadsarchief.

6. Charles, L. e.a.: Huizenonderzoek in Gent, Gent 1994, p. 7-127.
7. Stadsarchief Gent (hierna SAG), Reeks 152 nrs. 8 en 9.
8. SAG, Reeks R., nr. 362. De activiteiten die in deze instellingen uitgeoefend werden, worden er in aangeduid met "c": cabaret, "g": maison de genièvre, "s" maison suspect en "d" maison de débauche.). Deze lijsten zijn uitermate interessant omdat ze volledig zijn (tenminste voor wat de openbare drankhuizen betreft), omdat ze voor een groot deel nog huizen en namen uit het ancien régime bevatten, en niet in het minst omdat bij ieder item het zogenaamde Oostenrijkse huisnummer aangegeven wordt. Dit laat ons immers toe de herbergen, etc. exact te lokaliseren volgens de hoger vermelde methode van het huizenonderzoek. Deze "Oostenrijkse" huisnummers werden nog in de eerste jaren van de negentiende eeuw gebruikt, o.a. bij de bouwaanvragen in het Stadsarchief, Reeks G12.
9. SAG, Reeks 535, Bouwaanvragen.
10. SAG, reeks 153/2 nr. 21B.
11. SAG, Reeks 152, nr. 10, f. 74.
12. Zie bij N. Kerckhaert, deel 4, p. 5.
13. Het huisgeld (zeg maar taks op het kadastraal inkomen) werd toen verminderd van 80 tot 36 pond groten op voorwaarde dat er niet meer zou gebrouwd worden (SAG, Reeks 153/1, nr. 80, f. 77).
14. Stadsarchief Gent, Reeks 152, nr. 9, f. 22.
15. SAG, Reeks 152, nr. 9, f. 19v°.
16. Laleman, M.C., Raveschot, P., Inleiding tot de studie van de woonhuizen Gent. Periode 1100-1300. De kelders., in: Verhandelingen van de koninklijke academie voor wetenschappen, letteren en schone kunsten, jg. 53, nr. 54, 1991, p. 205-206, en kaarten.
17. SAG, Reeks 152/1, nr. 16, f. 74v°.
18. Dezelfde naam, maar door een vermelding in de Gelukstraat en één geval zelfs "maeckende den houc van Ste Cathelinastraete", veel moeilijker te lokaliseren, vinden we overigens al terug vanaf 1499. Het duidelijkst is nog de tekst uit 1613: "ten voorhoofde up Ste Jacobsgracht achter uytcommende metten achterhuuse in de gheluckstraete ghenaeemt" den nobele" (referenties bij N. Kerckhaert, deel 4, p. 23; met daarbij nog SAG, Reeks 330 Staten van Goed 1509-1510, nr. 44, f. 167v). Niet te verwarren met "den cleenen" en den "grooten Nobele" die volgens De Potter (deel 7, p. 217) ergens aan de Hooiaard zouden thuis horen.

19. Referentie bij N. Kerckhaert, deel 4, p. 196.
20. Weg-wijzer der Stad Gent, Gent, 1770.
21. SAG, Reeks G12, nrs. 4618, 4626 en 4627.
22. SAG, Reeks G12, nr. 4617.
23. De Potter, Gent, 1883-1901, deel III, p. 109-111; Kerckhaert (deel 3, p. 182) negeerde deze maagd, maar vond er andere op de Kouter, in de Drabstraat en in de Lange Violettestraat. Kennelijk was geen van beide auteurs op de hoogte van het bestaan van de Maagd die ons hier interesseert.
24. Deze herberg of taverne wordt ook vermeld bij De Buck, R. Van wijn in Gent tot Gent in wording, Gent, 1995, p. 196. Nog een vijftal andere lokalisaties van deze huisnaam elders in de stad bij Kerckhaert, N., deel 2, p. 29.
25. SAG, Reeks 535, nr. 197, bundel 7.
26. Devriese L., Marijns, M. Huizenbestand en bedrijvigheid tussen Oudevest en Minnemeersgracht in de 18de eeuw. Tijdschrift voor Industriële Cultuur, Gent 1995, jg. 13, nr. 4, deel 52, p. 33-44.
27. SAG, Reeks 194/1, rekeningen van het jaar 1685.
28. SAG, Reeks 153/2, Prijzijen van het huisgeld nrs. 19-26.
29. Deseyn, G., Rondom de Minnemeersgracht, MIAT-VIAT, Gent, zonder jaartal, p. 3 en afb. 4.
30. Devriese, L., Beluiken en gegroepeerde kleine huisjes in het 18de eeuwse Gent: fiscale gegevens, evolutie en geografische spreiding. Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent. In druk.
31. Deseyn, G., De Barakken. Ontwikkeling van een vroeg-industriële site. In: Tijdschrift voor Industriële Cultuur, Gent 1993, jg. 11, nr. 3, deel 43, p. 13-24.
32. SAG, Reeks 333, nr. 4-V, f. 2v° (Kerckhaert, N., deel 4, p. 149).
33. Deseyn, G., Bedreigd... In "Stadsarcheologie", Gent, 1979, p. 41-45.
34. SAG, Reeks 153/2 nr. 88, post nr. 150.
35. Devriese, L., Maryns, D., Gent 1995, p. 36.
36. SAG, Reeks 152 nr. 8, f. 14v°.
37. SAG, Reeks 400 nr. 140, f. 198.
38. SAG, Reeks 152 nr. 8, f.
39. SAG, Reeks 152 nr. 12, f. 54.
40. Kerckhaert, N., deel 5, p. 173.
41. Michiels jr., M. Het Prelaatshuis van Baudelo, zetel van de Handelsschool Sint-Joris, Gent, 1993, p. 82.
42. Diericx, Ch-L., Mémoires sur la ville de Gand, deel 2, Gent, 1815, p. 197.
43. Een plattegrond uit 1690 (SAG, Reeks 535, Bouwaanvragen, bundel 217, nr. 1) toont ons hoe de paters hun nieuw verworven gronden achter hun hof zeer prozaïsch volbouwden met o.a. een brouwerij, een rosmolen, een mouteest, een houtloods en een bakkerij.
44. SAG Gent, Reeks 152/1, nr. 9 f. 21.
45. SAG, Reeks 152, nr. 16, f. 83.
46. Kerckhaert, N., deel 4, p. 45.
47. Deseyn, G., Rondom de Minnemeersgracht, p. 17-18.
48. SAG, Reeks G12, nr. 2016.
49. Devriese, L. Enkele bouwblokken in de Gentse Waterwijk. evolutie van het huizenbestand sinds het einde van de 17de eeuw. In: Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent, Gent 1995, jg. 19, nr. 1, p. 12.
50. SAG, Reeks 153/1 nr. 201, Oostenrijks huisnr. E424.
51. Kerckhaert, N. deel 5, p. 36.
52. Braeckman, W.L., Spel en kwel in vroeger tijd, Gent, 1992, p. 262-263.
53. SAG, Reeks 330, nr. 44, f. 32v°.

54. N. Kerckhaert die deze vroege referentie niet vermeldt, geeft in algemene termen aan dat de huisnaam "schuit" een mogelijke afkorting was van "blauwe schuit", waarmee een soort narrenschip bedoeld werd. Nog in de Franse tijd werd ook deze afgekorte naam voor het huis in de Gelukstraat gebruikt: we vinden het "Schipken" aangeduid als woonplaats van Michel Petrio gehuwd met Joanne van Audenaerde (SAG, Rekeningen van het Dampoort-Kerkhof 1797-1806, II f. 4v°).
55. Coppens, E.C., *La Société Huet*. In *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, vol. 26, 1995, p. 147. Deze plaats wordt door Avanti niet vermeld in zijn "Een Terugblik", Gent, 1908. Op p. 127 heeft deze laatste het over de herberg "In den Oranjeboom" bij leelijken Pier in de Sint-Lievenstraat.
56. Gereproduceerd bij Boncquet en Devriese, in *Stadsarcheologie. Bodem en Monument in Gent*, jg. 19, 1995, nr. 3, p. 10.
57. SAG, Reeks G12, nr. 6554.
58. SAG, Reeks 152, nr. 9, f. 21v°.
59. SAG, Reeks 131/3 *Lyste van Logementen geformeerd 1709*.
60. Casier, J., *Les travaux de la Commission des Monuments de Gand pendant les années 1912 à 1916*, *Handelingen der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, 1919, deel 18, p. 114.
61. Voor wie er nog mocht aan twifelen, dat was N. Kerckhaert. In zijn werk zijn er nog een twaalfstal andere minstens even kleurrijke huisnamen uit de Waterwijk te vinden. Van de 14 in dit artikel beschreven namen, worden er 8 ook bij Kerckhaert vermeld.
62. Terugggevonden dank zij de "Staten van Goederen en Indices op de Registers van Gedele - Schepenjaar 1508-1509" van de hand van W. Steeghers in SAG. Slechts enkele jaren werden aldus toegankelijk gemaakt.

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE NR. 427

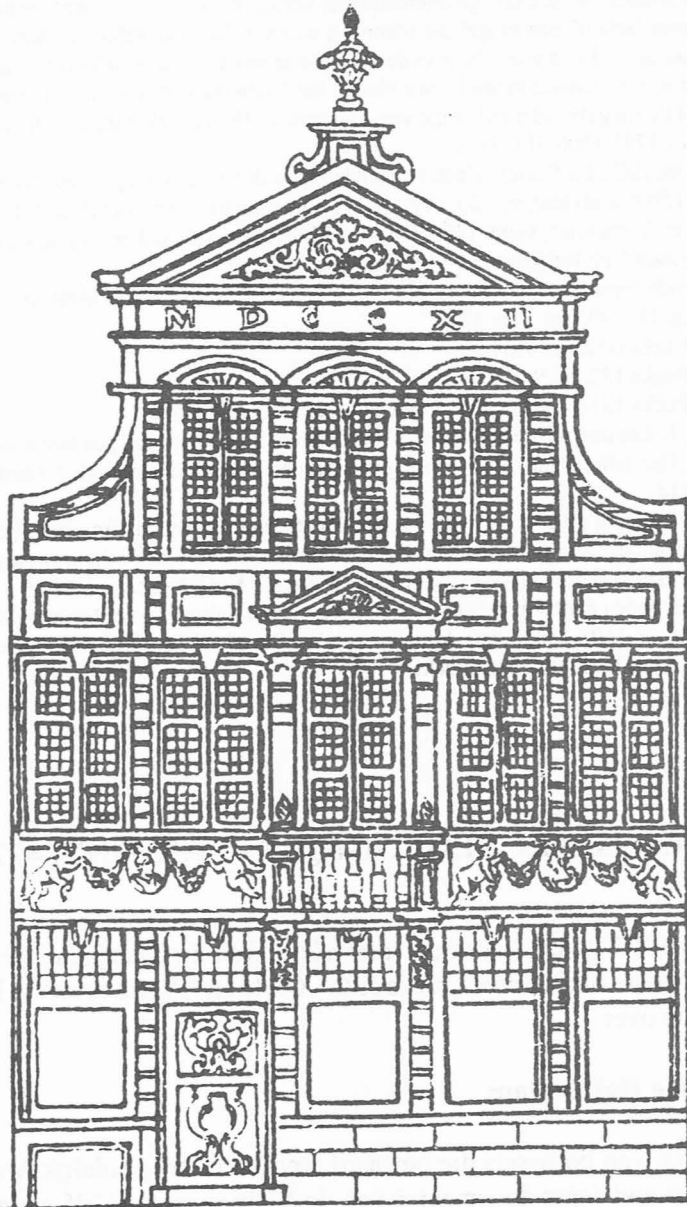
Op 20 mei 1907 stelde Stadsarchivaris Victor Van der Haeghen in de rubriek "Handschriften - Stadsarchief, reeks 535 - XVIIe en XVIIIe eeuw" in het Frans een fiche op over

Verzameling Huizenplans

De dossiers van bouwsels die bewaard worden in het Stedelijk Archief bevatten in het oud depot documenten van de XVIe eeuw tot 1795 en in het modern depot stukken vanaf deze datum tot heden.

De verzameling bevat voor het deel vóór 1796 ongeveer 400 bundels. Ze is nu gerangschikt volgens de alfabetische orde der straatnamen. De oudste dossiers hebben betrekking op de huizen die gebouwd werden op de plaats van de Sint-Veerlekerk, ten tijde van de Calvinisten in 1581-1582. Een mooi ensemble dat grotendeels nog bestaat.

Maar de plans werden maar bewaard vanaf de XVIIe eeuw. In verschillende

Plan van het huis dat door de gebroeders Pasquier en Antoine Gravier in 1712 gebouwd werd op de Zandberg.

recente verbouwingsontwerpen herkent men nochtans gemakkelijk overblijfsels van de vorige periodes.

Het is eveneens in de XVIIe eeuw dat de schepenen zich meer speciaal gaan interesseren voor de versiering der gevels. De beeldhouwers-steenkappers waren dan ook talrijk in Gent. Het register van de St-Lucasgilde vermeldt in 1646 elf *steenhouders* naast de veertien echte beeldhouwers.

In 1663 zien wij dat een Brugse specialist, Arnold Gravier, die zich "beeldhouwer van ornamenten van stenen gevels" noemt, zich in de stad komt vestigen. Zijn twee zonen, Pasquier en Antoine, zetten de stiel van hun vader verder en bouwden in 1712 op de *Zandberg* een huis dat nu gesloopt is. (Stadsarchief, reeks 535, nr. 376).

De constructie is in blauwe en witte steen; met zijn ketens rustica, zijn friezen en zijn versierd fronton, is het een van de interessantste ontwerpen. De bloemvormige versieringen van de balkons en van de top, alsook het jaartal op het fronton, zijn verguld.

Er valt op te merken dat de plans over het algemeen gekleurd zijn; de oudste tonen de bakstenen die afwisselen met grijsachtige witte steen; de onderbouw is bijna altijd in blauwe graniet. De plans die geïnspireerd werden door de Franse modes sedert de helft van de XVIIIe eeuw, onderscheiden zich door kleurschakeringen met Oostindische inkt. (1)

1. Zie "*Anciennes façades gantoises*". Publicatie van de Gentse Monumentencommissie. Historische tekst door V. Van der Haeghen. Steendrukreproducties van A. Heins. (Gent, N. Heins, 1907)

Naschrift

Zie ook het artikel van Mevrouw Elsa Hadermann dat verscheen in "Ghendtsche Tydinghen" - 1988 - Nr. 1 - pp. 13-32.

HET GENTS KERKEPAD (Vervolg)

SINT-JACOBSKERK - Bij Sint-Jacobs

De Sint-Jacobskerk is één van de drie, oorspronkelijk Romaanse kerken die de Gentse stadskuip rijk is. Aanvankelijk noemde men haar "Sint-Jacobs in de meerschen".

Van de bouwgeschiedenis is weinig bekend wegens het ontbreken van de nodige archiefdocumenten. Wel staat vast dat de eerste kerk in 1120 afbrandde en dat men enkele jaren later reeds met de bouw van een nieuwe kerk begon. In de loop van de 13de eeuw werd het koor en het schip in gotische stijl heropgebouwd. Daarbij verhoogde men het vloerpeil en bleven de basissen

van de Romaanse pijlers onder de huidige gotische zuilen bewaard. Het huidige vloerpeil bevindt zich 1,25 m boven het oorspronkelijke.

De twee vierkante westertorens in Doornikse hardsteen dateren uit de 12de eeuw. Een brand, omstreeks 1400, vernielde de spits van de zuidertoren. Hij werd later iets hoger opgetrokken in Balegemse steen. Daardoor kreeg de kerk haar huidig asymmetrisch uitzicht.

In het begin van de 15de eeuw werd het koor nog maar eens heropgebouwd, deze keer in Ledesteen. Bovendien werden er een kooromgang en straalkapellen aan toegevoegd.

De prelaat van Sint-Pieters, die het patronaatschap over de kerk bezat, en de parochiepastoors regelden hun wederzijdse rechten bij overeenkomst van 1443. Daarbij kregen de pastoors de helft van de offeranden en de inkomsten die inzake het patronaat aan de abdij toekwamen. Dit recht verpachtte men voor de duur van negen jaar mits betaling van 25 schellingen Vlaams per jaar. Daarin was niet begrepen de "was" voorkomende uit de goddelijke diensten en de opbrengst van de kerkgangen van bevallen vrouwen naast hetgene moest betaald worden voor de begrafenissen. Deze rechten hoorden van rechtswege toe aan de koster van de abdij.

In 1487 liet de schrijnwerkersnering een glasraam plaatsen. De nering kreeg hiervoor als tegenprestatie een kapel toegewezen.

Net als bij de meeste toenmalige kerken richtten de beeldenstormers ook heel wat schade aan in de Sint-Jacobskerk. Marcus van Vaernewijck, parochiaan en kerkmeester van deze kerk, schreef ter zake in zijn kroniek "Van die beroerliche tyden": "Wij hoorden ontrent den II hueren (bij nachte) groot gheruchte in sente janshuus van breken, maer veel meer ende langher duerende in sente jacobskeercke, daer veel meer claeheyts ende lichts in zach, ende men hoorde bij waerften groot rumoer van beelden, oft blocken, oft verwelven van autaertafelen, die zij afwierpen. Daer en was gheen keercke in Ghendt van binnen zo zeer gheschonden als dese..." en verder: "tSente Jacobs waren die orghelen al bedorven ende averecht ghesmeten."

De dag na de eerste beeldenstorm in 1566 vernielde Jan Claeis, procureur van de Sint-Baafsheerlijkheid, vier nog ongeschonden beelden en een aantal ongemoeid gelaten geschilderde ramen. Enkele van deze ramen waren destijds geschonken door koning Filips van Castilië. Voor deze feiten werd Jan Claeis aangehouden en ter dood veroordeeld.

Reeds op 7 oktober 1567 greep de aanbesteding plaats voor het maken van een nieuw H. Sacramentshuis. Samen met het nieuw, nog niet afbetaald orgel vernielden de beeldenstormers het tijdens de z.g. tweede beeldenstorm in 1578. Toen gebruikte men de kerk als paardenstal en als schuilplaats voor de boeren die in de stad beschutting zochten tegen gewapende benden die het land afschuimden.

De herstelling van de kerk startte in 1585 maar wegens het te kort aan financiële middelen konden ze pas in 1640 beëindigd worden.

De St-Jacobskerk in de jaren '70.

In 1601 werd het hoofdaltaar versierd met een Sint-Jacobsbeeld.

Rombaut van der Vekene uit Antwerpen plaatste in 1605 zes geschilderde ramen. Twee ervan schonk de abt van de Sint-Pietersabdij.

De zijbeuken en kapellen dateren uit het begin van de 17de eeuw. Ze werden gebouwd op 13de eeuwse funderingen. De benedenzijbeuken kregen een hogere stenen vout, deze langs de noordzijde in 1667 en die langs de zuidzijde in 1680.

Een oud plan uit 1534 laat boven de Sint-Barbarakapel het zogenaamd Sint-Barbararentje zien. Het werd afgebroken in 1672.

Oorspronkelijk bezaten de kapellen een houten afsluiting. Eén ervan vervaardigde Marten Rijcx in 1681 voor de kapel van Sint-Maarten, tevens kapel van de nering van de Wijnschroeders.

Het koor werd in 1718 met twee marmeren portieken verrijkt.

Het koorgestalte ontwierp Jacob Collijn in 1719 en voor het snijwerk deed men beroep op Jacob Coppens en Jan Hebbelijnck.

In 1729 schonk Pieter Boeve het "gouden leder" om in de kapellen van Sint-Liborius, Sint-Cornelius en Sint-Anna op te hangen.

Het doksaal dat zich oorspronkelijk aan het begin van het koor nabij de noorderzijbeuk bevond, werd in 1733 ingewerkt boven het middenportaal.

Een aanpassing aan de nieuwe tendenzen gebeurde in de 18de eeuw waardoor de kerk een totaal ander uitzicht kreeg. Hierbij werd het hoofdportaal volledig bepleisterd en voorzien van drie nieuwe geveltoppen in klokvorm met drie nieuwe portalen, wat ook gebeurde bij de transeptgevels. De gotische muuroeningen verving men door segmentboogvensters en het maaswerk werd verwijderd. In 1751 werd de sacristie met een verdieping verhoogd.

De grote achthoekige toren kreeg een nieuwe spits in 1884. Het ijzeren kruis, in 1727 gemaakt door meestersmid Jan Arens, werd eind september 1797 door de Franse bezetters verwijderd.

Toen deze in 1794 aan de Stad Gent een brandschatting oplegden van zeven miljoen frank, bepaalde men het aandeel van de Sint-Jacobsparochie daarin op 30.000 frank.

Wanneer de Fransen, net zoals op veel andere plaatsen, ook hier de klokken opeisten om ze tot kanonnen of munten om te smelten, werden ze door een stoutmoedige actie van een parochiaan gered. Deze op de Vrijdagmarkt wonende kaarsenmaker handelde met medeweten van enkele notabelen van de parochie. Tijdens een groot Republikeins volksfeest op de Kouter reed Pieter Bernard van Hoorebeke met een lange smalle kar de kerk binnen. Geholpen door enkele personen slaagde hij er in de klokken uit de toren te halen en ze op zijn wagen te laden. Onder bescherming van de duisternis bracht hij ze vervolgens in veiligheid in een pand in de Onderstraat dat hem toebehoorde. Enkele dagen later vonden de Fransen de plaats... waar de klokken gehangen hadden.

Tijdens de periode 1870-1906 werd de kerk gerestaureerd onder leiding van

August Van Assche naar de geest van de tijd nl. de neogotiek. Eerst werd de voorgevel onder handen genomen. Daarbij heeft men zich echter teveel door de fantasie laten leiden waardoor het portaal een rijker uitzicht kreeg dan oorspronkelijk het geval was. Ook plaatste men in de blindnissen van de westertorens mijterbogen die architectonisch niet helemaal te verantwoorden waren. De aanleunende 18de eeuwse kapellen werden in neogotische stijl omgebouwd en de puntgevels van het 13de eeuwse transept kregen portalen en vensters in dezelfde stijl. Tijdens deze restauratiecampagne werden tevens de steunberen en de bedaking onder handen genomen en het gebouw opnieuw van spitsboogvensters voorzien.

Het interieur

Het hoofdaltaar, toegewijd aan Sint-Jacob, stamt uit 1657 en is een werk van Jacques Cox. De altaartombe uit 1666 is eveneens van Cox. Zij werd herwerkt in 1786 door Jacob Martens. Jacob Lagye maakte in 1789 het medaillon dat het Lam Gods voorstelt.

Het retabelschilderij uit 1659 dat het hoofdaltaar siert is van de hand van Jan Bockhorst. Het stelt de "Marteldood van de H. Jacobus" voor. Het is een geschenk van Joannes de Jonghe en zijn echtgenote Maria Van der Hagen. Het wapenschild dat erop voorkomt is van Jonkvrouw Maria Anne Theresia d'Hane die het retabel liet plaatsen.

Iets wat vooral in het oog springt is het fraaie torentabernakel in renaissancestijl uit 1593. Het wordt toegeschreven aan Jeroom Du Quesnoy de oude.

Het is een achthoekig gebouwtje met boven elkaar geplaatste verdiepingen in marmer van verschillende kleuren. Bovenaan prijkt een vergulde pelikaan in zijn nest. De zes zijden, boven het voetstuk, zijn versierd met koperen platen waarop bijbelse onderwerpen staan uitgebeeld nl.: "De Calvarie", "Het offer van Isaäk", "Het offer van Melkisedek", "De koperen slang", "Het paasmaal" en "Het manna".

Daarboven bevinden er zich bas-reliëfs in wit marmer die de kerkvaders de H. Cornelius, de H. Hiëronymus, de H. Ambrosius en de H. Augustinus voorstellen naast een afbeelding van "De H. Kerk".

De derde geleding bestaat uit een rij van zes nissen met daarin witmarmeren beeldjes en een pauselijke tiara.

In 1784 bedekte men het tabernakel met een laag witte verf die in 1857 uit esthetisch oogpunt werd weggenomen.

Toen tijdens de Brabantse Omwenteling de Oostenrijkse troepen de stad bombardeerden vanuit het Spanjaardkasteel, drong een kanonkogel de kerk binnen en beschadigde het God-de-Vaderbeeld van het tabernakel. Beeldhouwer Jacob Lagye herstelde de schade in 1789.

Het torentabernakel.

Een deel van de preekstoel met het marmeren St. Jacobsbeeld.

Het koorgestoelte door J.B. Allo dateert uit 1828.

In het koor staan koorlessenaars respectievelijk uit het begin van de 19de eeuw in - gedeeltelijk verkoperd - gegoten en gesmeed ijzer, voorzien van empire elementen en in mahoniehout uit 1841 door Wallaert. Voor de koorafsluiting gebruikte men witte Italiaanse marmer, roze marmer uit Beaumont en zwarte marmer uit Dinant. Rond de acht pijlers werd gemarmerd hout gebruikt. Aan deze koorafsluiting werkten onder andere mee: Nicolaes Herman, Jan-Baptist Helderbergh in 1693, Jan Matthys in 1698, Jan Pieters in 1700, Philip Martens van 1718 tot 1720 en Joris De Bisschop in 1751.

De afsluitingen, in zwart geverfd smeedijzer, van de kapellen, met uitzondering van die van de kapel van Mariën Theeren, zijn 19de eeuws. Ze werden aangebracht ter gelegenheid van de restauratie.

De preekstoel in Lodewijk-16de-stijl dateert uit de periode 1786-1791. Alhoewel de ontwerper ervan niet gekend is, neemt men aan dat het Karel Van Poucke was.

Voor het schrijnwerk deed men beroep op Jacques Dutry; voor het houtsnijwerk van de kuip, de trapleuning en het klankbord uit 1786 en het kruisbeeld uit 1792 op Jacques Lagye; voor de vier bas-reliëfs op de kuip, het marmeren Sint-Jacobsbeeld en de twee engeltjes op het klankbord uit 1791 op Karel Van Poucke en ten slotte voor de smeedijzeren afsluiting uit 1788 op Hendrik Hisette. De vier bas-reliëfs stellen respectievelijk "De geboorte van Jezus", "Jezus de kindervriend", "Jezus en de Samaritaanse vrouw" en "De Boodschap van de engel" voor.

De binnenportaaldeuren en het orgelbuffet in Lodewijk-15de-stijl uit 1775 zijn het werk van Domien Cruyt. De twee witgeverfde houten engelen op de orgelkast zijn uit 1697 en van de hand van Jan Preudhomme. Oorspronkelijk behoorden ze tot het oude doksaal.

Jos Loncke uit Esen leverde in 1956 het huidige orgel. Het is reeds het zesde instrument op rij dat de kerk bezit. Uitgerust met een electro-pneumatisch systeem is het bovendien voorzien van 3 klavieren, 42 spelen en 2073 pijpen.

De doopvont in zwart marmer en met geelkoperen deksel werd geleverd door Roegiers en in 1899 vernist door Geeraert.

Van Aloïs De Beule is het zes meter hoge kruis met een Christusbeeld van 2,25 meter uit 1890. Het kruisbeeld uit 1792, rechts boven de preekstoel, is daarentegen van Jacques Lagye.

In de deurtimpaan tegenover de Calvarieberg bevindt zich een "Christus in de Olijfhof" gebeeldhouwd door Aloïs De Beule.

Van dezelfde kunstenaar zijn de beelden van de H. Cornelius (1899), de H. Franciscus van Assisi (1899), de H. Barbara (1899) en O.L. Vrouw van Lour-

des (1898) die de pijlers I, J, K en Q (zie grondplan) versieren naast de beelden van de O.L.Vrouw van de Vrede uit 1783 (pijler C) door Jacob Martens, de H. Coleta uit eind 19de eeuw (pijler N) door Matthias Zens en de H. Rita uit 1938 (pijler S) door Tinel.

Het glasraam boven het hoofdaltaar, in 1895 aan de kerk geschonken door de moeder van Mgr De Battice - hulpbisschop van Mgr Bracq - en voorzien van haar wapenschild alsook het roosvenster in de westgevel uit 1838 zijn van G. Ladon.

De glasramen van het koor zijn eveneens van de hand van dezelfde kunstenaar en dateren uit de periode 1888-1901. Uitzondering hierop zijn de glasramen aan de noordzijde van het koor in de traveeën P/Q en Q/R die uit 1934 stammen en gemaakt werden door H. Coppejans. Het eerste is bovendien voorzien van de wapenschilden van de bisschoppen Henricus Lambrecht, Antoon Stillemans, Emiel Seghers, Honoré Coppieters en het wapenschild van Gent.

Boven de deuren van de bergplaatsen II en XXIII bevinden zich respectievelijk de schilderijen "Santiago Matamoros" en "De predikende Sint-Jacob", beiden toegeschreven aan Luc Van Uden.

Een ander schilderij: "De hogepriester Achimelek, de toonbroden gevend aan koning David" uit 1752 door Frans Pilsen is te bewonderen in de kooromgang langs de achterzijde van het hoofdaltaar.

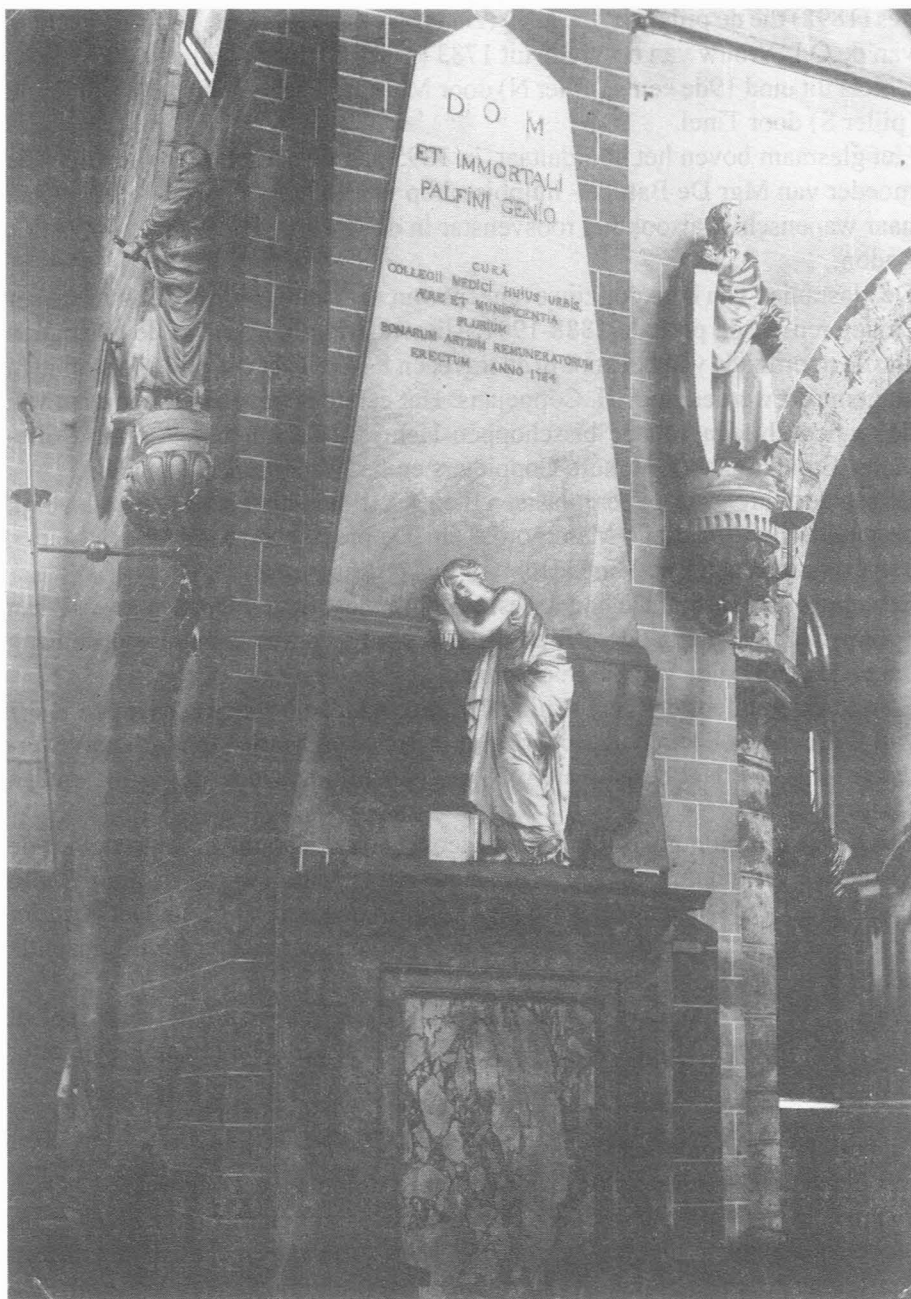
Een grafmonument dat beslist niet aan onze aandacht mag ontsnappen is dat van Willem Van Bronchorst (overleden in 1635) en Maria De Warluzel (overleden in 1636). Het dateert uit 1659 en is een kunstwerk van Gillis en Jan Matthys.

Een ander grafmonument is dat van Jacob Felix de Coninck, advocaat bij de Raad van Vlaanderen en zijn echtgenote Anna Van Hoobroeck door Philip Martens uit 1706-1708. Het werd ingewerkt in de koorafsluiting. Het centrum ervan wordt gevormd door een H. Oliekastje in tabernakelvorm uit dezelfde periode.

Onder het beeld van de H. Paulus, aan pijler S, treffen we nog de gedenkplaat aan voor Joannes Alipius Reylof (†1693) en zijn echtgenote Anna De Potter (†1731).

De kerk is niet minder dan twee praalgraven van Jan Palfijn rijk.

Het eerste, eenvoudige grafmonument werd onthuld op 11 februari 1783 en kwam er door de zorgen van het College der Medicijnen van Gent. Het bestaat uit een gedenkplaat met een bekroning in de vorm van een obelisk met daarop een kleine bronzen trofee die ineengestremgelde verlostangen voorstelt. De platen zijn in witte marmer, omgeven door zwarte marmer. Oorspronkelijk stond op het monument een foutieve overlijdensdatum en ouderdom bij overlijden vermeld. Er stond namelijk: "Obiit die 7 februari 1733. Aetatis suae 78". In 1890 liet de kerkfabriek de nodige correcties aanbrengen zodat er nu staat: "Obiit die 21 aprilis 1730. Aetatis suae 80".

Het 2e grafmonument Palfijn.

Het monument was nog maar goed en wel onthuld of men zag al vlug in dat het te eenvoudig was om een man als Palfijn passend te huldigen. Reeds in hetzelfde jaar 1783 opende het College der Medicijnen een openbare inschrijvingslijst om een waardiger monument op te richten. Het tweede grafmonument kwam er reeds in 1784. Het werd gemaakt door de in 1740 te Diksmuide geboren beeldhouwer Karel Van Poucke. Het praalgraf, in gekleurd marmer, staat tegen een pilaar. Boven het voetstuk prijkt een grote obeliskvormige plaat in rood marmer. Boven het voetstuk en deels voor de obelisk bevindt zich een zwartmarmeren sarcofaag in licht reliëf waarop een wenende jonge vrouwenfiguur in wit marmer en in sterk reliëf weergegeven, steunt.

Jan Palfijn werd te Kortrijk geboren op 25 november 1650 (andere bronnen spreken van 28 november). Hij was de zoon van een barbier-chirurgijn. De kennis die hij van zijn vader overnam breidde hij uit door zelfstudie. Toen men hem in 1670 in zijn geboortestad op het kerkhof betrapte terwijl hij een lijk aan het roven was, vluchtte hij naar Gent. Hier werd hij na een proeftijd van drie jaar als chirurgijn aangenomen. In de jaren 1673/1674 verbleef hij te Parijs alwaar hij in contact kwam met geleerden uit Frankrijk, Engeland en Nederland. In 1675 keerde hij terug naar Kortrijk maar reeds in 1683 moest hij de wijk nemen naar Ieper omdat men in zijn woning anatomische preparaten had gevonden.

De jaren 1693/1694 brachten hem terug in Parijs. Nadat zijn omzwervingen om een uitgever te vinden voor een boek op een sisser waren uitgelopen kwam hij terug naar de Arteveldestede. Hier te Gent wou men hem terug een proeftijd van drie jaar laten doorlopen. Na hevige protest van zijn kant werd Palfijn dan toch na enkele maanden (in 1696) toegelaten als meester-chirurg.

Bij dat ene conflict met het College der Medicijnen bleef het echter niet. Toen hij enkele jaren later een examen aflegde voor de titel van gezworen meester-chirurg kreeg hij nog maar eens een geschil met het College. In die tijd was het gebruikelijk dat de examinandus na afloop van het examen de juryleden op een rondje vergaste in een plaatselijke herberg. Bovendien werd van hem verwacht dat hij een paar dagen later de juryleden uitnodigde op een culinair festijn. Het traditionele rondje had Palfijn wel gegeven maar vond het daarna welletjes. Hij vertikte nog verder kosten en tijd te besteden waardoor de "heren" juryleden letterlijk op hun honger bleven. Het medisch college spande daarop een proces in tegen Palfijn maar bij gebrek aan archiefstukken is het resultaat niet tot ons gekomen.

In 1701 verscheen zijn eerste boek te Gent onder de titel: "Nieuwe osteologie, ofte waere, en seere nauwkeurige beschrijving der beenderen". Gent belaste hem in 1708 met de leergangen ontleedkunde en heelkunde en stelde hem voor de les ontleedkunde een amfitheater ter beschikking. Zijn voornaamste werk: "Heelkonstige ontleding van 's menschen lighaem" werd in 1718 te Leiden uitgegeven.

Het meest bekend werd Palfijn door het ontwerpen van de verlostang die hij voor het eerst demonstreerde in 1721 voor de "Académie des Scienses" te Parijs.

Na zijn overlijden te Gent werd hij op het Sint-Jacobskerkhof begraven.

Ten slotte blijven we nog even stil staan bij de klokken in de toren.

Momenteel hangen er vier klokken in de toren. De twee oudste zijn de Salvator en de Maria uit 1628, gegoten door Frans en Nicolaes de Lespine en Nicolaes Chaboteau. De twee overige zijn: de Jacobus (1829 kg) en de H. Sacramentsklok (562 kg), beiden in 1951 gegoten door de firma Bauwens.

Vóór de Salvator en de Maria werden gegoten had de kerk nog een tijdje in het begin van de 17de eeuw, een Salvatorklok gehuurd aan de parochie Zuiddorpe in Zeeuws-Vlaanderen. Hiervoor moest een jaarlijkse huurprijs van 7 pond groten betaald worden.

Gelijk met de Salvator en de Maria werden ook de Lieven, de Barbara, de Jacob en de Rochus gegoten. In 1631 bezat de kerk zelfs een beiaard met 13 klokken. Maar al deze klokken zijn nu niet meer in de toren aanwezig. Bij de inval van Lodewijk XIV in 1678 te Gent werden de klokken in beslag genomen om er kanonnen van te gieten. Men mocht ze evenwel afkopen, wat wellicht gebeurde met de Salvator en de Maria.

De kapellen

Voor de bespreking van de kapellen van de Sint-Jacobskerk volgen we de nummering en de benaming zoals aangeduid bij Frans Verstraeten (zie afbeelding van het grondplan). De kapellen zonder wetenswaardigheden laten we hier buiten beschouwing.

III. Bergplaats.

Deze werd bijgebouwd in de 18de eeuw en herbouwd in de 19de eeuw. Tot na de tweede wereldoorlog was hier het lokaal voor het catechismusonderricht.

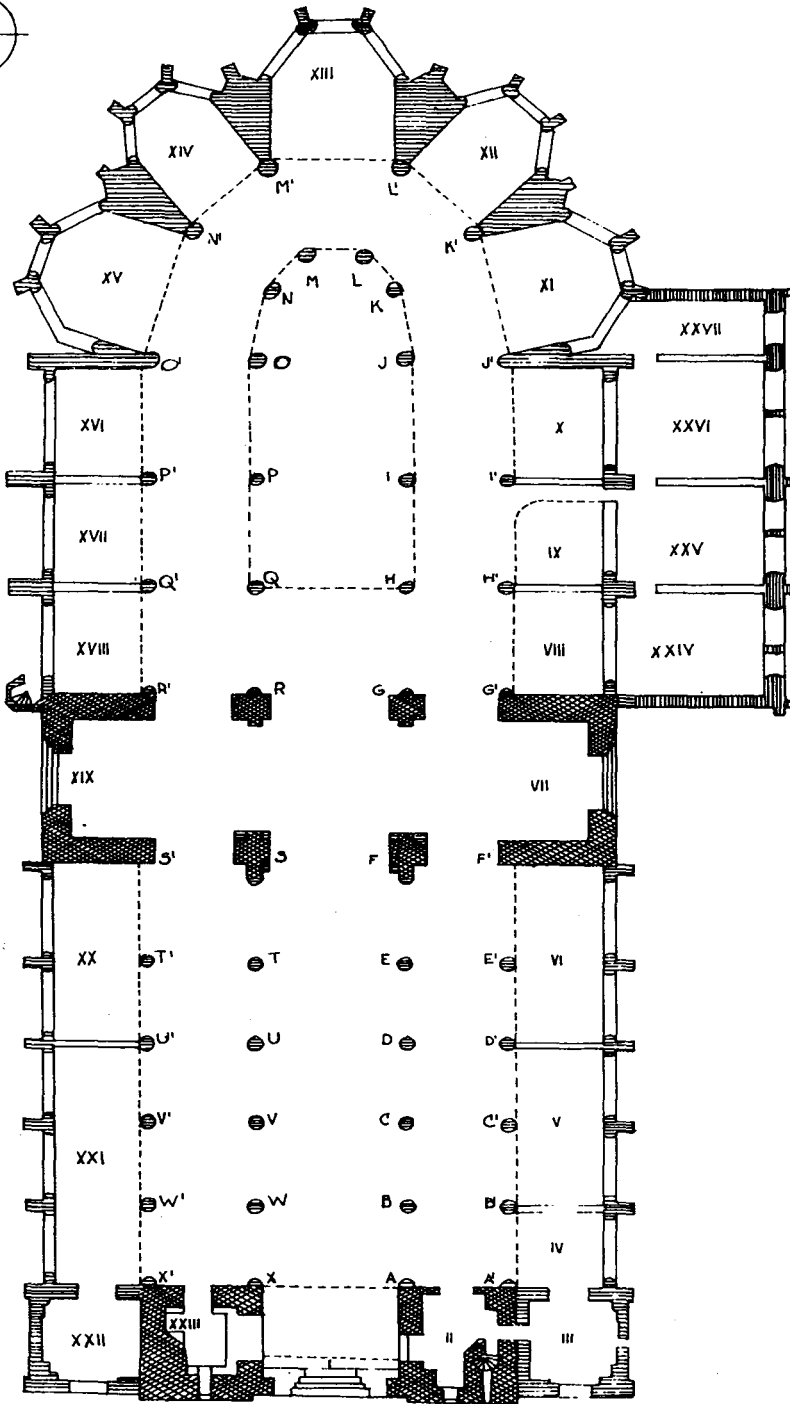
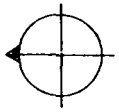
Tegen de zuidermuur: grafzerk van Nicolaus Vanderbeke (†1681).

Tegen de noordermuur: grafzerk van Joannes Voet (†1761) en Marie Joanne Calluier (†1761).

IV. Calvariekapel, vroeger waarschijnlijk de doopkapel.

Het beeld: "Christus aan het kruis" uit 1618 door Jan De la Porte. Dit beeld is afkomstig van het gewezen Sint-Jacobskerkhof.

Links van het Calvariekruis een knielende engel uit 1892, door Matthias Zens. In een met glas afgesloten gotische nis: een H. Antoniusbeeld uit het eind van de 19de eeuw, door Aloïs De Beule.

Referentieplan naar Frans Verstraeten.

Onder het venster: het schilderij "Ecce Homo" uit het midden van de 19de eeuw, door I. De Somer.

V. Kapel van de H. Jozef.

Sinds de 18de eeuw wordt deze kapel gebruikt door de Broederschap van de H. Jozef. In de 15de eeuw was ze waarschijnlijk toegewezen aan de schuttersgilde van Sint-Sebastiaan.

Het altaar stamt uit de 18de eeuw.

Het schilderij van het altaar: "De vlucht naar Egypte" uit 1810, door Louis Gerbo.

VI. Kapel van de Gelovige Zielen.

Tot in de 17de eeuw was hier de kapel van de H. Geestkamer. Vóór 1773 was ze toegewijd aan de H. Martinus, vereerd door de Vrije Schippers. Daarna is ze toegewezen aan de Kuipers en de Wijnschroeders maar wordt sinds eind van de 18de eeuw gebruikt door de Broederschap der Gelovige Zielen in het vagevuur.

Altaar uit de 17de eeuw met schilderij "Het vertrek van de jonge Tobias" uit 1829, door Jan Baptist Maes-Canini.

Naast het altaar: het schilderij "De Gelovige Zielen" uit de 18de eeuw.

Tegen de noordermuur: grafzerk van Pieter De Roy (†1782), stichter van de Broederschap van de Gelovige Zielen, en zijn echtgenote Joanna Marie Colle (†1784).

VII. Zuiderportaal.

In de middenste nis van het boogveld: het beeld van de H. Jozef uit 1891, door Aloïs De Beule.

Respectievelijk op de west- en de oosthoek: beelden van de H. Bavo en de H. Livinus, beiden uit 1893, door Matthias Zens.

Glasraam uit 1891 door G. Ladon voorstellende: de H. Jacobus en verscheidene taferelen uit zijn leven, voorzien van het wapenschild van douairière C. de la Potterie.

Schilderij: de H. Paulus, ca 1830, door Pieter Van Huffel.

Grafzerken en -stenen van ridder Jan-Baptist Soenens, schepen van Gent (†1784) en zijn echtgenote Jeanne Marie Cornélie De Coninck; van Jan-Baptist Guillaume Soenens (†1746), schepen van de Keure en Gedele, en echtgenote Agnes Françoise Maelcamp (†1723), Jacques Soens, lic. rechten (†1698) en Charles Soens, lic. rechten en kanunnik van Sint-Baafs (†1728); van François Lenssens, koopman (†1735), zijn echtgenote Cornelia Soucy (†1745), en hun kinderen waaronder priester en licentiaat Franciscus Ludovicus Lenssens; van Joannes Jacobus Pulinx (†1768) en Maria Joanna Lenssens (†1767); en van Pieter Fierens (†1725), zijn tweede echtgenote Geeraerde Hebbelynck (†1721) en zijn derde echtgenote Anna Laurens (†1739).

VIII. Kapel van de H. Cornelius.

Tot 1416 was hier de Drievuldigheidskapel, daarna de kapel van de Houtzagers en de Houtbrekers.

Altaar uit de 17de eeuw met retabeldoek "H. Cornelius zegent de zieke kinderen" uit 1813, door Johannes De Loose.

Tegen de zuidermuur: het beeld van de H. Familie, eind 19de eeuw, door Aloïs De Beule, met een omlijsting door Matthias Zens.

Schilderij: "De marteling van Paus Cornelius" uit 1780, door Frans De Lange.

IX. Toegang tot de sacristie.

Tot in de 16de eeuw was hier de grafkapel van de familie Daman.

Schilderijen: "De marteling van de H. Cornelius" uit de 17de eeuw, volgens inscriptie rechts onderaan door I. Van de Velde, en de voorstelling van een onbekende bisschop, met schenker, uit de 18de eeuw.

X. Kapel van het H. Kruis.

Altaar uit de 17de eeuw met het schilderij: "Christus aan het kruis tussen de twee moordenaars" uit 1579, door Michiel Coxie II. Dit schilderij werd besteld door de abt van de Sint-Pietersabdij als bijdrage tot het herstel van de geplunderde kerk. Het vormde oorspronkelijk het centraal paneel van een drieluik die het hoofdaltaar sierde. In 1659 werd het naar zijn huidige plaats overgebracht. Jan van Cleef restaureerde het. De twee zijluiken: "De verrijzenis van Christus" en "De aanbidding der herders" zijn ingewerkt in de muurbekleding.

Verder nog de schilderijen: "De koperen slang van Mozes" en "De terugvinding van het H. Kruis door de H. Helena", beiden uit 1667 door Jan van Cleef. Het geschilderd epitaaf van de familie Luytens uit 1697 met schilderij "De boodschap van de engel Gabriël" door Jan van Cleef.

XI. Kapel van de H. Barbara.

Vroeger was hier de H. Catharinakapel. Ze werd toegewezen aan de "eed" (het bestuur) van het Gilde van Sint-Barbara.

Altaar uit de 18de eeuw met retabeldoek "De verheerlijking van de H. Barbara" uit 1665, door Jan van Cleef en besteld door de broederschap van de H. Barbara.

De biechtstoel dateert uit 1712.

In de vloer: grafsteen van Joannes Baptist Velleman (†1820).

XII. Kapel van de H. Ambrosius, tevens kapel van de Tijkwevers.

Het altaar uit de 17de eeuw werd herwid op 20 november 1685. De datum "1761" in het medaillon verwijst naar de restauratie.

Het altaarschilderij "De H. Ambrosius weigert Theodorus de Grote de toegang tot de kathedraal van Milaan" uit 1636, is van Nicolaas De Liemacker.

De schilderijen, respectievelijk rechts en links boven de predella van het altaar: "Het doopsel van de H. Ambrosius" en "De H. Ambrosius, aalmoezen uitdellend" zijn beiden uit 1636 en van de hand van Nicolaas De Liemacker.

Het schilderij naast het altaar "Het laatste oordeel" uit 1640, eveneens van De Liemacker, werd geplaatst ter nagedachtenis van Pieter Vander Haeghen (†1636) en zijn echtgenote Francisca De Neyt (†1640).

Het grafmonument van Jan Van Dixmude (†1522), zijn echtgenote Jacquelyne Dullaert (†1564) en hun kinderen Lieven - kanunnik van Sint-Baafs - en Philip - kanunnik van Dendermonde.

XIII. Kapel van Mariën Theeren.

Voor 1478 was hier de kapel van de Tapijtwevers. Sinds 1478 wordt ze gebruikt door de Rederijkerskamer Mariën Theeren. Tussen 1834 en 1904 werd ze tevens gebruikt door de Broederschap van O.L.Vrouw van de Vrede en tot 1884 als sacramentskapel.

Op het altaar uit de 17de en de 18de eeuw staat een draaitabernakel in Lodewijk 16de-stijl uit 1784 door Jacques Lagye die eveneens in het zelfde jaar het altaarhuis boven het tabernakel maakte. Het altaarportiek dateert uit 1689 en werd vervaardigd door Servaes Manilius.

Tegen de pijler links van de kapel: een "Ecce Homo" uit 1783 door Jacob Martens.

Een retabeldoek "De Hemelvaart van Maria" uit 1678, door Jan van Cleef.

Boven de muurbekleding, respectievelijk aan de noord- en zuidzijde: "De verlossing van de Gelovige Zielen" en "De boodschap van de engel aan Maria" van omstreeks 1675, door Antoon van den Heuvel.

Wellicht is het gepast om hier even te blijven stilstaan bij de rederijkerskamer naar wie deze kapel wordt genoemd.

Mariën Theeren of Maria-ter-Eere werd gesticht vóór 1478. Dit blijkt uit een bekrachtigingsbrief, in dat jaar verleend door de schepen van Gent. Door de oprichting beoogde men enerzijds de verheffing van de godsdienst en anderzijds het beoefenen van de rederijkerskunst.

Op 2 augustus 1532 bekwam het gilde een jaarlijks hulpgeld van drie pond groten. Daarvoor moesten ze ieder jaar twee wagenspelen opvoeren en ook bij de plechtige intredes van vorsten en vorstinnen "figuren vertoogen en een spel opvoeren".

De vernieuwing van het bestuur had ieder jaar plaats op 7 november vóór het lof in de gildekapel. De verkozen bestuursleden bleven twee jaar aan waarna ze vier jaar moesten "wepelen" d.w.z. zonder functie blijven vooraleer ze terug konden herkozen worden.

Het bestuur bestond uit een factor, ook spreker of dichter der rederijkers genoemd, een deken of hoofdman, een prins, een kapelaan en een aantal provi-seerders. Het aantal bestuursleden bedroeg oorspronkelijk acht of twaalf. In de

18de eeuw werd het aantal op achttien gebracht.

De taak van de factor bestond er in om de feestredenen op te stellen, de spelen te schrijven en de rollen te verdelen.

Veruit het bekendste lid van Mariën Theeren was de kroniekschrijver Marcus van Vaernewijck.

Op 21 december 1518 werd hij geboren uit een kunstenaarsgezin. Zijn vader, Marcus, en zijn enige broer, Pieter, waren beeldhouwers. Naar verluid zou hij slechts één maand school gelopen hebben. Vast staat dat hij enkel zijn moedertaal, het "Nederduits" sprak.

In 1550, hij was toen 32 jaar oud, vertrok hij op studiereis door Europa. Deze bracht hem onder andere in Duitsland, Italië, Zwitserland en Noord-Nederland.

Bij zijn terugkeer verscheen zijn "Chronijcke van Vlaenderen", een weinig betrouwbaar werk, vol met fabels en verzinsels.

Nog tot 1558 bleef hij bij zijn ouders inwonen, in het huis de "Gulden Poort", gelegen op de hoek van de Paradeplaats (nu Botermarkt) en de Poeljemarkt. Na zijn huwelijk met Livina Hallyns zocht hij zijn woonst in het "Hof van Vaernewijck" op de hoek van de Sint-Jacobsnieuwstraat en de Ridderstraat.

In 1561 begon hij aan zijn boek "Den Spieghel der Nederlandschen Audtheyt", werk dat na zijn dood werd uitgegeven onder de titel "De Historie van Belgis".

Naast zijn functie als factor bij Mariën Theeren, taak die hij slechts één jaar uitoefende, bekleedde hij diverse openbare ambten zoals in 1563 gouverneur van de Armenkamer, in 1564 van de Keure, in 1566 stapelheer en in 1568 schepen van Gedeele.

Hij was tevens kerkmeester van Sint-Jacobs.

Marcus van Vaernewijck overleed op 20 februari 1569.

XIV. Kapel van de H. Nikolaas.

Deze kapel werd gebruikt door de nering van de Oudekleerkopers.

Het altaar is uit de 17de eeuw, met retabeldoek: "De H. Nikolaas, aalmoezen uitdelend" uit 1684, door Gillis Le Plat. Dit kunstwerk werd aangekocht door de nering van de Oudekleerkopers.

Een biechtstoel uit 1693.

Rechts van het altaar: het schilderij: "De doornkroning", ca. 1670, door Antoon van den Heuvel.

Boven de biechtstoel: het schilderij "De verering van O.L. Vrouw door de broederschap van Sint-Jacob van Compostella" uit de 17de eeuw.

XV. Kapel van de H. Liborius.

Altaar, 18de eeuws, met retabeldoek "Het kind Jezus aanbeden door Petrus en Paulus" uit 1665, door Jan van Cleef.

Een biechtstoel uit het eind van de 18de eeuw.

Schilderij: "Het klooster van de H. Coleta in de Goudstraat", geschilderd ter gelegenheid van de processie in 1907 bij de 540ste overlijdensverjaardag van de H. Coleta.

XVI. Kapel van de H. Anna.

Dit was de kapel van de Witwerkers en de Hout- en Stoeldraaiers. Vroeger kapel van de H. Macarius en gebruikt door de Broederschap van Ste.-Margriete en St.-Hermeeus (15de eeuw). Was tevens een tijdlang toegewijd aan de H. Margareta en de H. Gregorius.

Altaar, 18de eeuws, met retabeldoek "De H. Anna met Maria en het kind Jezus", vermoedelijk uit 1665, door Jan van Cleef. Het doek werd besteld door de Witwerkers en de Stoeldraaiers.

Onder het venster: het schilderij "De vlucht naar Egypte".

Schilderij: "De werkers van het elfde uur", ca 1640, door Nicolaas De Liemacker, besteld door de nering van de Wijnschroeders en was bestemd voor de kapel van de H. Martinus - nu kapel van de Gelovige Zielen.

XVII. Kapel van de H. Livinus.

Dit was de kapel van de Schrijnwerkers, in 1484 waarschijnlijk toegewijd aan Sint-Michiel.

Altaar, eind 17de eeuws, met retabeldoek "De marteldood van de H. Livinus", vermoedelijk uit 1666, door Jan van Cleef.

Onder het venster: schilderij "De prediking en de marteldood van de H. Livinus", einde 16de eeuw.

Biechtstoel uit het eind van de 18de eeuw.

Boven de biechtstoel: schilderij "De doop van Christus", begin 17de eeuw. Op het linkerpaneel staat de schenker, Jan Clarbout met zijn acht zonen afgebeeld. Op het rechterpaneel diens echtgenote Catelijne van Pilcke met haar dochter.

XVIII. Kapel van de H. Catharina.

Deze kapel werd vanaf 1586 toegewezen aan de nering van de Grauwwerkers. Altaar uit de periode tussen 1669 en 1672, gemaakt door Gery Picq voor de som van 2350 gulden.

Het altaarschilderij "De marteldood van de H. Catharina", ca. 1720, door Robert Van Oudenaerde.

XIX. Het noorderportaal.

Vóór 1773 bevond zich hier het doksaal.

In de middenste nis van het boogveld: beeld van O.L.Vrouw uit 1891, door Aloïs De Beule.

Respectievelijk tegen de oost- en de westzijde de beelden van de H. Amandus en de H. Macarius uit 1893, door Matthias Zens.

Schilderij: "H. Petrus", ca. 1830, door Peter Van Huffel.

Glasraam uit 1893, door G. Ladon. Met taferelen uit het leven van de H. Coleta die op deze parochie overleed. In het midden: "Een stadsmagistraat, een franciscaan, een cisterciënser van Baudelo en de pastoor van de parochie overhandigen in 1442 de toelating aan Coleta en vier zusters om een Clarissenklooster te stichten in de Goudstraat". Boven: "Het afsterven van Coleta in het klooster van de Goudstraat in 1447, bijgestaan door haar biechtvader Pierre de Vaux." Grafstenen van Joannes Brassart (†1733), zijn echtgenote Maria Magdalena Dellecourt (†1732) en hun drie kinderen; van Jonker Adrianus Goethals, schepen van de Keure van Gent (†1717), zijn echtgenote Maria Soenens (†1736) en hun dertien kinderen; van Guido Jocquet, kanunnik en scholaster van Sint-Baafs, in 1684 begraven in de Sint-Baafskathedraal; en van Judocus Roelants, meester-blauwverver (†1760), zijn echtgenote Maria Anna De Wachter (†1728) en hun elf kinderen.

XX. Kapel van de H. Drievuldigheid.

Sinds 1668 kapel van de Trinitariërs of Broederschap van de H. Drievuldigheid. Vroeger kapel van de H. Cornelius.

In het altaar: het schilderij "De verlossing van de christen slaven" uit 1669, door Gaspar de Crayer.

Schilderijen: "De verlossing van de zielen van het vagevuur" uit 1668, door Gaspar de Crayer en "De afkoping der christen slaven door de Trinitariërs" uit 1698, door Jan van Cleef.

Boven het middenstuk van de muurbekleding: het beeld "O.L. Vrouw van Congo", eind 19de eeuw, door Matthias Zens.

Links van het altaar: het borstbeeld van de H. Johannes De Matha, vermoedelijk uit 1695, door Jan Baptist Helderbergh.

De broederschap van de H. Drievuldigheid kwam tot stand ingevolge de vergunning verleend op 27 september 1641 door bisschop Antoon Triest en de algemene overste van de Paters Trinitariërs. Dezelfde bisschop stelde in 1653 de statuten op die later, in 1669, werden goedgekeurd door Paus Clemens IX. De broederschap had tot doel: "Christene slaven uit de handen der Turken en Afrikanen te verlossen".

In 1786 werd ze door Jozef II afgeschaft. Later hernam ze haar werking, doch nu uitsluitend met een godsdienstig karakter.

XXI. Kapel van O.L. Vrouw van Zeven Weeën.

In 1369 werd de kapel toegewezen aan de nering van de Leertouwers.

In de 16de eeuw was het ook de kapel van de H.H. Cosmas en Damianus en O.L. Vrouw van Bijstand. Ze werd terzelfdertijd gebruikt door de Cotidiane. Ze kreeg sinds het einde van de 19de eeuw haar huidige functie.

Altaar, eind 19de eeuws, met retabel en tevens twaalfde kruiswegstatie "Chris-

tus aan het kruis", uit 1889-1894, door Aloïs De Beule. De dertien andere staties van de kruisweg zijn van kleiner formaat, negen zijn ingewerkt in de buitenmuur, twee bevinden zich naast de deur van de doopkapel en twee naast het altaar. De houten kruisjes boven de staties en de planken van het kruis zijn gesneden uit olijfhout dat pastoor De Veirman uit Jeruzalem liet overkomen. Respectievelijk op en onder het altaar de beelden "O.L.Vrouw van de Zeven Weeën" en "Christus in het graf", beiden uit 1891, door Aloïs De Beule. Boven het afsluithek van de kapel: zeven medaillons van de Zeven Weeën, eind 19de eeuw, door Matthias Zens. Boven de deur naar de doopkapel: schilderij "Maria, de genezing van de zieken afsmekend bij haar Zoon" uit 1669, door Gaspar de Crayer.

XXII. Doopkapel.

Ze werd ca. 1740 gebouwd maar was oorspronkelijk bedoeld als bergplaats. Op bevel van Jozef II werd hier in 1784 een lijkkamer ingericht omdat de lijken slechts 's nachts naar het kerkhof mochten vervoerd worden. In de timpaan boven de deur: beeld "Het doopsel van Christus" uit 1890, door Aloïs De Beule.

BIBLIOGRAFIE

- Verstraeten Frans: Inventaris van het kunstpatrimonium. Sint-Jacobskerk.
- Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België - Architectuur - deel 4 na - Stad Gent, p. 24-31.
- De Potter Frans: Gent van de oudsten tijd tot heden, Gent - 1882-1901, deel 7, p. 5-104.
- Van Overstraeten Jozef, Gerits Jan: Gids voor Vlaanderen, Antwerpen 1985, p. 342.
- Haerens Karel: Gentse gevelbeelden, Gent, 1984, p. 91-94.
- Inventaire Archéologique - fiche nr. 409: Handschrift van de memoires van Marcus van Vaernewijck, in: Ghendtsche Tydinghen 1982, nr. 3, p. 139-141. Met naschrift door H(ugo) C(ollumbien).
- Vraag en Antwoord (i.v.m. de twee ongelijke westertorens van Sint-Jacobs), in Ghendtsche Tydinghen 1982, nr. 5, p. 268-270.
- Inventaire Archéologique - fiche nr. 202: Het tabernakel van de Sint-Jacobskerk, in Ghendtsche Tydinghen 1990, nr. 2, p. 76-78.
- Inventaire Archéologique - fiche nr. 119: De preekstoel in de Sint Jacobskerk, in: Ghendtsche Tydinghen 1992, nr. 6, p. 352-353.

David MAES

DUITSE PANTSERTREIN TE GENT IN 1946

Vijftig jaar geleden, om precies te zijn op dinsdag 10 sept. 1946 verscheen in *Het Laatste Nieuws* het bericht dat in het goederenemplacement van het Sint-Pietersstation te Gent een Duitse pantsertrein aangekomen was, die in 1944 door het Franse leger buitgemaakt werd.

Drie Gentse kranten, *De Nieuwe Gentenaar*, *Het Volk* en *La Flandre libérale* brachten het nieuws 's anderendaags met de mededeling dat hij op die dag en ook de volgende te bezichtigen was mits een entreegeld van 10,- fr. ten bate van de sociale werken van de N.M.B.S. en van het werk der Franse spoorwegkinderen.

Alleen *La Flandre libérale* publiceerde een foto ervan, namelijk in haar editie van 13 september.

Die pantsertrein was de *Panzerzug 32 (1)* en zoals hij te Gent te zien was bestond hij uit een locomotief, twee *P-wagen* (Panzerträgerwagen of "pantserwagamoederwagon") met hun pantserwagens, twee *A-wagen* (artilleriewagon) en twee *K-wagen* (Kommandowagen of commandowagon).

De locomotief was een stoomloc zoals alle locs van pantsertreinen op één Dieseluitzondering na. Hij was niet meer voorzien van zijn originele bepantsering maar van een daarop lijkende kartonnen bekleding met camouflagedeuren beschilderd.

De *P-wagen* waren platte wagons met een zijdelingse bepantsering die zowel de wielassen van de wagon als de rupsketting en de wielen van de meegevoerde pantserwagen beschermden. Aan één uiteinde waren ze voorzien van een hellend vlak die het op- en afrijden van de pantserwagen mogelijk maakte (2). De *A-wagen* hadden een geschutskoepel voor een 10.5 cm kanon en een *Flak*-of luchtafweerpost met een 3.7 cm snelvuurkanon. Tussenin bevond zich een hoekig observatietorentje.

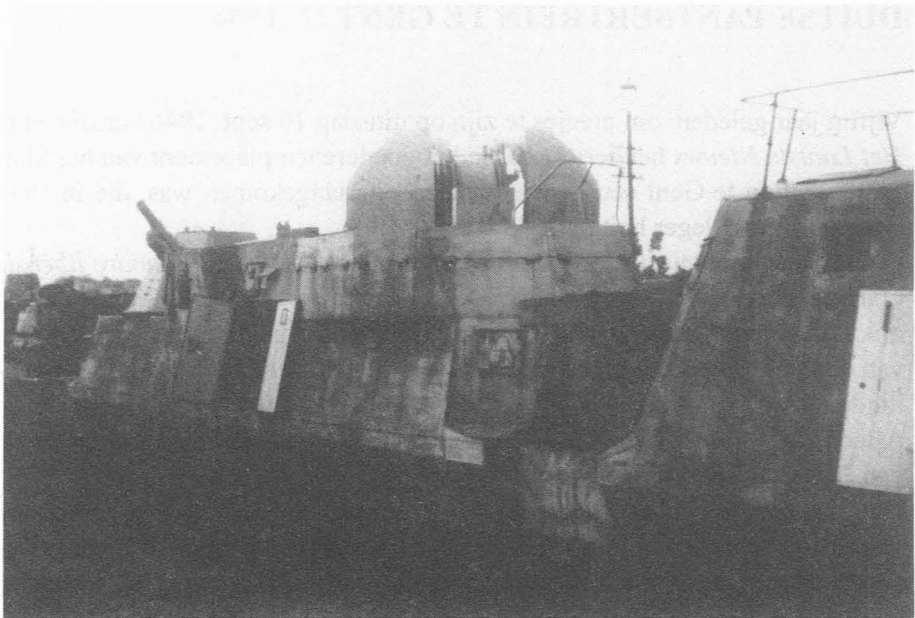
De *K-wagen* was een kazemat met zadeldak en schuine zijwanden, rondom van schiet- en observatiesleuven voorzien. Eén ervan had nog zijn kaderantenne, de andere niet.

Alle wagons waren van het type Omm d.w.z. met een lengte van 10.1 of 10.8 m tussen de buffers.

Aan wagons alleen had die trein dus een lengte van meer dan 60 m. Voor de totale lengte moet daar nog die van de locomotief, de tender en de twee hellende vlakken van de *P-wagen* bijgerekend worden. Meer dan 80 m. lang zal hij zeker geweest zijn.

Bij een militaire actie werden vooraan en achteraan nog een gewone platte goederenwagon meegevoerd geladen met spoorstaven en dwarsliggers voor eventuele herstellingen aan het baanvak.

Die trein die te Gent bijdroeg tot de stijving van een Belgische en Franse spoor-

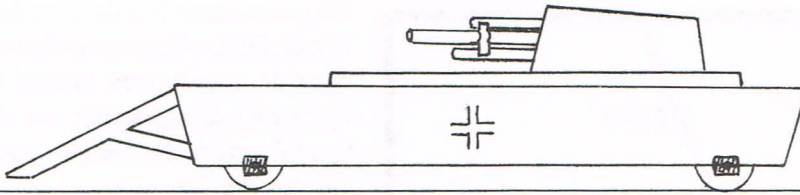

Panzerzug 32. Op het achterplan de locomotief en op het voorplan de commandowagon zonder antenne. Tussen beide een artilleriewagon. (Eigen foto)

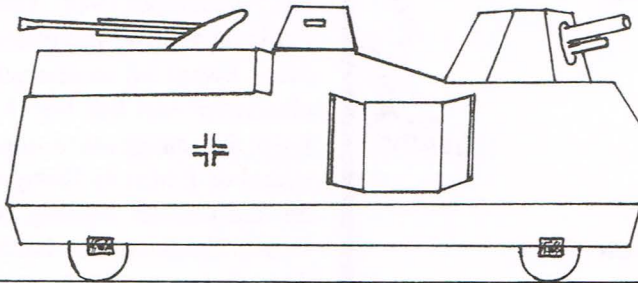

Panzerzug 32. Op het voorplan een gedeelte van de andere commandowagon met antenne, daarachter een artilleriewagon en helemaal op het achterplan een *P-wagen* met pantserwag. (Eigen foto)

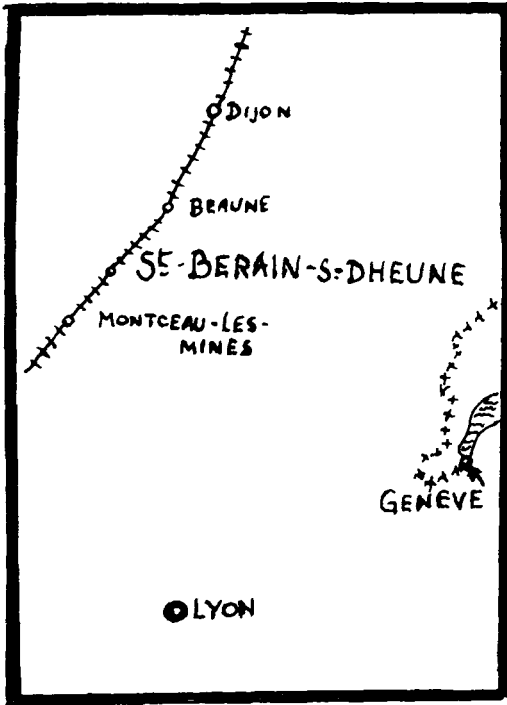
De P-wagen of "pantserwagenmoederwagon" van Panzerzug 32.

De artilleriewagon van Panzerzug 32.

De luchtafweerpost van Panzerzug 32. (Eigen foto)

wegkas werd in Frankrijk op last van de Duitse bezetter gebouwd door de werkhuizen Somua te Lyon met uitzondering van de twee *P-wagen* die kant en klaar van Breslau kwamen.

Met de constructie werd in maart 1944 begonnen en hij was operationeel tussen 1 en 14 juli van dat jaar.

Op 7 september 1944 - vermoedelijk opstomend vanuit het Zuiden - kwam hij in contact met elementen van het 1ste Franse leger dat, aangevoerd door generaal de Lattre de Tassigny, na de succesvolle landing op de Franse Zuidkust naar het Noorden aan het oprukken was. Dat gebeurde in het plaatsje Saint-Bérain-sur-Dheune op de spoor-

lijn Montceau-les-Mines-Dijon.

Tijdens het gevecht kreeg de loc een voltreffer in de stoomketel wat van hem een lam geslagen tijger maakte.

Na nog wat over en weer schieten hield de bemanning (3 officieren en ca. 130 man) het voor bekeken en smeerde hem.

Zodoende viel hij 's anderendaags vrijwel onbeschadigd in handen van de Fransen.

Eigenlijk een staaltje van immanente rechtvaardigheid. Op hun kosten door hen gemaakt kwam hij terug in hun bezit.

En bij hen begon hij aan een nieuwe carrière. Hij speelde namelijk de hoofdrol in de film van René Clément "La Bataille du Rail" (3), die te Gent in de Capitole uitkwam op 4 okt. 1946.

Ook aan die carrière kwam een roemloos einde. Onder de slopershamer werd hij een hoop schroot.

Aan pantserreinen dachten de militairen al in 1826 kort na de geboorte van de spoorwegen.

Het duurde echter tot in 1862, tijdens de Amerikaanse Secessieoorlog, vooraleer het tot de constructie kwam van hetgeen men de oervorm van een pantser-trein zou kunnen noemen.

Het was een eenvoudige en niet zeer efficiënte constructie: een 32-ponder van de marine op zijn rolaffuit stond op een platte wagon beschermd vooraan en

alleen daar, door een naar achter hellend vlak bekleed met spoorstaven. Hij was gekoppeld aan een gewone locomotief.

Betere, meer efficiënte en meer gesofistikeerde versies volgden elkaar in de loop der jaren op en werden in alle grotere conflicten door alle grotere landen gebruikt.

Ook het Belgisch leger heeft pantser treinen gebruikt namelijk in 1914 bij de verdediging van de Vesting Antwerpen (4).

In de ateliers van Antwerpen-Noord werd op 25 augustus met de constructie van drie lichte en drie zware pantser treinen begonnen.

- Een lichte pantser trein bestond uit een wagon van 18 m. lang voorzien van een snelvuurkanon van 5.7 cm. met een naar voren gericht schootsveld en twee mitrailleurs, één in iedere flank tussen de schietsleuven voor de lichte boordwapens. Hij werd geduwd door een gepantserde loc die een kleine wagon van 6 m. trok voorzien van een mitrailleur die naar achteren vuurde.

Trein nr. 1 werd operationeel op 5 september, nr. 2 op 10 september en nr. 3 was pas klaar op het ogenblik van de evacuatie van de Vesting op 8 oktober en werd onmiddellijk naar Oostende gereden.

Trein nr. 1 en 2 waren te Gent van 11 tot 14 september van waaruit ze verkenings- en offensieve opdrachten uitvoerden in de richting van Dendermonde, Geraardsbergen en Oudenaarde waarna ze naar Antwerpen terugkeerden. Nr. 2 kreeg Gent terug als uitvalsbasis van 26 sept. tot 7 oktober.

- De zware pantser treinen waren een Anglo-Belgische realisatie. Zij bestonden ieder uit 3 locs, één aan ieder uiteinde van de trein en één middenin; tussen twee locs een munitie- en een artilleriewagon. Die laatste was uitgerust met een Engels 120 mm. kanon en had een gemengde Engels-Belgische bemanning.

Slechts één ervan, operationeel op 23 sept. kon ingezet worden. Bij de evacuatie van de Vesting Antwerpen kwamen ze allemaal, d.w.z. Trein nr. 2 en 3 en twee zware pantser treinen, in Oostende terecht. Trein nr. 1 moest achtergelaten omdat hij de linker Schelde-oever niet meer kon bereiken en de derde zware pantser trein die nog in het montagestadium verkeerde eveneens.

Op 13 oktober 1914 werden ze naar Duinkerke gereden waar ze verder geen rol meer speelden, een korte interventie tijdens de IJzerslag niet te na gesproken.

Er moeten Gentenaars geweest zijn die deze treinen gezien hebben maar hebben ze ons ook dagboeknotities of foto's nagelaten?

E. OSSIEUR

NOTEN

1. P. Malmassari. Les trains blindés 1826-1989. Bayeux 1989. *passim*.
2. De foto in *La Flandre Libérale* van 13 sept. geeft een goed overzichtsbeeld van deze wagon.
3. o.l.v. J.L. Passek. Dictionnaire du cinéma. Larousse 1986.
4. M.F.V. Van Daele. Trains blindés et trains fantômes, pendant l'investissement d'Anvers, in *Bulletin belge des sciences militaires*. 13 (1932) D1 II, 1-14.

TER HERINNERING

Zoals reeds medegedeeld (G.T. Nr. 6 - p. 336) kunnen sedert 1 januari van dit jaar oude jaargangen van "Ghendtsche Tydinghen" aan verminderde prijs bekomen worden en dit ter gelegenheid van ons 25-jarig bestaan.

Prijs per jaargang (6 nummers) (vanaf 1981): 250 fr.

Prijs per los nummer (indien het nummer apart voorradig is): 45 fr.

Wenst u de (hoge) portkosten uit te sparen, dan kunt u de gewenste jaargangen en/of nummers zelf komen afhalen in het Documentatiecentrum in het Groot-Begijnhof te Sint-Amandsberg tussen 10 en 12 uur, elke zondag (behalve in juli en augustus en op wettelijke feestdagen).

Bij bestelling via onze postrekening dienen volgende portkosten bijgerekend te worden (enkel binnenland):

1 nummer: 50 fr.

2 tot 3 nummers: 58 fr.

4 tot 6 nummers: 70 fr.

Verder per jaargang: 70 fr.

En vergeet het niet, deze aanbieding loopt maar tot 31 december 1996. Wie het eerst komt, eerst maalt en op is op.

kaak, kaak,
nen twiedekker!

Gentse woorden & uitdrukkingen

*Bijien geschikt...
en oetiekend deur*

Eddy Levis & Gill. Van Geert

**De zonne schijnt
veur iederien**

Syn.: "Gods zonne schijnt veur iederien": iedereen zonder onderscheid van rang of stand kan en mag daar van genieten. Dat is voor U alleen niet!

**Mijn moeder bakt
koeke**

Syn.: "Uw (hem)sleppe zit uit U broek". "De vlegge loate woeje" betekent: kermis houden. Vroeger bestond het gebruik om op de feestdag van sommige heiligen koeken te bakken, die men dan de naam van de heilige gaf, zoals bvb. Sinte Mathilde of "Thieldekoekskes".

Op deze heiligendagen werden de huizen bevlagd. Van daar de

gewoonte om daar waar koeken gebakken werden, meestal een stuk laken aan een stok buiten te hangen. Wanneer men wafels, pannenkoeken, appelbeignets, oliekoeken of iets dergelijks verkocht, hing men "de witte vlegge" uit. Dit gebruik is nog tot op de dag van vandaag aan sommige fritures in zwang.

Wanneer nu iemands hemd uit zijn broek stak, zoals de vlag van het pannenkoekenkraam, zei men: "Hé manneke, U moeder bakt koeke!" Soms werd dit gezegd ook gebruikt om de kinderen te verwijderen, die ergens te veel waren: "Allez, al diegene die ter te veele es goa noar huis: Uw moeder bakt koeken!", wat zoveel betekende als: "Moakt dadde vuurt zijt, kuist U schup af": inpakken en wegwezen dus.

Hang moar ons vlegge noar de wind

Syn.: "Zijne rok (: kleed) kiere, zijnen hoed noar alle winde stelle, zijn kazakke kiere, zijn kerre kieren, zijn huufd stoad' op een pinne (: hij draait naar alle winden), 't es ne Pier-Jan-Klaas (die dikwijls van mening verandert), 't es al gelijk van woar da't komt": de huik naar de wind hangen. Een huik is een lange kapmantel zonder mouwen, die zowel door mannen als vrouwen gedragen werd. Fig.: van partij veranderen al naar gelang de omstandigheden dit raadzaam of voordelig doen schijnen.

Gij klopt er noar gelijk nen blende noar een ei

Syn.: "Ge smijt er mee U klakke noar": Je antwoordt of raadt zonder nadenken of overleg. Ook: "Ge klapt van iets gelijk den blende over de koleure": Je spreekt er over zonder van de zaak iets te kennen.

Ge moet 't pasterke niet uithange

Syn.: "Ge moet de schijnheiligoard nie uithange; ge doe kweezelachtig". Een "pasterke" is een pastoortje. De betekenis wordt: je moet zo schijnheilig niet doen; je moet je niet beter voordoen dan je bent. Ook: "In het fijnst laken is het meest bedrog; hoe dichter bij Rome, hoe slechter christen". Dit slaat vooral op hoge geestelijken die tot bedrog hun toevlucht nemen.

Vie van de tseeve

"Vie van" is de verbastering door volksetymologie van het Latijn "vivat": "Leve!" en met "tseeven" bedoelt men de katholieken. Te Gent had men de St.-Jozefskring die uiteraard katholiek was.

"Tsoozep, Tseppe" of "Tseef" zijn de vervormingen van Jozef. In 1867 schreef Napoleon Destanberg, alias Cies van Gendt: "...En ik moet het U niet zeggen, ik die peter ben van de Tseefkens, aangezien da'k ze gedoopt heb."

(Stad Gent nr. 2983). Voor 1867 schreef Destanberg over de "Jefkes": (1864): "Gisteren hebben zich eene bende 't "Jefkes" in verscheidene herbergen buiten de Brugse Poort begeven". Uit: "De Opregte Waerheid" (kiespropagandablad). Zo sprak men ook over " 't muziek van de tseeve", het muziekkorps van een katholieke vereniging: "Van Tseefkes geboare": zich dom houden; "vuilen Tseef" (piloarbijter, wijwoaterzieker); "Tseeverije" en "Tseevemaniere" (achterbaks en link). Zo spreken de katholieken ook van de "Sossen", waarmee ze dan op hun beurt hun tegenstanders, de socialisten bedoelen. "Sosse" < Fr. Joséphine (Sossefiene), op een analoge wijze zoals dit voor "Tsjeeff" gebeurde.

Ge rekt U girne

Syn.: Gij rekt U gelijk een êwe kjsse": Je ligt liever te niksen; je bent liever lui dan moe.

Plaat 38

Leeve de luiheid, Roggebruud kom binne

Syn.: "Leeve de luiheid de leegheid kom vantselvs, ne luien hond, ne luiie vent, een lui wijf, hij es lui en leeg, lui en lam, zuu lui of nen hond, lui (of leeg) zwiet is gèwe g'ried, 't luiste zwiet es 't ieste g'ried, ge moet op zijn puute terte (duwe) gelijk de meulenîrs (meikevers) om hem in gank te doen schiete, hij steekt nieveranst ne puut an, hij es te lui dat hij leeft, hij es te lui dat hij zijn uugen ope doet, hij es te leeg dat hij zijn puute verzet, jonk lui es èwd oarme, jonge luojaard êwen beedelirre." Van daar het gezegde: "roggebruud, kom binne."

(Roggebrood was het eten voor arme mensen) Alexis Callant schrijft in "Tiperi":

"een armoedige kamer... een schamele jonge moeder van Armoë sta mij bij en rogge bruud kom binnen!" (1937)

*"Luy lecker en veel te meughen,
Syn dry dinghen die niet en deughen."*

(Sterre Kycker, jan. 1712)

"De luyheid is den sleutel van de armoede."

(Hemelmaenden, aug. 1767)

"Luyheit is moeder van veele Sonden"

(Spreekwoorden).

En ook nog dit spotrijm op een luojaard:

1. *Dat 't altijd zomer en zondag woar,*
2. *En kirmes' in de weke,*
3. *En damme niet wirken en moeste,*
4. *En damme niet anders en koeste,*
5. *Dat eten en drinke ons ambacht woar,*
6. *We wirkte wij gien steke!*

Lodewijk Lievevrouw-Coopman vertelt dat de verzen 2 en 6 er later bijgevoegd zijn en dat er een andere vorm van het lied bestaat uit de verzen 1, 3, 5 en 4.

Voegen we er nog aan toe dat er vroeger 's zondags om half één een mis was in de St.-Baafskathedraal, die zeer toepasselijk "de luojaardsmisse" genoemd werd.

"Hij kan ter nog goe zijn leeg gat van hêwe" en "Mee lang'hiele luupe" betekenen eveneens lui zijn. "Ruste d'hande, zuu ruste de tande: die niet wîrkt en hee nie".

DE STAM AUDENAERDE (Vervolg)

Vir Fortis Es ...

Gy zyt eenen Kloeken Man ...

FRANCISCUS JOANNES van AUDENAERDE

Priester - Pastoor

Pastoor FRANCIS JAN van AUDENAERDE geboren te GENT in de parochie van Sint-Michiels-Zuid de eerste Mei 1740, zoon van JOANNES van Audenaerde en van Petronella BARDIA.

Hij overleed te KEMZEKE de 22 Mei 1825 "In het Pastoreel huis staande in het dorp littera A Numero Ses en sestig..." oud 85 jaar; hij was "Capitosus et audax".

Hij heeft gestudeerd aan het Seminarie te Gent drie jaren "Frequentans" van 1759-1764.

Vice-pastoor te BAASRODE van 1766-1773, en te WAASMUNSTER van 1 Juli 1773 tot 27 September 1785.

Francis Jan van AUDENAERDE werd Pastoor van Kemzeke benoemd op 27.9.1785 door collatie (= bevestigingsrecht, het bevestigen van een ambt m.n. van een geestelijke bediening) en concursus heeft plaatsgehad.

Hij was de opvolger van Pastoor Franciscus-Ludovicus DU COULOMBIER, die eveneens Gentenaar was geboren op 25 Augustus 1710 in de parochie van St. Michiels-Zuid; die ook gestudeerd heeft in het Seminarie te Gent drie jaren "Frequentans" van 1734-1738; die Vice-pastoor te Kemzeke was van 1743-1759, en Pastoor van Kemzeke werd benoemd op 29 Juni 1759. Hij overleed op 20.8.1785.

In het "Archief & Documentatiecentrum voor streekgeschiedenis" te MELLE hebben wij een aanplakbiljet gevonden welke werd uitgegeven ter gelegenheid van het Jubileum-feest over het "...Vyftigste Jaer zyns Ouderdoms, en het Vyfen-twintigste Jaer zyns Priesterdoms..."

Het jubelfeest thema was: VIR FORTIS ES.

Gy zyt eenen Kloeken Man. (3.Reg. I. V.42)

(Het derde boek der Koningen volgens Griekse Septuaginta.)

(Het eerste boek der Koningen volgens Nieuwe-Wereldvertaling van de Heilige Schrift. 1.Kon.I.:42.).

"...Terwijl hij nog sprak, zie, daar kwam Jonathan, de zoon van de Priester Abjathar. Toen zei Adonia: "Kom binnen, *want gij zijt een dapper man, en gij brengt goed nieuws...*"

Verder lezen wij op het aanplakbiljet:

JUBELGALM EN LOFBAZUYN DOOR FAMA UYTGEBLAEZEN OP DEN DAG ALS DEN EERWEIRDEN HEER ENDE MEESTER F. J. VAN AUDENAERDE PASTOR VAN KEMZEKE,

Zynen Solemnelen Jubilé heeft gegeven over het Vyftigte Jaer zyns Ouderdoms, en het Vyfen-twintigte Jaer zyns Priesterdoms,

OP DEN XXVII. SEPTEMBER
VOORWOP

Vix Fortis es. Gy zyt eenen Kloeken Man. 3. Reg. 1. V. 42.

Wegf. Hied, wygt. M., en wlt. niet meer sommen
Sedde met zyn magt, en zyn kink. werken.
Zygt, dat op zyn tyd, by zonde zoud of heb,
Met zyn kink. hand, en zyn Lieve in kink. oet.
Juden, vlt. vanden w' g'lt. met zyn kink.
Op zyn. Jell. Gode. en d'v. d'v. d'v. d'v.
De. Die. van. die. v. d'v. d'v. d'v. d'v.
En. Gode. van. zyn. g'lt. v. d'v. d'v. d'v.
Hand. op. zyn. Gode. Land. de. d'v. d'v. d'v.
Van. zyn. Hore. van. die. kink. v. d'v. d'v. d'v.
V. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v.
En. hore. v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v.
De. Hore. in. v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v.
Met. zyn. kink. v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v.
W. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v.
L. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v.
Van. zyn. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v.
Op. hore. v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v.
En. zyn. v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v.
Van. zyn. kink. v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v.
En. zyn. v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v.
L. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v.
De. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v. d'v.

Kloek word gy het genoemt, dat doen uw' werken blyken;
Kloek zyt gy, want g'n moet voor geenen Samsom wyken;
Het is al vruchteloos tegen u op te staen
Noyt zal uw' wackzaamheyd door nyd ten ond'ren gaen...

Kloek word gy hier genoemd, dat doen uw'werken blyken;
Kloek zyt gy, want g'n moet voor geenen Samsom wyken;
Het is al vruchteloos tegen u op te staen
Noyt zal uw' wackzaamheyd door nyd ten ond'ren gaen...

De heer J. Thirion, secretaris van de Heemkundige Kring d'Euzie, te Stekene, heeft ons attent gemaakt dat in het midden van de kerk te Kemzeke er een grafsteen is in witte marmer met blauwe strepen. Op deze steen staan uitgebeiteld een kelk met hostie en twee doodshoofden omringd met volgende tekst:

FRANCISCUS JOANNES
van AUDENAERDE
OUD IN HET 77ste JAER, PRIESTER
53ste, PASTOOR DESER PROCHIE
32ste, HEEFT DEEZEN STEEN GELEYD
'T JAER 1816 TOT CIRAET
VAN GODS HUYS OVERLEDEN
22 MEY 1825 OUD 85 JAEREN.
GOEDENTIEREN JESUS GEEFT AAN
DE ZIELEN DER GELOOVIGE
D'EEUWIGE RUSTE. AMEN.

Op kerkhof tegen de kerkmuur (calvarieberg):

JESU ZYT ONZE HOPE EN TROOST

ZONDER U ZYN WY NIET

EN MET U ZYN WY BEVRYT VAN ALLE VERDRIET.

BID VOOR DE ZIELE VAN DEN EERWEERDEN HEER

FRANCISCUS JOANNES VAN AUDENAERDE PRIESTER

62 JAEREN, PASTOR DEZER GEMEYNTE 40 JAEREN,

OVERLEDEN DEN 22 MEY 1825 OUD 85 JAEREN.

BID OOK VOOR DE ZIELEN VAN ALLE OVERLEDENE

DEZER GEMEYNTE OP DAT ZY RUSTEN IN VREDE.

JESU DAT HET EEUWIG LIGT HEM VERSCHYNE.

AMEN.

Jacques DISCART-AUDENAERDE

GENTSE MEMORIEDAGEN: 28 FEBRUARI - 1-2-3 MAART

28 februari 1637:

De Gentse brouwersnering koopt voor 13000 gulden het Annonciadenklooster in Onderbergen: "...ten voorhoofde Onderbeerghe, recht over het clooster van de Predicheeren, van voren tot achter ende besloten tusschen de straete ghe-naempt de Waeghenaerstraete gheseyt de Swartesusterhuysstraete ende de Eglentierstraete..."

28 februari 1745:

Tijdens de Oostenrijkse successieoorlog liggen heel wat Engelse soldaten in de Nederlanden gekantoneerd. Daarom verschijnt een Engels dagblad te Gent, "The Daily Advertiser to the British Army". Een exemplaar van de uitgave van 28 februari 1745 wordt op het einde van de vorige eeuw teruggevonden door conservator Ferdinand Vanderhaeghen.

28 februari 1784:

Een Gents record: Livina Legiest, weduwe Verment, sterft in het "Huys van Bermhertigheid" op de leeftijd van 105 jaar en 4 maand. Het was echter geen absoluut record voor Vlaanderen want in het begin van de 18de eeuw huwden te Beselare bij Ieper "...een man out synde 108 jaer en een vrouw synde 104 jaer, jonghman ende jonghe dochter..."

28 februari 1811:

Aanstelling van Josse-Jean Van der Haeghen tot burgemeester van Gent, ter vervanging van baron Pijcke die promoveerde tot departementsprefect. Van der Haeghen bekleedde zijn ambt tot de val van het Franse Keizerrijk.

1 maart 1815:

Een afvaardiging van de Gentse gemeenteraad, onder leiding van burgemeester de Lens, begeeft zich naar Den Haag om koning Willem de wensen van geluk en voorspoed uit naam van de Gentse bevolking over te maken.

1 maart 1834:

In alle kerken wordt de stichting van een katholieke universiteit te Leuven, door een herderlijke brief van het Belgisch episcopaat aangekondigd. Zulks zou te Gent aanleiding geven tot heel wat relletjes waarbij een 15-tal studenten werden aangehouden.

1 maart 1905:

De Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent viert de inhuldiging van haar nieuw lokaal in de Lakenhalle met een prachtig banket dat besloten wordt met een uurtje kamermuziek uit de 18de eeuw.

2 maart 1820:

Overlijden van Pierre-Joseph Pijcke, gewezen burgemeester van Gent (1809-1811), en prefect van Middelburg. Ondanks het feit dat hij een vurige voorstander geweest was van Napoleons bestuursstelsel, wist hij toch de gunst van koning Willem te verwerven die hem tot gouverneur van Antwerpen benoemde.

2 maart 1832:

De Belgische Revolutie van 1830 had voor Gent op economisch gebied zeer nadelige gevolgen gehad. Handel en nijverheid lagen geruime tijd lam en het was slechts in de loop van 1832 dat er enige verbetering kwam. Daarom schrijft de Gazette van Gent van 3 maart 1832 dat daags tevoren ongeveer 1400 stuks lijnwaad op de Gentse markt waren verkocht: "...iets hetwelk sedert onze omwenteling nog niet gebeurt was...".

2 maart 1905:

Inhuldiging en opening van de Raadskelder onder de pas herstelde Lakenhalle. De Raadskelder wordt tegen een jaarlijkse huurprijs van 1500 frank aan de Brouwerij van Akkergem verhuurd.

3 maart 1452:

Afgevaardigden van de Drie Leden wenden te Brussel pogingen aan bij Filips de Goede om de hertog met Gent te verzoenen.

3 maart 1479:

De verhoging van de belastingen en de schaarste aan levensmiddelen hebben in februari te Gent een volksofstand veroorzaakt die echter vrij spoedig door de baljuw, Jan van Dadizeele, wordt onderdrukt: negen opstandelingen worden terechtgesteld. Op 3 maart is het de beurt aan wever Lieven van de Watere die na afgrijpselijke foltering, voor de ingang van het Gravensteen wordt onthoofd.

3 maart 1678:

De Franse maarschalk d'Humières verschijnt totaal onverwachts voor de Gentse stadswallen met een leger van 12000 ruiters. (Deze verrassing was hem gelukt door met een paar escadrons ruitery overal, aan de versterkte plaatsen tussen Gent en de Franse grens, zijn grote troepenbeweging aan het vijandelijk oog te onttrekken. De ruiters stelden zich overal korte tijd op "dépoyés en rideau en lignes sans profondeur", waardoor ze moeilijk door vijandelijk geschut konden worden geraakt. Achter de gesloten ruitergordijnen rukten inmiddels 67 infanteriebataljons verspreid en onzichtbaar op naar Gent. Op 4 maart kwamen ze de Franse ruitery voor Gent vervoegen.) Het Spaanse garnizoen in het Spanjaardenkasteel, onder bevel van gouverneur Francisco de Pardo, omvat slecht een 5 à 600 man. Het verschrikt antwoord van de Gentenaars: onmiddellijk alle sluizen openzetten om de periferie van de stad zoveel mogelijk onder water te zetten. Vliegenvlug vrijwilligers optrommelen om de stadsversterkingen tussen de Heuvelpoort en de Kortrijksepoort te verstevigen. De stadsmagistraat kondigt af dat al wie toestemt om gedurende 24 uren aan de stadsversterkingen te werken "...vier jaer van wacht, accys en alle andere stadslasten soudon vry syn...". De brouwers, vleeschhouwers, visverkopers en vrije schippers zenden al hun neringleden naar het bedreigde stadsdeel en werven vrijwilligers aan tegen 12 schellingen per dag. De schippers bezetten onmiddellijk het "Oraigenbolwerck" en het "Gravenbolwerck", de gevaarlijkste verdedigingsposten. Omdat het overal elders onder water staat concentreren de Fransen zich namelijk op de bolwerken aan de Heuvelpoort en aan de Kortrijksepoort. Zij kamperen nabij de Kortrijksesteenweg in het gehucht "Zieklien".

3 maart 1882:

Geboorte te Gent van architect Valentin Vaerwyck. Met de restauratie van de Gentse belfortoren in 1912 vestigde hij zijn reputatie. In 1913 werkte hij mee aan "Oud Vlaendren" en het "Modern Dorp", twee ontwerpen voor de Gentse wereldtentoonstelling. Zijn stijl was zeer geworteld in de traditie, maar tegelijk rationeel van concept. Van 1923 tot 1947 werkte Vaerwyck als Provinciaal architect.

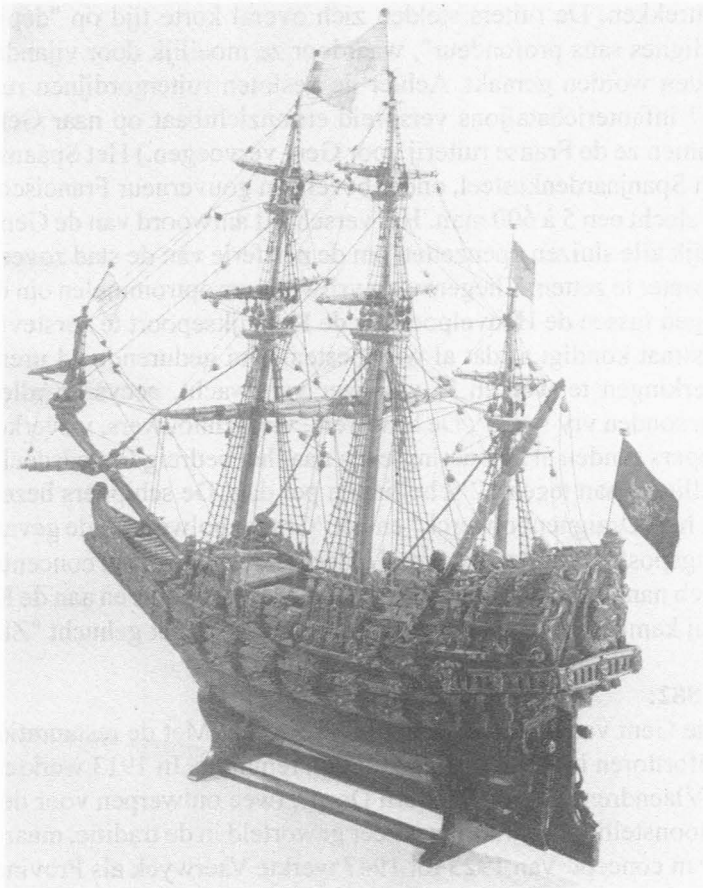
Ronald DE BUCK

GENT ELDERS ONTMOET

De Maagd van Gent

Het Gruuthusemuseum te Brugge bezit een scheepsmodel dat de naam "Maagd van Gent" draagt. Het werd op 2 augustus 1883 aangekocht door het voormalig Oudheidkundig Genootschap van Brugge van de weduwe van de te Brugge, in 1882, overleden apotheker Thevelin. Hiervoor betaalde het genootschap toen 800 Fr.

Het model heeft een voorkasteel met slechts één dek. Het achterdek omvat een hoofddek en een campagne. Omheen de achterstevan loopt een galerij. Het telt twee volledige geschutsdekken met zesentwintig kanonnen met daarnaast twee stukken op de spiegel en vier geschutstukken op het achterdek en de campagne.

Maagd van Gent, Gruuthusemuseum, Brugge.

Het schip is versierd met gesneden lofwerk. Op de verschansing zijn de koppen aangebracht van soldeniers. Onder het boegbeeld prijkt een leeuw. De luiken van de geschutspoorten zijn versierd met leeuwekoppen. Op de bewerkte spiegel zijn boven de galerij een aantal figuren aangebracht, waaronder twee engelen en een vrouw: de "Maagd van Gent".

In de ene hand houdt de "Maagd van Gent" een wapenschild vast (een gouden leeuw op zwarte achtergrond) en met de andere hand streelt ze de kop van een leeuw.

Het model telt een aantal masten zoals een fokkemast, een grote mast, een bezaanmast en op het uiteinde van de boegspriet nog een klein mastje of blindesteg.

Naast het exemplaar in het Gruuthusemuseum bezit de stad Brugge nog een maquette van een "Maagd van Gent". Deze bevindt zich in het stadhuis. Zij werd vervaardigd door Prosper Hinderyckx. Volgens het verslagboek van de "Société Archéologique de Bruges" van 4 september 1924 zou Hinderyckx twee copies van dit schip hebben gemaakt: "l'un a bien été offerte par un groupe d'officiers allemands a l'Admiral Schaëder et l'autre est exposée en vent en ce moment d'Anvers." Vermoedelijk is het exemplaar in het Brugse stadhuis datgene dat aangeboden werd aan admiraal Schaëder en later eventueel aan de stad geschonken. In "An Flanders Küste. Kriegszeitung für das Marinekorps" van 15 augustus 1916 wordt op pagina 86 een gelijkaardig schip afgebeeld.

Herinneren we er aan dat het Bijlokemuseum te Gent een geelkoperen copy bezit van het in het Gruuthusemuseum bewaard houten model. Dit exemplaar, uit 1684, werd vervaardigd door Jean Baptiste Le Marischale en, volgens een erop bevestigde koperen plaat, in 1758 gewijzigd door Joannes Clement (de vooruitstekende boeg werd stomper gemaakt). Van dit model ontbreken de drie grote masten. Het werd door Jean de Kerchove, Heer van Vaulx en schepen van de Keure van Gent, geschonken aan de nering van de Gentse Vrije Schippers. Het diende als triomfship in optochten en processies en vond tussendoor een plaatsje in de kapel van de Vrije Schippers.

Deze "Maagd van Gent" werd door de stad Gent aangekocht in 1883 op de veiling van L. Minard.

BRONNEN

- Briefwisseling met Dhr. St. Vandenberghe, adjunct-conservator te Brugge.
- Gent. Duizend jaar Kunst en Cultuur, Gent, 1975, p. 372.

David MAES

De heer **Maurice Vanheueverswijn** heeft van 1914 tot 1920 in Ath (Henegouwen) gewoond, hij heeft er een deel van zijn studies gedaan en heeft er nog veel vrienden, en zelfs familie.

Hij weet ons te vertellen dat er in Ath ook nog over Gent gesproken wordt. Zo is er een "rue de Gand" die ligt op de oude baan van Mons naar Gent (anno 1398). Op de vestingsmuren van Ath was er "la tour de Gand". En in Lessines, nabij Ath, is er ook nog een "chemin de Mons à Gand".

BESCHERMLEDEN 1996

Guy Versmessen (3900)	Ferdinand De Buck
Edmond Cocquyt (3200)	Cesar Block
Dr. Roland Marlier (2000)	Willy Steyaert
Solange De Stoop (2000)	Bernard Cruyt
Dr. Charles Vuylsteke (2000)	Albert Preys
Leon Martens (2000)	Yvonne Hutsebaut
Xavier d'Hoop de Synghem (2000)	Paul Eeckhout
Alice Dynoodt (2000)	Bernard Hebbelynck
Prof. Dr. Guy Schrans (2000)	André De Cuyper
Willy Van Mossevelde (2000)	Guy Schiettecatte
Piet Van Eeckhaut (2000)	Roger Dekeyser
Suzanne Hiernaux (1600)	Dr. Adhémar De Wulf
Walter Abbenbroek (1600)	Micheline Walgrave
Willy Van Belle (1500)	Guido Van Renterghem
Michel Kalmar (1500)	Maria Van Quickelberge
Ferdinand Handovsky (1300)	Pierre Uytterhaegen
Dr. Eric Salminen (1200)	Jean-Paul Marchal
Paul Van de Voorde (1100)	Jacques Vermeulen
Mw Van Dijk-Vanhooren Lea	Jean Walraedt
Willy Everaert	Sylvester Serlippens
Cecile Nevejans	Oscar De Somville
Prof. Dr. Eric Van de Velde	Philippe Hebbelynck
Charles Van Hecke	Ir. Jules Berlo
John Colpaert	Prof. Em. Dr. Pieter Braeckman
Hubert Van Hoorde	André Rasson
Dr. André Maenhout	Georges Delori
Georges Broget	Yvan Piqué
Dr. Eric Veys	Robert Verspeeten
Dr. Philippe Verjans	Nelly Deherdt

André Pernot
Albert Ylen
Rudy Vanhollebeke
Christian Scheiris
Jan De Vleeschouwer
Jérôme Moortgat
Freddy Van Vlaenderen
Edgard Praet
Pierre Constales
Jacques Huys
Fernand Verheggen
J.-P. Peckstadt
Dr. Henri Duquesne
John Leten
Paul Hebbelynck
Mw De Coster-De Doncker
Lucien Casteels
Mw De Reuse-Claeys
Robert Waeri
André De Somville

Patrick Rombaut
Joseph Roosen
Freddy Hoste
Pierre Hebbelynck
Mw De Wispelaere-Van Hauwaert K.
Daniël Uyttendaele
Michel Noppe
Robert De Kezel
Jean-Pierre Leirens
Guy Baert
Mw Charles Van de Putte
Jean Bertrand
Philippe Proost
Lucien Detemmerman
Charles Dael
Arie Parlevliet
Dr. Henri Depoorter
Jacques Monsaert
Marc Van Hauwermeiren

STEUNENDE LEDEN 1996

Felix Waldack (900)
Frank Meert (800)
Ir. Gustave Veeckman (800)
Ir. A.J. Impens (800)
Willy Devogelaere (800)
Mw Van der Stock-De Blauwe Monique (800)
Noël Van de Velde (800)
Jacques Thissen (800)
Jean Broekaert (750)
Didier Eechautd (750)
Michel Roelants (700)
Dr. Charles Annez (700)
Guy Kint (700)
Diane Sarteel (700)
Guy Beyaert (700)
Aldo Bruderlin (700)
Luc Bauwens (650)

Andrée Cavens
Roger Moreau
Jean-Pierre Quintyn
Marie-Jeanne De Smet
Mw Piton-Van Geluwe Estelle
Louis Devloo
Joseph Pâquet
Xavier De Schryver
Philippe Kluyskens
Prof. Dr. Herman Balthazar
René Rodrigues
Dr. Honoré Wyffels
Mw Steels-De Visschere Maria
Mw Berglund-De Feyter Maria
Richard Coppieters
Danny Baete
Armand Blondeel
Z.E.H. Peter Schmidt

Dr. Jean-Pierre Padt
Amedee Velleman
Z.E.H. Jos Mertens
Jean Eeckhout
Guy De Maertelaere
Elly Van Durme
Roger Spilthoorn
Jean Dhaene
Marc Coucke
Leon Lemaitre
Jacques Lataer
Dr. Thierry Goetghebuer
Gaston De Smet
Lucien Vermaele
Jan De Weirdt
Karel Ossieur
Mw Broekaert-Blondeel Regina
Prof. Em. Dr. Kamiel Van Acker
Herman Hollanders
Luc Glibert
Dr. Lodewijk De Vos
Norbert De Vleeschauwer
Marcel Van Huffel
Jean Libbrecht
Serge Pauwels
Etienne Verschraegen
Marthe Verdickt
René Parasie
A. De Geyter
Roger Verbeken
Stefaan Van Schoor
Mw Albert De Meulemeester
Paul Mauquoy
André Buysse
Gilbert Gassée
E.B. René Stockman
Gerald Mc Hugh
Roger De Buyst
Alfred Roose
Suzanne Vander Gracht
Guy Bruyneel
Willy De Smet

Luc Lekens
Marcel De Preter
Marg. Grijp
Mw Lamon-Demeyer Angèle
Fernand Goethals
Dr. Christian Sandycyk
Maurice Labijn
André Vandenbruane
Michel Peirtsegeale
Georges Neslany
Andreas Vandeleene
Gustave Vanderlinden
Mw Mortier-Haesaert Paula
Frans De Bleecker
Roger Van Bockstaele
Mw Vancraeynest-Mulert
René Schuurmans
Bert De Stoop
Gustaaf Van Audenhove
Prof. Em. Dr. Sander Evrard
José De Boose
Ir. Johan Cornelis
Jacques Brun
André Rottiers
Walter Claeys
Erik Vandenbroele
Adolf Bucqué
Norbert Verhasselt
Carlos Fassin
Etienne De Clercq
André Depoorter
Anne Van Rentergem
Willy Van Hevel
Mw Tavernier-Vereecken C.
Frank Ödberg
Jean Jacques
Firmin Andries
Eugène Uytterhaeghe
Willy Van Trappen
Henri Claeys
Mw Kluyskens-De Potter Nicole
Pierre Vanderhaeghen

R. Steyaert
Marcel Cambier
Marcel Vanden Daele
Antoine Albessart
Serge Tollenaere
Robert De Rudder
Jean Steenbrugge
Alain Schollaert
Fernand De Rockere
Luc Devriese
André Deproost
Willem De Schrijver
Albert Plasschaert
Etienne Van den Boogaerde
Marc De Munnynck
Eric Deploey
Pierre Geernaert
Georges Thysbaert
Richard Caese
Roger Winsel
Georges Oosterlinck
Edouard Van Brusselen
John Van Hulle
E. Van Laere
Jacques Van de Calseyde
M. De Jaeger
Raoul Buysse
Gilbert Lodrigo
Eddy Detaeye
Wim De Bock
Guy Carton
Lt-Gen Maurice Deneve
André Michiels
Mw De Roubaix-De Leye L.
Daniël Peeters
Raoul Hofman
Herwig De Munnynck
Z.E.H. Lucien Lammens
Eric De Buck
R. Versteele
Christiane Van der Meulen
Mw Eeckman-Bryssinck Jenny

Gustaaf Nicaese
Willy Diegenant
Mark Rummens
Mw Jean Cornelis
Georges Meersschaut
Joannes Ruytinx
Madeleine Criel
Pieter Spanoghe
Raf van den Abeele
Marie-Louise Bleyen
Katia De Geyter
Gerard Mortier
Leon Trivier
Beatrijs Perriens
Marguerite Wustefeld
Fernand Beke
Jacques Hebbelynck
Jan Koninckx
André Scheire
Luc Van Melle
Jaime Jurdan
Guy Namurois
Roger Dobbelaere
Robert Devreese
Eric De Meyere
Anne Cocriamont
Willem Van de Velde
Mw Van Beveren-Oosterlinck Josine
Adolf Delantsheere
Albert Sels
Eddie Van Haverbeke
Eric De Moor
André Verbrugghen
Hendrik Carpentier
Gilbert Pauwels
Eric De Keukeleire
Louis Daens
Raoul Putman
Roland Van Ranst
Robert Lybaert
Leopold Verhoene
Mw Geeroms-Van Biervliet

Jean-François Peeters
Roland Rombaut
Dr. Pierre De Vos
Alain Smetryns
Dr. Carlos Metdepenninghen
Gaston Fortie
Laurent Claeys
Robert Van Bocxstaele
Henri Minnaert
Urbain Catteeuw
Charles Pierre
Albert Braekman
Mw Callebaut-De Broe R.
Dr. Philippe Driège
E. Rombaut
Roland Van Damme

Jacques De Schryver
Mw André Dua
Johan Muller
Marc Vandeghechuchte
Dr. Daniël Sabbe
Louis Van de Vyvere
Fernand Van Quaquebeke
Roland Van Bocxstaele
Mw Schauvliege-Van Megroot M.-L.
Willy Vervondel
Jacques Carels
Mw Alexis Janssens
Philippe Willemot
Ghislaine Eeckhout
Luc Moortgat
Valerie Godu

STEUNFONDS 1996

600.- Collumbien H.

400.- Mw Van Lerberge E.

150.- Van Goethem A.

100.- Roels D. ('95) - Drubbel R. - Mw Wauters-D'haen E. - De Smet Th. -
Steenbrugge A. - Vlerick W. - Elderweirdt L. - Mw De Bouck J. - Sint-
Lucasklooster - Marchand J.-M. - De Bosscher A. - Delva J. - Ongena L.
- Bourgonjon P. - Mw Halsberhe-Coutteel S. - De Grootte P. - Anthonis P.
- Vlieghe P. - Van Bossele L. - Mestrum H. - Labout A. - Mw Keppens-
Dentandt M.-J. - Van Damme R. - Rotsaert J.-P. - Hublé F. - De Rudder
M. - Van Schoote A. - Roose J.-P. - Z.E.H. Thoonen A. - de Clippele Fr.
- Verrept St. - Brasseur H. - Dr. Van den Boogaerde A. - Mortier P.

50.- Oijen A.

Toelage Provincie 1994: 18.605,-

PUZZEL 1996

Ghendtsche Tydinghen is vijftwintig jaar jong, da's niet niks. Vroeger werd men met 25 pas volwassen, maar men moest wel elk jaar wachten tot na Pasen (Paasstijl). Het jaar 1972 (1ste jaargang) was een groot jaar. Toen hadden tevens Mouth & Mac Neal een hit met "How do you do", dat wekenlang nummer 1 stond in de hitparade. Op 12 april werd het doek "Au seuil de la liberté" van René Magritte bij Sotheby's (Londen) geveild voor 6.325.000 Bfr. Door de splitsing van de Utrechtse Cinemafestatie, waarvan een deel overgebracht werd naar Antwerpen, mochten de Belgen ook de geprezen, maar erotisch getinte film "Sweet Sweetback's Baadass Song" bekijken. Over erotiek werd er toen genoeg gepraakt en deze was niet alleen van Porcelain. Hugo Claus werd voor zijn drie naakte mannen op het podium door de Brugse rechtbank veroordeeld tot vier maanden. Op de beeldbuis deed "Wij, Heren van Zichem" het vrij goed. Het toetreden van Engeland tot de E.E.G. viel vooral in het water in geen goede aarde. Britse en Franse vissers hadden het aan de stok(vis). Ze wisten direct hoe laat het was: "kaart voor den abberdaan 't zal stokvis slaan". Paul Snoek (niets met vis te maken) kreeg de Eugène Baieprijs en Walter Beckers won in Italië de Diano-Marina-prijs. Karel Geirlandt slaagde er in om voor het Gravensteen de belangrijkste Gentse kunstenaars te fotograferen naar aanleiding van een tentoonstelling op de Kouter. Geirlandt was toen voorzitter van de Vereniging van het Museum voor Hedendaagse Kunst. Daar hij op dat moment nog niet het juiste voorbehoetsmiddel gevonden had, moest men nog drie jaar wachten voor de oprichting van het later zo omstreden museum.

Maar mensen toch, *dat was nog eens een tijd.*

We hangen dit jaar dan ook eens het feest- en ander varken uit en verwennen eens extra onze leden die graag hun grijze en andere massa's pijnigen. Ook wij hebben iets te vieren, nl. de tiende puzzel die we in elkaar 'flansen' voor Ghendtsche Tydinghen.

We beperken ons wel tot de periode vanaf de Vlaamse primitieven (die die aan de muur hangen en anderen) tot heden.

Maar zoals elke vereniging moest de Heemkundige Kring ook haar kruis hebben, we hebben dit dan letter-lijk willen uitbeelden. Hieronder treft U dan ook een kruis aan, waarin U terug letterkens mag plaatsen. We zoeken dit jaar twee personen die elk een belangrijk rol hebben gespeeld voor onze vereniging. Het antwoord op iedere vraag vindt U telkens in één jaargang. Echt eens de moeite om de Ghendtsche Tydinghen van onder het stof te halen en de stof nog eens te herhalen, alvorens aan de toets te beginnen.

1) De Fransen verkochten op 16 januari 1797 de inboedel van de Predikheren en Augustijnen. De spotnaam voor Augustijnen was "auwe stijnkers" of paters

"stijnkaart", maar d'oude Gentenaars hen d'... noemden. We vragen van dit woord de zesde letter (zonder d').

2) Men noemde hem "den Tjekke", maar zijn dood was een zwaar verlies voor de naderende Wereldtentoonstelling (1913) te Gent. Van zijn familienaam vragen we de eerste letter.

3) Negen van die mooie wapenborden van de orde van het Gulden Vlies in de Gentse hoofdkerk werden in de in 1568 inbeslaggenomen documenten in verband gebracht met een Gents schilder, waarvan we van de voornaam de laatste letter vragen.

4) Aan dit fraaie gebouw zal steeds de gedachte gaan naar adellijke dames, die er gedwongen of ongedwongen verbleven. Naast Michèle de France, Jacoba van Beieren verbleef er ook het petekind van de aartshertogin. Zij heeft er trouwens haar steentje bijgedragen. Van haar volledige familienaam vragen we de derde letter.

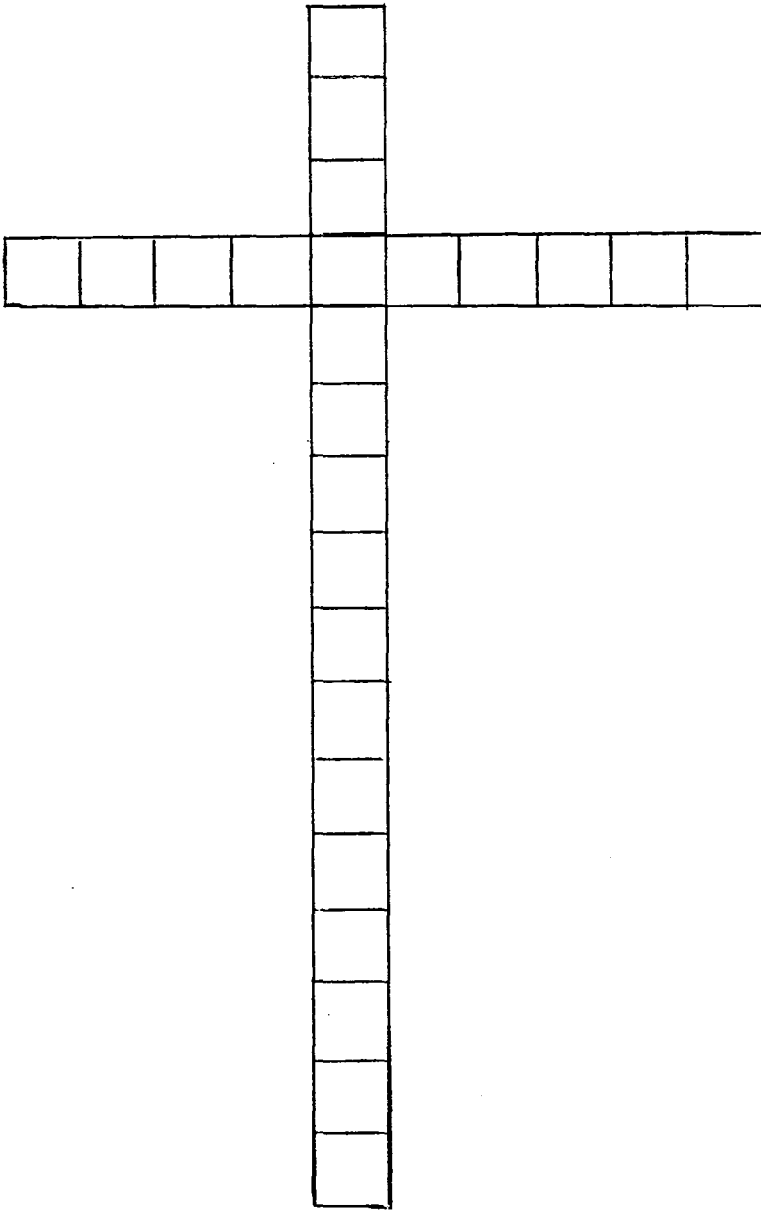
5) Deze Amsterdamse pedagoog kreeg voor zijn didactisch werk een gouden medaille van burgemeester Karel de Kerchove. Belangrijk voor de Gentse jongeren is zijn "Aardrijkskundige-Geschiedkundige Beschrijving van Gend voor de Jeugd". Dit werk herinnert direct aan Steyaert, die de auteur - wiens tweede letter van zijn familienaam we zoeken - goed gekend heeft.

6) We vragen de laatste letter van de familiespreuk van de oorspronkelijke eigenaars van het domein, waar later L'Avenir en Nouvelle Linière du Canal gebouwd werden.

7) Alhoewel de kleinzoon - een toevallige Antwerpenaar, die zichzelf een Gentenaar noemde - een zeer bekend cartograaf was, was de grootvader de officiële stadsgeneesheer van Gent en werd zelfs door Keizer Karel benoemd tot raadgevend geneesheer. Van deze grootvader vragen we de eerste letter van zijn voornaam.

8) Al was den baard vuil en zot zijn vader was een welgesteld textielabrikant, wiens fabriek gelegen was aan de huidige Fr. Rooseveltlaan. Deze rare kwast is bekend voor zijn 'gazetten', zoals "La Presse des Flandres", "La Propagande libérale", "Volksblad", enz. Van de achternaam van deze liberaal vragen we de laatste letter.

9) Deze beroemde Brusselse beeldhouwer werd beschuldigd van sodomie. Hij werd gewurgd en verbrand op de Gentse Koornmarkt op 29 september 1654. Van zijn familienaam vragen we de laatste letter.

10) Alhoewel ze zelf waarschijnlijk dat waterken gegraven hadden, wilden de paterkens hun voeten niet nat maken. De brug die naar hun genaamd is, had affiniteiten met hun kaas, nl. in de 17de eeuw vertoonde ze drie gaten. Op de huidige brug gebouwd in 1938-39, waarvan we de zesde letter vragen, is zeker niet het gezegde 'brugge, die schone' van toepassing. Ze zou de lelijkste van heel de stad en aanpalende gehuchten zijn.

11) In de Korte Dagsteeg was een bekend winkeltje waar men nic-nac of karlientje, in twee gesneden en gevuld met gesmolten chocolade, een pak brokkelingen van 5 cent, taartjes, gevulde mastellen met boter en bruine suiker eventjes in het wafelijzer gedraaid en de speciale oorlogsbaksels verkocht. We vragen de vierde letter van de voornaam van onze Gentse keuken-prinses.

12) We wensen de tweede letter van de familienaam van de oorspronkelijke ontwerper en leidinggevend uitvoerder van het Citadelpark te kennen.

13) Bij de voorstelling van het ontwerp om de St.-Annakerk te slopen, wilde men de kerk van het Klein Begijnhof verheffen tot parochiekerk. Daar er in het begijnhof geen voldoende parkeerruimte was, wilde men nog een ander gebouw slopen om plaats te creëren voor een parking. We vragen de vijfde letter van het gebouw, dat verschillende namen draagt. We houden ons letterlijk aan de benaming zoals deze in het handelend artikel in G.T. vermeld wordt.

14) Alhoewel het in de eerste plaats om miniatures ging, zag deze mijnheer het niet klein. Hij had trouwens een groot atelier. Hij was omstreeks 1500 de belangrijkste Gentse schilder-verluchter. Voor de opname van diens tweede gekende leerling (de eerste was eigenlijk meer een gezel) hypothekeerde zijn oom en voogd - een pastoor uit Utrecht - de leertijd. Van deze nonkel uit het verre Nederland zoeken we de eerste letter van zijn achternaam.

15) We vragen de zesde letter van het Gentse woord, een uitdrukking die staat voor iemand met een dikke ronde buik die in verwachting is. En we willen hieraan graag de uitdrukking "Den appel valt niet ver van den boom" toevoegen.

16) Op 11 juni 1995 werd een bas-reliëf in medaillonvorm onthuld op het graf van de in 1994 overleden bekende Gentse volksauteur, regisseur en acteur, wiens naam altijd verbonden zal blijven aan de Minard. Mogen we de laatste letter kennen van deze (familie)naam?

17) De woning in de Hoogstraat waar Ach. Ysabie - Directeur van de Aalsterse Academie - verbleef, werd in de 19de eeuw bewoond door een glas- en versieringschilder, waarvan de achtste letter van de familienaam gezocht wordt.

18) De laatste letter van de werkelijke familienaam van Tafke 't Zandboerke.

19) Kent U de vijfde letter van de familienaam van de beeldhouwer van het standbeeld van Lieven Bauwens?

20) Ik zou de laatste letter van de familienaam van de gieter van de werkklok (1713) in het Belfort willen kopen.

21) Van deze Nederlandstalige toneelschrijver is vooral het Gents Woordenboek bekend. Is van zijn familienaam u soms de derde letter bekend?

22) In de St.-Niklaaskerk bemerken we een epitaafschilderij voorstellende een echtpaar met hun 31 kinderen. Kent u de eerste letter van de voornaam van de moeder?

23) De eerste letter van de voornaam van deze korporaal, die in 1944 stierf als generaal. Tijdens de tweede wereldoorlog was hij bevelhebber van het tweede regiment karabiniers.

24) Deze architect, graveerder (1788-1866) en medestichter van de Kon. Maatschappij voor Schone Kunsten en Letteren is vooral bekend door zijn verzameling prenten - aangevuld met manuscripten, foto's en schilderijen -, die gelukkig nog steeds bewaard wordt in onze stad. De derde letter van zijn naam, die gegeven werd aan deze collectie, willen we graag kennen.

25) Om niet te eindigen als een hond in een bolspel vragen we de zesde letter van de straat waar "De ware Vrienden van de Krulbol" omstreeks 1845 opgericht werden.

Zoals gewoonlijk worden de antwoorden voor 1 januari 1997 verwacht op het redactie-adres: Lijnmolenstraat 149, 9040 St.-Amandsberg - Gent. Onze feestvreugde kan dit jaar niet op. Daarom vragen we bij ieder antwoord NIET naar de jaargang, waaruit we ons inspiratie putten. Enkel het (goede) antwoord op alle vraagsken en de naam van de twee gezochte personen is al voldoende.

Dit was het geluid van de feestvierende quizmaster-voice.

BIBLIOGRAFIE

Joris van Parys deed meer dan 5 jaar research van oorspronkelijk materiaal in de Bibliothèque Nationale in Parijs, het Deutsche Literaturarchiv in Marbach, de Stadsbibliotheek van Winterthur, archieven en bibliotheken in Brussel, Gent, Antwerpen, Belvès, Offenbach, Zürich, Saarbrücken en Genève.

Het resultaat? "**MASEREEL, een biografie**".

Een lijvig boek, een monument waarin een volledig beeld opgehangen wordt van de mens en van de kunstenaar. Ook wordt er uitgebreid ingegaan op zijn vriendschappen met Romain Rolland, Stefan Zweig, Thomas Mann, enz.

We zien niet goed in wat er na dit kostbaar document nog zou kunnen geschreven worden over Masereel.

Een pracht van een boek van formaat 23,5 x 15 cm., 448 bladzijden dik, rijkelijk geïllustreerd met een 50-tal foto's (waaronder nooit gepubliceerde), een 45-tal houtsneden, 4 kleurenfoto's en een 25-tal tekeningen en andere illustraties.

Uitgegeven bij Houtekiet - Vrijheidstraat 33 te 2000 Antwerpen.

Tel.: (03)238.12.96. Prijs: 1.490 fr., verzendingskosten niet inbegrepen.

De onvermoeibare Gaston De Smet meldt ons de nakende verschijning van een nieuw boek over zijn geliefkoosd thema: "**Gent: Vorstelijke Stad!**".

Wij hopen daar op terug te komen in ons volgend nummer. De tekeningen die er in voorkomen kunnen alvast bekeken worden op de tentoonstelling ervan in de Generale Bank op de Kouter, maar opgepast, slechts tot 29 november.

In "Gh. Tyd." 1992 - Nr. 5 - p. 327 meldden wij de verschijning van het boek "**Oud Merelbeke**" van de hand van Dr. K.G. Van Acker, gewezen Hoofdbibliothecaris van onze Universiteitsbibliotheek.

Alhoewel daar nog steeds vraag naar was, is deze eerste uitgave volledig uitgeput. Vandaar dat er nu een 2e uitgave verschenen is, maar het is zo maar niet een copie van de eerste, want ondertussen werden er nieuwe gegevens gevonden die verwerkt zitten in deze uitgave.

Formaat van het boek: 29 x 20,5 cm. 200 bladzijden. Kaarten + mooie pentekeningen van N. De Sutter.

Het boek kost 600 fr. en is te bekomen in de boek- en dagbladwinkels van Merelbeke en bij de auteur Dr. K.G. Van Acker - Cyriel Buyssestraat 7 te 9820 Merelbeke. Tel.: 230.69.74.

"**Dat was een tijd!**". Dezen die zo slim waren vóór in te tekenen en 750 fr. betaalden voor dit prachtig boek, hebben een uitstekende zaak gedaan. Maar ook de achterblijvers die nu 900 fr. moeten betalen doen nog steeds een zeer goede zaak, want dit bedrag stemt overeen met de kostprijs. Hoe kan dat nu? zult gij u afvragen. Zeer simpel, denk aan onze structuur: wij zijn een "Vereniging zonder Winstoogmerk" en in ons bestaansjaar 25 zijn wij zeer mild.

Wij moeten toch niet herhalen zeker dat het hier gaat over meer dan 130 bijdragen over specifieke Gentse onderwerpen, van de hand van John Flanders. Deze boeiende vertelsels verschenen anoniem in dagblad "Het Volk" in de periode gaande van 1948 tot 1960.

Ze werden nu gebundeld in een boek, maar welke moeite het gekost heeft aan onze Ondervoorzitter André Verbeke om dit idee, dat ontstaan was in 1979, te realiseren kunt u best lezen in het boek zelf.

Een boek dat zo maar niet een afdruk is van deze zeer boeiende bijdragen, maar rijkelijk geïllustreerd werd met 67 interessante foto's en krioelt van onmisbare verklarende teksten.

Vlug even herinneren dat het boek een formaat heeft van 21 x 29,7 cm. en 279 bladzijden telt. Gekartonneerde kaft met linnen structuur, goudgestempeld. Op de stofwikkels en ook in het boek zelf, een prachtige illustratie, belangloos gemaakt door ons lid kunstenaar John Van Hulle.

Wie het boek thuisbezorgd wenst schrijft 1.029 fr. over op de PCR van de Kring: 000-1050473-60.

Maar opgelet! Dit boek is niet verkrijgbaar in de handel, het is uitsluitend voorbehouden aan onze leden. Deze mogen er evenwel zo veel exemplaren van bestellen als ze willen, al was het maar om een ongelukkige die geen lid is van onze Kring gelukkig te maken, of aan iemand een cadeau te doen die eeuwige dankbaarheid zal verwekken.

Kerstdag en Nieuwjaar zijn niet ver af. Een elegante oplossing voor een niet altijd gemakkelijk probleem. Te bekomen in ons Documentatiecentrum.

Houdt u er rekening mee dat dergelijke boeken niet herdrukt worden?

H.C.

Aux origines de la famille de Crombrughe

In 1992 schreef de Heer Voorzitter, naar aanleiding van mijn boek over Merelbeke tijdens de Middeleeuwen, dat tot nog toe niet veel was geschreven over Merelbeke.

Dit is nu wel veranderd. In *Le Parchemin* 1996, nrs. 303 en 304 verscheen een omvangrijke studie van de Heren Hervé Douxchamps en Thomas Van Driessche getiteld: *Aux origines de la famille de Crombrughe*.

Het was te verwachten dat wegens mijn belangstelling voor de heerlijkheid Crombrugge te Merelbeke onze wegen ergens zouden samenkomen en... tot de onvermijdelijke discussies zouden leiden. Dat deze vruchtbaar waren wordt bewezen doordat daardoor enkele duistere punten in de geschiedenis van Merelbeke konden verhelderd worden.

Dit toont aan dat ernstige genealogische studiën wel degelijk belangrijk zijn voor de historicus die de geschiedenis van een lokaliteit van uit een ander gezichtspunt benadert.

De vermelde studie getuigt inderdaad van bevoegde grondigheid. Vooreerst wordt de heerlijkheid waaraan de familie haar naam dankt duidelijk gesitueerd. Dit is belangrijk omdat de bezittingen van latere vertakkingen soms alleen hierdoor te verklaren zijn. Vanzelfsprekend gaat de grootste aandacht naar het genealogisch onderzoek. De bestaande genealogieën worden vergeleken en verbeterd met het nieuwe resultaat dat bekomen werd door ernstig archivalisch onderzoek. Bijzondere aandacht wordt besteed aan de eerste zes generaties van de tak waarvan de barons de Crombrugge afstammen. Het tweede deel van de studie (in nr. 304) is uitsluitend daaraan gewijd.

De stamboom van de huidige familie vindt men op p. 184, en op p. 187-192 vindt men de genealogie met alle vertakkingen tijdens de Middeleeuwen. De pittige stijl maakt de lectuur van de studie tot een onverwacht genoeg.

Prof. Dr. K.G. Van Acker

De EGMP-Afdeling "*Numismatica Gandavensis*" publiceert eerstdaags in *luxe-editie* de studie:

André DESPRETZ "ACADEMIA GANDAVENSIS IN NUMMIS".

Dit werk over de penningen die betrekking hebben op de Gentse Universiteit kwam tot stand met medewerking van

Robert BLANSAER, Christian DEKESEL en Guido DEWULF.

Het verschijnt in samenwerking met de Gentse Universiteit, die het opneemt in haar reeks "**Uit het verleden van de RUG**" (nr. 39).

Voor ons land is dit de eerste studie van die aard. Door drie jaar accuraat onderzoek van alle beschikbare geschreven- en gedrukte bronnen, werd het een standaardwerk over de medallieke geschiedenis van de Gentse Alma Mater.

Elf onderwerpen komen aan bod:

1. Willem I: stichter van de Universiteit
2. Wapenschild en sigillae
3. Gedenkpenningen
4. Herdenkingspenningen
5. Professoren
6. Erkentelijkheidsmedailles
7. Congressen, symposia, postuniversitaire onderwijsdagen
8. Wedstrijden
9. Studenten
10. Verenigingsleven
11. Diversen

Verder lijsten met Latijnse vertalingen en personen die de voornaamste medailles ontvingen; uitgebreide bibliografie en een index nominum.

Quasi elke penning wordt afgebeeld op ware grootte en krijgt zeven items toebedeeld:

- A. Exacte technische beschrijving
- B. Belgische openbare verzameling(en) waar het stuk zich bevindt
- C. Uitvoerige bibliografie-opgave
- D. Productie-atelier
- E. Biografische nota over de medailleur
- F. Kritische bespreking van de onderwerpen op voor- & keerzijde
- G. Omstandige historische context, zo mogelijk met juiste oplagecijfers en productiekosten.

Het verschijnen van het boek valt samen met de opening van de tentoonstelling over hetzelfde thema in de Generale Bank, Kouter 8, Gent, op 20 maart 1997, vooravond van de "*Dies Natalis*".

Technische gegevens:

- formaat 220 x 280 mm
- linnenband met goudopdruk en stofwikkel
- ca. 300 pagina's en 240 foto's binnen tekst.

Het boek kan bij voorintekening besteld worden door storting van 1.250 fr. op het nummer **290-0269083-26** van **Numismatica Gandavensis, Meerhem, 49, 9000 GENT**.

De voorintekenaars worden opgenomen in een "*Tabula gratulatoria*".

Na 31 december 1996 wordt de verkoopprijs 1.650 fr.

Port en verpakkingskosten bedragen 200 fr: wanneer het boek niet afgehaald wordt.

VRAAG EN ANTWOORD

In Gh. Tyd. 1996 - Nr. 4 - p. 222 vroeg de heer **David Maes** of iemand van onze lezers iets meer wist over "Jehan de Melun".

Een onmiddellijke reactie kwam van de heer **Jacques Discart-Audenaerde** die ons het volgende schrijft:

Ridder *JEHAN DE MELUN*, heer van ANTOING en van ESPINOY, geboren circa 1398 overleden 1484, hij was Connétable van Vlaanderen, Oppermaarschalk en Kamerheer van Hertog Filips de Goede van Bourgondië.

Hij werd Ridder (nr. 29) der *Gulden Vlies* tijdens het tweede Kapittel der Orde gehouden in 1432 te BRUGGE.

Hertog Filips was de eerste Chef en Soeverein van het huis van Bourgondië (1396-1467) stichter van de orde van de Gulden Vlies (10.1.1430). Het gebeurde bij gelegenheid van zijn huwelijk met Isabella van Portugal te Brugge.

Hierna nog enkele bijzonderheden aangaande de ridders Melun.

Hugues de Melun, burggraaf van Gent (±1454 †1524)

Guldenvliesridder nr. 109, in 1491

15de Kapittel te Mechelen, door Filips de Schone, II Chef en Soeverein van het huis Habsbourg (1478 †1506).

Claudine de Melun, Gravin d'Espinoy, gehuwd in 1530 met Adrien de Croy, eerste graaf van Roelux, heer van Beauraing, †1555. Hij was Vliesridder nr. 167, 19e Kapittel in 1519 te Barcelona. Hij was Kamerheer, en eerste "Maître-d'hotel" van Keizer Karel V, derde Chef en Soeverein van het huis Habsbourg

(1500 †1558). Adrien was in 1546 Gouverneur van Vlaanderen en Artois.
Guillaume de Melun, Prins van Espinoy (1580 †1635)
Vliesridder nr. 351, in 1621 door de Koning van Spanje, Filips IV, (1605-1665)
6e Chef en Soeverein van het huis Habsbourg.
Sénéchal héréditaire du Hainaut (= Drossaard), Gouverneur du Hainaut, etc...
Hij moest in 1632 vluchten wegens deelname aan een staatsgreep tegen de
Spaanse kroon, zijn goederen werden verbeurd verklaard.

Van de heer **Filip Degraeve** (Brugge) komt de volgende vraag:
Als plaatselijke heemkundige ben ik zo vrij mij tot m'n Gentse collega's te
wenden met volgende vraag:
Weet u of er een publicatie (= boek, tijdschriftartikel, ...) bestaat over de histo-
riek van de 'Ancienne Belgique' in de Veldstraat in Gent?
Indien dit het geval is, kunt u mij dan laten weten waar ik die publicatie kan
verkrijgen of inkijken, a.u.b.?

De heer **Paul Van de Voorde**, Voorlichtingsambtenaar van de Stad Gent, is een
trouwe lezer van "Ghendtsche Tydinghen". De vraag die de heer **Albert Sels**
stelde in G.T. 1996 - Nr. 4 - p. 223 is hem bijgevolg niet ontgaan, ook al niet
omdat hij een speciale band heeft met deze Arsenaalzolder (zijn diensten wa-
ren er immers een tijdje gevestigd). Hij heeft de vraag van de heer Sels onmid-
dellijk doorgespeeld aan Stadsconservator **Geert Van Doorne** die ons het
volgend antwoord verstrekte:

De wapenschilden in de glasramen van de Arsenaalzaal hebben betrekking op de
vrije steden van het oude graafschap Vlaanderen, dat het huidige Oost- en West-
Zeeuwsch- en Frans-Vlaanderen omvatte. De ramen dateren van de restauratie
van 1872 o.l.v. stadsarchitect Charles Van Rysselberghe en zijn dus neogotisch.
De reeks van de vrije steden van Vlaanderen is niet volledig omdat er daarvoor te
weinig vensters beschikbaar waren. Opvallend afwezig zijn Gent en Brugge, Ieper
en Rijsel. In de westgevel zijn van zuid naar noord voorgesteld: Temsche,
Nieupoort, Eekeloo, Kortryck, Thielt, Lokeren, Ninove, Cassel, Oudenaerde,
Thourout, Ronsse, S. Winocxberghe, Poperinghe, Dixmuyde.
In de oostgevel van noord naar zuid: Vuerene, S. Nicolaes, Wervicq, Oostende,
Aelst, Rousselaere, Dendermonde, Sotteghem, Geertsberghe, Deinze. Aan al
deze steden waren door de landsvorst stadsrechten verleend.

Van de heer **Jos Tavernier** ontvingen wij het volgend schrijven:
"Naar aanleiding van de Open Monumentendag 1996 had ik de volgende vraag
willen stellen aan de lezers van "Ghendtsche Tydinghen":
In de zgn. Marmeren zaal van de Rijkswachtkazerne aan de Groendreef hangt
een schilderij van Jules Gondry (1860-1922) voorstellend de inname van Gent
door de troepen van Lodewijk XIV langs de Sint-Lievenspoort op 5 juli 1708.
Het schilderij was één van de 5 tafereelen van het Militair Diorama op de Gentse

Wereldtentoonstelling van 1913 en verhuisde na de vernieling door brand van de Kulderschool naar de Rijkswachtkazerne. Weet iemand wat met de 4 andere taferelen gebeurde? Bestaan ze nog? Waar? Wat stelden ze voor? Bij navraag bij 2 ex-kulders bleek dat zij zich hiervan niets konden herinneren. Dat er onder de lezers straffe kwissers zitten weten we ondertussen al, dus ben ik ervan overtuigd een antwoord te krijgen op mijn vraag.

(Inzake de vraag wat de 4 andere taferelen voorstelden, kunnen wij de heer Tavernier alvast verwijzen naar het artikel "Expo '13 Redivivus" van de hand van M. Van Wesemael dat verscheen in G.T. 1983 - Nr. 6 - pp. 287-313. Red.)

LEZERS SCHRIJVEN ONS

De heer Willy Van Cuyck stuurde ons de volgende bedenkingen naar aanleiding van de passage "Frans van Cuyck, dictus Myerop" in G.T. 1996 - Nr. 4 - p. 189: "Volgens dit artikel zou hij geboren zijn te Brugge 22 nov. 1662 (zonder vraagteken). Enkele regels verder wordt geschreven dat hij Hoofdman was "in 1677". Dat stemt toch tot nadenken meen ik.

Gebruikelijk wordt geschreven dat hij *vermoedelijk* te Brugge zou geboren zijn, want niemand heeft zijn doopakte in Brugge of omgeving kunnen vinden. In het Stadsarchief van Gent is een visitekaartje aanwezig afkomstig van een Brugse dokter (Dr. De Meyer) waarop staat vermeld dat volgens een zekere "Alexandre" Frans v.C.v.M. zou geboren zijn: "à Bruges le 22 nov. 1640".

Die datum lijkt mij aannemelijker dan 1662, maar blijft zeer twijfelachtig. Zijn overlijden heb ik persoonlijk gevonden in het Stadsarchief van Gent, Reg. 329: †14 oct. 1689, en hij werd op 19 oct. 1689 door toedoen van de broeders Alexianen bij de *Domenicanen* begraven "in medio ecclesiae". Hij woonde nochtans op de Reep. Bij zijn overlijden wordt hij genoemd: D(ominus) Franciscus Mierop (zoals hij zijn meeste schilderijen signeerde).

In 1690, m.b.t. zijn erfenis wordt hij door de curatoren en schepenen van Gedele genoemd als: "J^{or} frans Cuyck dict.mirop."

Zijn vader was *vermoedelijk* J^{or} Petrus v.C.v.M. die in Alkmaar pater Dominicaan Dirk Harmeng hielp, "hij was toen ter tijt een der hooftpilaren van sijn gemeijnte". J^{or} Petrus herhuwde te Brussel met Dlla Maria Taye de Wemmel, dochter van Baron Engelbert Taye, burgemeester van Brussel. Een dochter uit dit huwelijk, m.n. Dlla Maria Anna Philipinna v.C.v.M. (geboren ca. 1648) huwde met D. Abraham van Hoobrouck, "tresorier" van de stad Gent, heer van Asper, Zingem, Axelwalle, enz. Gehuwd in de abdij van Enname 22 sept. 1669. *Vermoedelijk* was Jonker Frans een kind uit het eerste huwelijk en zou hij in Alkmaar of omgeving gedoopt zijn (door pater Hermanné?). In die veronderstelling was zijn moeder Catharina (Catelybe) Lievens. Zij stierf vóór 1644."

GÊNSCHE PRÂOT

Cezar Balte gieng op stiel. Zij vaoder hâod hem gezeid van harlozemaaker te worde; 'k en wil u nôor d'Universiteit nie zende, zeid hij, want 't er zijn al avekaote genoeg.

Veur te beginne dee zijnen bâos hem ezûu en beetse grof wirk doen.

- Opgepast, Balte! riepe d'andere gaste, ziet da ge gîen biestegeeën en doet, of 't zal op uwen tore luie; want den bâos es g'hîel oplûupend van karakirre. En spreek hem van ze leve niet tege aos 't hij kwâod es; zeg mâor altijd: jao bâos. Op vijf minuten hêet hij alles vergete, in uit îerlijke schâomte geeft hij u tons soms nog twie fran drijngeld.

- Verduveld, zei Balte, dat en es gîe slecht affirre; zij mâor g'rust, nu weet ek wa dat er mij te doen stâot.

Den bâos was zuust bezig mee en pandule ope te smijte in vroeg aan Balte om al die stukskes schûune te kuische. Mâor hij en was nog gîen half ure bezig, of binst da den bâos zij gat gekîerd was, hâod hij al 't glas gebroke, in aos den andere laoter probeerdege om die harlozen in îen te steke, zagt hij dat er e wielke mankeerdege. Mee îen kolirre liept hij nôor Balte. Den deze zat te beve: Opgepast zeid hij in zijn eige, hij ziet er kwâod uit.

- Verdomme! riept hij tege Balte; 't glas es gebroken in 't er es e wielke wig! Hedde gij da gedâon, stommerik?

- Jao ek, bâos, zei den andere.

- Wete gij, aos ge da wielke nie en vind, dat die harloze kapot es?

- Jão ek, bâos.

- Jão ek bâos, jão ek bâos, riep den horlozemaaker, gij zijt 't grutste kieke da'k van ze leven in mij kot g'had hên.

- Jao ek, bâos.

- Wa moe'k dâor nu mee beginne? Gij kalf, gij uil, gij ezel!

- Jao, bâos, zei Balte.

- Wadde! Jao bâos, riep den andere. Hedde gij gîe greintsen îergevoel? Dan ze da tege mij moeste zegge, 'k slao hulder zûu plat of e zeske. Ge zijt er nog ne lafâord bij!

- Jao ek, bâos, zei Balte.

- Ha, sa! riep den andere blik van kolirre, hedde gij goeste van mee mij de zot t'hêwe?

- Jao ek, bâos, zei de Balte.

Nu sprong den harlozemaaker uit zij vel. Hij paktege Balte vast, gaf hem wa plake in wa schuppen onder zijn konte, in smheet hem t'halvet de strâote.

Balte wier kwâod: 'k en blijf hier gîene menuut mîer, riept hij; hij gâot en beetse te verre. 'k Geef hem altijd gelijk in hij mâokt hem van lanst om kwaoier! In die andere labers dâor, ze zegge mij da'k drijngeld gao krijge, in 'k vliege buite zonder cens...

INHOUD 1996

1.	
- De Groete strate buten Turre (Vervolg en slot).	2
- Inventaire Archéologique: Plafond van het Brouwershuis.	22
- Gentse Kunstenaars ten dienste van Jan zonder Vrees en in het Prinsenhof	25
- De "Automatische Beelden" van Jaquet-Droz in Gent, Anno 1781.	29
- Over Lieven Van Pottelsberghe.	31
- Gent elders ontmoet.	35
- Gentse Memoriedagen: 12-13-14-15 februari.	36
- Gensche Woorde en Uitdrukkinge. Deel XXVII.	39
- Bibliografie.	42
- Vraag en Antwoord.	43
- Lezers schrijven ons.	45
- Aanvullende ledenlijst.	46
- Dit bestaat niet meer.	47
- Gênsche Prâot.	48
2.	
- In Memoriam Robert Van Geluwe.	50
- Hertog Filips de Goede liet het Gentse Prinsenhof rijkelijk opsmukken. Deel I: vóór de "Slag van Gavere 1453."	51
- Inventaire Archéologique: De Scheidsrechterlijke Uitspraak van 1178.	61
- Daniël, Joseph, Benoît Mareska.	62
- De Stam Audenaerde.	74
- Een "Confrerie van de Jonckheyt" in de Waterwijk.	83
- Oplossing Puzzel 1995.	86
- Gentse Memoriedagen: 16-17-18 februari.	89
- Gensche Woorde en Uitdrukkinge. Deel XXVIII.	92
- Oudheidkundige Kroniek: Hoe Ledeberg vergeten werd bij de verdeeling van het land in gemeenten ten jare 1796.	95
- Bibliografie.	97
- Vraag en Antwoord.	101
- Lezers schrijven ons.	102
- Dit bestaat niet meer.	103
- Gênsche Prâot.	104
3.	
- Het dienstpersoneel van de familie Jean Joseph Dons de Lovendeghem-Zaman. 1777-1813.	106
- Inventaire Archéologique: Schenkkan van het Gents Magistraat.	117
- Margaretha van York.	118
- Stamboom der Graven van Vlaanderen.	126
- Een blik op het centrum anno 1835.	138
- Versieringen in het Prinsenhof. Hertog Filips de Goede liet het Gents Prinsenhof rijkelijk opsmukken. Deel II. Na de "Slag van Gavere 1453".	141
- Plaket Jules De Bruycker.	149
- Gentse Memoriedagen: 19-20-21-22 februari.	150
- Gensche Woorde en Uitdrukkinge. Deel XXIX.	152
- Documentatiecentrum. Werking 1995.	155
- Bibliografie.	159
- Vraag en Antwoord.	160

- Lezers schrijven ons.	165
- Gênsche Prâot.	166
- Dit bestaat niet meer.	168
4.	
- Kanunnik Petrus Jozef Triest, stichter en organisator.	170
- Inventaire Archéologique: De Crypte van het Geeraard Duivelsteen.	182
- Filips de Goede.	184
- De Stam Audenaerde: Robert van Audenaerde.	187
- Nabur Martins, de belangrijkste Gentse schilder uit het midden van de 15e eeuw.	190
- Enkele gegevens over de Nationale Militie van 1816 tot 1820 m.b.t. de stad Gent.	202
- Gênsche Woorde en Uitdrökkijng. Deel XXX.	213
- Gentse Memoriedagen: 23 en 24 februari.	217
- Een gedenksteen in het gewezen Klooster van Deinze.	220
- Gent elders ontmoet.	222
- Bibliografie.	222
- Vraag en Antwoord.	223
- Lezers schrijven ons.	223
- Gênsche Prâot.	226
5.	
- Onze Erelijst.	228
- Het Gents Kerkepad. Sint-Baafskathedraal.	229
- Inventaire Archéologique: De Voorgevel van de Vismijn.	252
- De 32e Gouwdag van het Verbond te Gent.	256
- Jan-Baptist Minne-Barth.	260
- Over de wetenschappelijke en andere waarde van heemkundige en lokaalhistorische studies.	265
- Gênsche Woorden en Uitdrökkijng. Deel XXXI.	272
- Gentse Memoriedagen: 25-26-27 februari.	275
- Bibliografie.	277
- Vraag en Antwoord.	278
- Lezers schrijven ons.	279
- Aanvullende ledenlijst.	280
- Gênsche Prâot.	281
- Dit bestaat niet meer.	282
6.	
- Huisnamen in de Waterwijk.	285
- Inventaire Archéologique: Verzameling Huizenplans.	307
- Het Gents Kerkepad. (Vervolg). Sint-Jacobskerk.	309
- Duitse Pantserrein te Gent in 1946.	329
- Gênsche Woorde en Uitdrökkijng. Deel XXXII.	335
- De Stam Audenaerde. (Vervolg) Franciscus Joannes van Audenaerde.	339
- Gentse Memoriedagen: 28 februari - 1-2-3 maart.	341
- Gent elders ontmoet.	344
- Beschermdelen - Steunende leden - Steunfonds.	346
- Puzzel 1996.	351
- Bibliografie.	355
- Vraag en Antwoord.	359
- Lezers schrijven ons.	361
- Gênsche Prâot.	362
- Inhoud 1996.	363